

5 Lärarutbildningens förutsättningar, arbetssätt och inre organisation

I detta kapitel ges förslag på mer detaljerade förändringar som påverkar lärarutbildningens arbetssätt och inre organisation. Det gäller frågor om antagning och behörighet, kravnivåer, undervisnings- och examinationsformer, internationella kontakter, lärar-kompetens och anställningsformer, IT och kvalitetssäkring. Vissa av förändringarna är betingade av den föreslagna nya strukturen, andra är oberoende av utbildningens uppläggning. Flera av de problemställningar som tas upp är långt ifrån nya, utan de har påpekats i många sammanhang under lång tid utan att få någon lösning. Det är utredningens förhoppning att dessa områden i det fortsatta beredningsarbetet tillmäts minst lika stor betydelse som de förslag till strukturella förändringar som presenterats i föregående kapitel.

5.1 Antagning och urval

I det svenska högskolesystemet är universitet och högskolor ansvariga för antagningen till sina utbildningar. Sökande måste ha den grundläggande behörighet som föreskrivs i högskoleförordningen 7 kap. 5 §. Dessutom kan krav på särskild behörighet ställas, om kraven är helt nödvändiga för att den studerande ska kunna tillgodogöra sig utbildningen. Den särskilda behörigheten regleras i högskoleförordningen 7 kap. bland annat genom ett system av så kallade standardbehörigheter. Reglerna i förordningen sätter ramarna för lärosätena. Inom dessa ramar finns en viss, om än begränsad, frihet. Från 1 januari 2010 gäller dock ett system med *områdesbehörigheter*. Dessa behörighetskrav har tagits fram av

Högskoleverket i syfte att dels underlätta överblicken för sökande, dels minska skillnaderna i kravnivåer mellan lärosätena.

I flera länder, exempelvis Finland och Frankrike, används olika former av antagningsprov till läroutbildningen. Båda dessa länder har höga ansökningstal till utbildningen.

Med nu gällande förordning kan svenska universitet och högskolor använda antagningsprov som *urvalsgrund* till en tredjedel av platserna. Endast utbildningar som leder till konstnärlig examen har rätt att använda antagningsprov för att fördela samtliga platser. Antagningsprov i stor skala inom svensk läroutbildning skulle alltså kräva ändringar i högskoleförordningen.

Om man istället använder antagningsprov som en del av den *särskilda behörigheten* till utbildningen kommer saken i ett annat läge. Proven får då snarare karaktären av lämplighetsprov. Den särskilda behörigheten kan enligt högskoleförordningen, förutom kunskaper från särskilda gymnasiekurser, utgöras av ”andra villkor som betingas av utbildningen eller är av betydelse för det yrkesområde som utbildningen förbereder för”. Det är Högskoleverket som avgör om en utbildning kan beviljas tillstånd att använda behörighetskrav utöver standardbehörighet.

Lärarkyrket ställer utan tvekan stora krav på den personliga lämpligheten och fallenheten. För att utbildningen ska lyckas dana aktiva, professionella och entusiasmerande lärare, förutsätts de sökande ha mycket goda förkunskaper (se nedan), men också passa för lärarkyrket. Hur bra utbildningen än är, kan den inte forma den goda lärare barnen och eleverna behöver om inte hon eller han har förutsättningar att framgångsrikt utöva yrket. Yrkesområdet kan alltså sägas ha den betydelse som enligt högskoleförordningen krävs för att anordna antagningsprov.

En fråga som omedelbart inställer sig är hur rimligt det är att föreslå lämplighetsprov till en utbildning med så få sökande som fallet är i Sverige. Här får man dock inte utgå från dagens situation. En ny och bättre läroutbildning med tydligare struktur och högre krav kommer sannolikt att locka fler sökande. Att ställa krav på personlig lämplighet sänder också ut den viktiga signalen att läroutbildningen – och i förlängningen lärarkyrket – inte är något man väljer i andra eller tredje hand eller något man kan falla tillbaka på om man misslyckats i sina försök att göra akademisk karriär inom andra områden. Det är viktigt att betona att lämplighetsprovet är ett behörighetsprov och inte ett urvalsprov. Det ska, vid sidan av

goda betyg och relevanta förkunskaper, garantera att de sökande som antas är de mest lämpade för yrket.

Proven bör inte vara alltför specialiserade, men det är lämpligt att de i görligaste mån anpassas till respektive inriktning inom läroutbildningen. De bör testa allmänna förmågor som muntlig och skriftlig framställning, pedagogiskt ledarskap, social lyhörddhet och förmåga att skapa intresse för ett ämne. Vid bedömningen måste man självklart ta hänsyn till att förmågorna kommer att kunna utvecklas vidare under utbildningen. Det är viktigt att proven har flera olika delar som görs såväl individuellt som i och inför grupp.

En invändning mot antagnings- eller lämplighetsprov är att de är tidsödande och kostsamma. Detta ställs på sin spets när det rör sig om högskolans till volymen största utbildning – läroutbildningen. Kostnaderna bör dock sättas i relation till de kostnader både för samhället och individen som blir följden av att en person som inte passar till lärare ändå utbildas till och arbetar som lärare. Proven i sig kan också leda till att utbildningen blir mer attraktiv, och den känsla av utvaldhet en antagning innebär kan leda till att fler studenter fullföljer utbildningen. En annan fördel vid stor konkurrens om platserna är att sökande som är lämpliga, även om de inte har de högsta betygen, får en möjlighet att komma in på utbildningen.

De konstnärliga utbildningarna har mångårig erfarenhet av att hantera antagningsprov av en stor mängd sökande. För dessa utbildningar är uppgiften än svårare, eftersom – för exempelvis skådespelarutbildningen – bara en hundradel av de sökande kan antas.

För att ge större legitimitet, rättssäkerhet och gångbarhet bör lämplighetsproven helst vara nationella. Högskoleverket kan ges i uppdrag att samordna detta arbete och ta fram förslag på utformning av prov. Denna fråga måste noggrant analyseras och diskuteras mellan Högskoleverket, Skolverket, Skolinspektionsmyndigheten, representanter för läroutbildningar och skolhuvudmän samt lärarnas fackliga organisationer. Eftersom Högskoleverket redan har tagit fram lämplighetsprov inom teknik- och vårdområdena, finns erfarenheter från detta arbete som säkerligen skulle komma till nytta vid konstruktionen av eventuella antagningsprov till läroutbildningen.

Utredningen föreslår att

- möjligheterna att anordna lämplighetsprov för antagning till läroarutbildningen undersöks
- Högskoleverket får i uppdrag att ta fram förslag på utformning av lämplighetsprov för antagning till den nya läroarutbildningen

5.2 Behörighet och förkunskapskrav

Förslaget till en ny läroarutbildning innebär att ett antal tydliga inriktningar skapas. För varje inriktning kan då precisa och höga förkunskapskrav sättas upp. Den nya läroarutbildningen kommer att omfattas av de nya regler om områdesbehörigheter som Högskoleverket tagit fram, och som gäller från 1 januari 2010. Områdesbehörigheterna består av behörighetskurser (för den särskilda behörigheten) och meritkurser (för urval). Det finns 17 områdesbehörigheter, och den nuvarande läroarutbildningen berörs av sex av dessa. Högskoleverket kommer att behöva fastställa områdesbehörigheter för den nya läroarutbildningens olika examina och inriktningar. Eftersom områdesbehörigheterna kommer att behöva revideras vid en gymnasireform, avstår denna utredning från att ha detaljerade synpunkter på vilka gymnasiekurser som bör vara behörighetsgivande eller meriterande. Även betygssystemet är föremål för en översyn.

Några allmänna synpunkter är dock nödvändiga.

Behörighetskraven bör generellt höjas. Alla blivande lärare måste vara rustade med goda förkunskaper i svenska, matematik och engelska för att klara den nya läroarutbildningen. Detta gäller särskilt grundlärarna för förskoleklass och årskurs 1–3 respektive 4–6, vilka förväntas undervisa med samma höga kvalitet i dessa tre centrala ämnen. Det kan därför synas motiverat att kräva ett högre betyg än godkänt i dessa ämnen som särskild behörighet. För ämneslärare är det en självklarhet att de i gymnasieskolan (eller komvux) har läst de ämnen de planerar att undervisa i. Dessutom måste de ha hunnit uppnå en viss nivå i sina blivande undervisningsämnen. Exempelvis kan inte en blivande ämneslärare i naturvetenskapliga ämnen som gått samhällsvetenskapligt program i gymnasieskolan förväntas hämta in gymnasiekompetensen under

studierna på högskolenivå. En sådan person behöver istället komplettera sina studier på komvux för att nå områdesbehörighet 13 i det system som gäller från 2010 (kurserna Biologi B, Kemi B, Fysik B och Matematik D, dvs. kurser som endast är obligatoriska på naturvetenskapligt program). Oavsett hur framtida gymnasie-, betygs- och behörighetssystem utformas är det nödvändigt att ämnesläroarstuderande har läst fördjupningskurser på gymnasienivå i sina blivande undervisningsämnen. För lärare i estetiska och praktiska ämnen bör man överväga godkända arbetsprover.

Skriftlig och muntlig kommunikation är en självklar och central del av alla läroars yrkesutövning. Lärare måste kunna kommunicera med barn och elever, föräldrar, kolleger och elevvårdspersonal på ett tydligt och språkligt korrekt sätt. Språket är en grundförutsättning för inläroing i alla ämnen, och om inte läroaren behärskar språket försvåras inläroingen. Det räcker inte med att läroaren har en godtagbar kompetens i svenska, utan hon eller han måste kunna uttrycka sig nyanserat och ha god känsla för språkets valörer.

För gruppen yrkesläroare kan de ovan beskrivna behörighetskraven behöva modifieras. Detta är dock en fråga för utredningen om utbildning till yrkesläroare (U 2008:05).

LUK 97 menade att behörighetskraven till läroarutbildningen skulle sättas så lågt som möjligt, för att inte utestänga studenter och för att inte hämma deras fria val. Denna utredning menar att man bör vända på perspektivet. Det är inte den enskilda läroarstuderanden och dennas rättigheter som ska komma i första hand, utan framtidens förskolebarn, skolelever och vuxenstuderande och deras rättigheter att få undervisning av så kompetenta och välförberdda läroare som möjligt.

De skärpta behörighetskraven får ses som ett led i att höja läroarutbildningens kvalitet. Utbildningar som anses ha höga krav lockar många kvalificerade sökande, och på sikt kommer detta sannolikt att bli fallet med läroarutbildningen. På kort sikt kan de höjda kraven leda till att examensmålen inte uppnås. Det är dock ett mindre problem än att läroarutbildningen får studenter som inte har tillräckliga kunskaper för att bli framgångsrika vare sig i utbildningen eller i sin framtida yrkesutövning.

Frågan om högre krav på förkunskaper gäller dock flera yrkesutbildningar där sämre förkunskaper hos de antagna studenterna kunnat konstateras, exempelvis civilingenjörs- eller receptarie-

utbildningarna.¹ Utredningen rekommenderar att frågan tas upp och utreds i ett större sammanhang, där även möjligheterna till preparandutbildningar och stöd av olika slag i högskolans regi för att förbättra de studerandes chanser och bredda rekryteringen undersöks.

Utredningen rekommenderar att

- behörighetskraven för läroutbildningen ses över i syfte att skärpa kraven och höja nivån på de sökandes förkunskaper.

5.3 Undervisnings- och examinationsformer och kravnivåer

Att kravnivån inom delar av läroutbildningen är alltför låg har ofta framförts inte minst av de studerande själva. I utredningens förslag är ambitionen entydig – att utforma en läroutbildning med tydliga och rättmätiga krav på rejäla insatser från de studerandes sida. I examensordningen anges vilka mål som de studerande förväntas uppnå. Dessa förutsätter att lärosätena ser till att sådana examinationsformer tillämpas så att det blir möjligt att visa att kravnivån är hög och att prestationerna håller måttet. Utredningen förordar självfallet inte någon specifik examinationsform, utan menar att en kombination av olika former är eftersträvansvärd.

Högskoleverkets utvärderingar och särskilda studier har visat att läroutbildningen i större utsträckning än andra högskoleutbildningar använder parvis eller gruppvis examination. Detta kan ha sitt värde, men det måste alltid gå att bedöma den enskilde studentens prestation.

Med de uttryckta krav på kunskaper, färdigheter och förhållningssätt som utredningen föreslår förutsätts att man lägger stor vikt på förberedelser och uppföljningar av självstudieuppgifter. Det förutsätts också att man väljer läromedel som visar prov på vetenskaplighet och internationell utblick och att aktuella forskningsartiklar används som ligger i frontlinjen. Tillfällen måste ges de studerande att i skriftlig och muntlig form kritiskt reflektera över det innehållsliga stoffet.

---

¹ Högskoleverket (2006). *Utvärdering av utbildningar till civilingenjör vid svenska universitet och högskolor*. Högskoleverket (2007). *Utvärdering av apotekar- och receptarieutbildningen i Sverige*.

Lika litet som ifråga om examinationsformer förordas någon specifik undervisningsform eller metod. Undervisningsformer ska anpassas till kursinnehållet. Föreläsningar, seminarier, gruppuppgifter och enskilda arbeten har alla sitt berättigande inom högskolan såväl som i grund- och gymnasieskolan. Detta öppna synsätt är grundläggande och måste präglade en god läroarbldning. Den blivande läraren ska ges tillfälle att sätta sig in i alternativa metoder, att ta del av och kritiskt granska forskningsresultat som finns att tillgå och att via både teoretiska kunskaper och praktiska erfarenheter själv bilda sig en uppfattning om olika metoders värde.

Utredningen rekommenderar

- större variation i läroarbldningens undervisnings- och examinationsformer
- skärpta och tydliga kravnivåer där den enskilda studerandes insats tydligt framgår.

5.4 Internationalisering

Generellt har man i utvärderingar och utifrån statistik kunnat notera en låg grad av internationalisering inom läroarbldningen. Symtomen på detta kan konstateras på fyra nivåer:

1. Den strukturella nivån (exempelvis förekomst av moduler/moment/kurser som är anpassade för utbyten, s.k. mobilitetsfönster, strukturfrågor)
2. Den institutionella nivån (exempelvis internationell och multikulturell arbetsmiljö, tillgodoräknandepraxis, organisation, värdering av internationella erfarenheter vid anställning)
3. Den innehållsliga nivån (exempelvis tematik, perspektiv, komparativa studier, förväntade lärandemål, litteratur, lärande om internationella och multikulturella miljöer)
4. Den individuella nivån (exempelvis lärar- och studentutbyten)

Högskoleverket har i rapporten *Studentmobilitet – högskolestuderandes internationella rörlighet* visat på en låg nivå av studentutbyten. Det konstateras att av de 51 000 studerande som läsåret

2004/05 tog examen vid svenska lärosäten hade 13 procent bedrivit studier i utlandet. Bland de studerande inom arkitektur och juridik var det vanligast med utlandsstudier (46 respektive 32 procent) liksom inom ekonomi.² Inom läroutbildningen var det emellertid endast 3,2 procent som hade studerat utomlands.

Historiska förklaringsmodeller är den så kallade seminarie-traditionen, den låga graden av forskarutbildade läroutbildare och den relativt låga forskningsintensitet som utmärker området. Andra förklaringar som brukar framföras är svårigheter att förlägga någon specifik och avgränsad del av en så sammanvävd utbildning till annat lärosäte. Svårigheter kan också finnas att hitta någon kurs utanför det egna lärosätet som innehållsligt och tidsmässigt passar och som kan tillgodoräknas i läroutbildningen på hemmaplan.

Därtill kommer den nationella bindning som läroutbildningen har genom att den så starkt är knuten till det svenska skolsystemet. En låg grad av internationalisering behöver emellertid inte självklart följa härav. Den tydliga nationella koppling som utmärker utbildningar inom juridik tycks exempelvis inte ha verkat hämmande på det internationella studentutbytet (jämför ovan). Understrykas bör dock att det är en avgörande skillnad om läroutbildningen fokuserar den svenska grundskolan eller om det är undervisning och lärande för elever mellan 7 och 16 år som ställs i förgrunden. Den förra ansatsen tar fasta på det nationellt partikulära och den senare ansatsen på det mänskligt generella.

5.4.1 Strukturell nivå

Med ambitionen att höja kvaliteten på svensk läroutbildning framstår ökad internationalisering som en självklarhet och en nödvändighet. Utredningen betonar också starkt den betydelse som internationaliseringen bör ha och måste få i en ny läroutbildning. Internationalisering förs fram som ett av de uttalade perspektiv, som ska genomsyra läroutbildningen i dess helhet och åtgärder föreslås för en läroutbildning som är starkt forskningsbaserad. Såväl utbildningsinnehåll som kurslitteratur ska ha sin grund i relevant utbildningsvetenskaplig forskning som utförts och utförs runt om i världen.

Med den tydliga utbildningsstruktur som utredningen föreslår blir det också uppenbart att olika moment med fördel kan förläggas

---

² Höskoleverket, 2007:9R, s. 23.

utomlands. Det finns exempelvis starka kvalitetsskäl för att genomföra delar av den verksamhetsförlagda utbildningen i ett annat land. Den utbildningsvetenskapliga kärnan innehåller också delmoment som väl lämpar sig för studier utomlands. Samma sak gäller för delar av de ämnesspecifika studierna. Analogt härmed blir det lättare att erbjuda lärarstudier från andra länder specifika kurser och moment som är lämpliga att läsa vid det svenska lärosätet i fråga.

5.4.2 Institutionell nivå

Generellt gäller att varje lärosätes styrelse och ledning måste engagera sig och ta sitt ansvar för kvaliteten på den läro- och lärutbildning som ges vid lärosätet. Det inbegriper självfallet också internationaliseringsfrågan. Förutsättningar för en internationaliserad läro- och lärutbildning måste skapas, men också synliggöras och marknadsföras. Det är föga acceptabelt att, som nu görs på sina håll, sätta ett lägre mål för studier och lärarutbyte för läro- och lärutbildningen än vad som gäller för lärosätets övriga utbildningar.

Olika åtgärder kan övervägas för att öka graden av internationalisering, t.ex. att via det interna resurstilldelningssystemet skapa incitament och utforma riktade ekonomiska stipendieprogram och att se över och eventuellt utvidga lärosätets utbytesprogram. När det gäller internationaliseringsarbetet kan man behöva anställa fler personer, exempelvis för en studievägledning som är internationellt orienterad. Vidare krävs en väl fungerande organisation för att underlätta validering, tillgodoräkning och erkännanden för såväl inresande som utresande lärarstudier. Utbildningsinsatser som bl.a. omfattar språkstöd och kunskap om nationella och internationella stödstrukturer för internationaliseringsarbete (t.ex. Svenska Institutet och STINT³, Nordplus och EU:s olika stödformer) torde behövas.

Styrelse och ledning ska också se till att det finns ett system för intern kvalitetssäkring som omfattar internationaliseringsarbetets förutsättningar och resultat och som ger ett underlag för att kunna bedöma och vidareutveckla lärosätets arbete för en internationellt präglad läro- och lärutbildning.

---

³ STINT=Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning.

5.4.3 Innehållslig nivå

Det internationella perspektivet bör, för varje kurs och program som ingår i en läroarutbildning, skrivas in i de förväntade lärandemålen. Perspektivet måste också ge ett tydligt avtryck i de litteraturlistor som upprättas för kurser och program. De studerande har rätt att få ta del av god och relevant forskning oavsett var den har bedrivits och bedrivs. Det är också på sin plats att identifiera tydliga "mobilitetsfönster", dvs. sådana kurser eller moment som är särskilt lämpliga för utlandsstudier, och att informera de studerande om detta.

5.4.4 Individuell nivå

Varje enskild läroarutbildare och läroarstuderande måste själv upptäcka och förstå värdet av utlandsstudier och av att ha kontakt med internationell forskning. Det finns inget skäl att tro att läroarstuderande generellt skulle vara mindre intresserade av att studera utomlands. Den relativt sett högre genomsnittsåldern hos läroarstuderande jämfört med studerande inom andra yrkesprogram kan förstås spela in. Den låga mobilitet, som kännetecknar både läroarstuderande och läroarutbildare, torde emellertid snarast vara en kulturfråga. Med förslagen och rekommendationerna i vår utredning om en ny läroarutbildning kan en viss inbrytning i den nu dominerande kulturen förväntas ske, något som också torde påverka benägenheten att ta del av utbildningar och litteratur på den internationella arenan.

Utredningen menar att

- det internationella inslaget i läroarutbildningen måste stärkas på alla nivåer och utgöra en del av de förväntade lärandemålen.

5.5 IT i läroarutbildningen

För att belysa IT-området bredd i utbildningen för lärare kan IT sägas omfatta tre dimensioner som alla måste beaktas. IT kan för det första sägas omfatta egna kunskaper om IT-användning och

träning i att tillämpa aktuell teknik som hjälpmedel i undervisningen. Inom ämnesdidaktiken blir det fråga om att utgå från och ta hänsyn till ämnets särart. Inspiration och exempel finns att hämta inom bland annat språk, musik, matematik och slöjd. Denna första dimension avser således *IT som verktyg och informationskälla*.

En andra dimension gäller IT:s *möjligheter till förnyelse och fördjupning* inom utbildning och undervisning. I samband med teknikens utveckling öppnar sig nya möjligheter. När man exempelvis nu kan studera skeenden i naturen med enkel och bärbar utrustning och samtidigt själv kan påverka förloppet blir det möjligt att studera förändringar på ett helt annat sätt än tidigare. Det går också att simulera övningar och strukturer och härigenom berika undervisning och lärande. Studier där incitament och motivationströsklar observeras i dataspel är ett annat exempel på hur insikter kan fås som kan nyttjas för undervisningsändamål.

Den sociala dimensionen av IT är inte minst viktig att fokusera i läroarutbildningen. Här omfattas frågor om IT som allmän samhällsföreteelse, men också medias roll och olika förhållningssätt gentemot media. Frågor om säkerhet, integritet och etik måste tas upp. Inte minst är det på sin plats att behandla IT:s påverkan på samspelet mellan människor, där ämnen som mobbning och social isolering framstår som givna.

Om dessa tre dimensioner av IT och lärande tas som utgångspunkt framgår dess vikt för läroarutbildning. Motiven för IT som ett genomgående perspektiv blir uppenbara i en tid av växande digitalisering av samhället. Skolans elever bör ges möjlighet att utveckla en nödvändig digital kompetens för att kunna delta som fullvärdiga medborgare i ett framtida internationellt samhälle. De ska på ett säkert och kritiskt sätt kunna använda IT både i sin utbildning, i sitt yrkesliv och under sin fritid. En sådan ambition ställer självfallet höga krav på lärarnas kompetens. De nationella utvecklingsstrategier kring digital kompetens som nu tas fram både i Sverige och runt om i Europa är ett uttryck för den allmänna betydelse IT-området bedöms ha.

Det framstår tydligt att IT-området knappast kan inskränkas till att i läroarutbildningen behandlas inom ramen för någon tillvalskurs med särskild IT-inriktning. En sådan lösning skulle verka isolerande både för IT som företeelse och för de studerande som valde en sådan inriktning. Samtidigt skulle många läroarstuderande få ringa eller ingen utbildning inom IT.

Istället förordas att IT som utbildningsresurs ska genomsyra all läroutbildning. De studerande får då möjlighet att tillämpa och att utveckla IT i undervisningen liksom att behandla olika nyckelfrågor som hör den sociala dimensionen till.

Utredningen rekommenderar att

- man inom samtliga läroutbildningar undersöker hur IT på lämpligaste sätt kan integreras i utbildningen för att ge de blivande lärarna den IT-kompetens som läraryrket kräver.

5.6 Läroutbildningens plats inom lärosätena

Det är nödvändigt att läroutbildningen på alla sätt integreras i högskolan. På flera håll har man för läroutbildningens del skapat egna institutioner i syfte att stärka läroutbildningen. Resultatet har ibland blivit det omvända – institutionerna har varit alltför små för att ge en stimulerande miljö för utbildning och forskning. Lärarkompetensen vad gäller antalet forskarutbildade inom läroutbildningen är vid de flesta lärosäten generellt lägre än inom andra utbildningar, och vid en koncentration av utbildningen till en institution blir detta särskilt tydligt. En tendens till isolering från lärosätets övriga verksamhet har också på en del håll präglat läroutbildningen. Detta har bland annat visat sig i att man inte anlitat disputerade lärare från lärosätets ämnesinstitutioner, utan hellre anställt odisputerade adjunkter. På detta sätt har seminarietraditionen levt vidare in i nutiden.

Från universiteten och högskolorna har man inte kunnat eller velat satsa erforderliga resurser för att anställa disputerade lärare, för att ge odisputerade läroutbildare möjlighet att genomgå forskarutbildning, och för att göra en kraftsamling på relevant forskning för läroutbildningen. Den oklara relationen mellan begrepp för ämnen och institutioner som används skapar också oklarheter (pedagogik, didaktik (ämnes- och allmän-), pedagogiskt arbete, lärande m.m.), vilket kan bidra till att försvåra integrationen. Det kan också finnas ett mer kulturellt betingat och ofta ömsesidigt motstånd mellan "läroutbildningsinstitutioner" och "ämnesinstitutioner" med åtföljande praktiska problem, inte minst för de studerande.

Denna utredning – liksom sin föregångare LUK 97 – föreslår att utbildningsvetenskap används som övergripande och samlande begrepp. En enkel definition av utbildningsvetenskap är:

samlingsbenämning för den forskning inom olika ämnen som ägnas åt bildning, utbildning, undervisning, fostran och lärande.

Utredningen rekommenderar att varje lärosäte som vill satsa på att stärka lärarytildningen gör en inventering inom hela lärosätet av vilka resurser som finns av disputerade lärare och forskare som har kompetens som är av intresse och relevans för lärarytildningen.

Styrelsebeslut framstår som nödvändiga att ta för att den samlade utbildningsvetenskapliga kompetensen ska nyttjas inom lärarytildningen. En inventering av det slag som beskrivs ovan⁴ ger ett underlag för vilka och hur stora satsningar på forskning som behöver göras och vilka omprioriteringsbeslut styrelsen måste ta om lärarexamen(-ina) med en eller flera inriktningar ska kunna erbjudas. En uttryckt ambitionsnivå bör härvid vara att andelen disputerade lärare ska vara minst lika stor som genomsnittet inom högskolan. En annan ambition bör vara att utbildning för blivande ämneslärare också bör präglas av att vara inriktad mot läraryrket, vilket både får konsekvenser för hur utbildningen organiseras och vilka forskningssatsningar som är angelägna att göra. Det är också lämpligt att i styrelsen överväga om organisationen av utbildning och forskning knuten till lärarytildning är tillräckligt ändamålsenlig för en verksamhet av hög kvalitet. Styrelsen måste likaså ta ansvar för den bristande lärarkompetensen och avhjälpa detta genom att ta erforderliga beslut om resurser och åtgärder om kompetensutveckling, tjänstestruktur, och eventuellt anställningsstopp. Utredningen vill alltså tydligt betona att styrelsen nu måste ta sitt fulla ansvar för att den lärarytildning som ska ges får de förutsättningar som krävs för en utbildning som i sann mening är integrerad och högkvalitativ. Styrelsen måste också kunna ha modet att besluta att lärosätet *inte* bör gå vidare med ansökan om examensrätt inom de delar av lärarytildningen där man inte har, eller bedömer sig kunna utveckla, tillräcklig kompetens.

I detta sammanhang är det också av vikt att påtala att insatser från *regeringen* bör övervägas. Utredningen förordar en rejäl satsning på utbildningsvetenskaplig forskning (se kapitel 6). Särskilda

---

⁴ Som tidigare nämnts har ett sådant projekt genomförts vid Uppsala universitet, och resulterat i rapporten av Ida Lidegran och Donald Broady (2003). *Forskning och forskarutbildning av utbildningsvetenskaplig relevans vid Uppsala universitet*.

medel för ett "läroutbildarlyft" kan vara lämpliga att tillföras i samband med, eller helst innan, en ny läroutbildning införs. Detta "lyft" gäller särskilt ämnesdidaktik, "nya" områden inom den utbildningsvetenskapliga kärnan där kompetensen i dag inte är tillräcklig, samt IT.

Universitet och högskolor som får en eller två examensrätter för läroutbildning ska ha frihet att utforma organisationen av läroutbildningen som man finner mest lämpligt. Staten bör inte lägga sig i interna organisationsfrågor och utredningen föreslår därför att föreskrifterna i högskolelagen om det särskilda organet för läroutbildning utgår. Utredningen vill understryka vikten av att läroutbildningen inte särbehandlas i jämförelse med andra yrkesutbildningar. Lika viktigt är det att läroutbildningens akademiska karaktär utvecklas i det att den inordnas i fakultetsstrukturen och därmed samordnas med forskningen. Utredningen förutsätter att representanter för lärosätets forskning av utbildningsvetenskaplig relevans finns i beslutande organ.

Utredningen anser också att det är helt upp till lärosätet att självt bestämma om och i så fall hur tvärvetenskapliga inslag ska inrymmas i utbildningen. Denna typ av organisatoriska och innehållsmässiga direktiv från statens sida finns knappast för någon annan högskoleutbildning, och bör därför inte heller finnas för läroutbildningen.

Utredningen föreslår att

- kravet i högskolelagen på ett särskilt organ för läroutbildning tas bort
- kravet på att läroutbildningen ska innehålla tvärvetenskapliga inslag tas bort.

Utredningen rekommenderar att

- lärosätenas styrelser tar ett vidgat ansvar för kvalitetsfrågor rörande läroutbildning.

5.7 Lärarkompetens och anställningsformer

Ett av de återkommande och ofta uppmärksammade problemen i läroarutbildningen har varit att tillräckligt väl koppla samman teoretiska kunskaper med beprövade praktiska erfarenheter. Ett försök i den riktningen var att vid de första läroarhögskolorna inrätta tjänster som metodiklektorer (se avsnitt 2.2.1). Särskilt förtjänstfulla lärare – dock inte nödvändigtvis lektorer – anställdes för att svara för att verklighetsanknyta teorin till situationen i skolan. Redan efter viss tid uppfattades dock dessa metodiklektorer ha fjärrmat sig från skolverkligheten. Därtill visade sig samverkan och integration med pedagogikämnet och dess företrädare inte sällan fungera mindre väl.

Med ändrade anställningsformer i högskolan motsvaras metodiklektorerna i nuvarande läroarutbildning av adjunkter. Det har ofta krävts att dessa själva ska vara läroarutbildade, så att de kan utgöra en länk mellan skolan och högskolan. Även denna "lösning" är behäftad med brister. Eftersom adjunkterna i allmänhet tillsvidareanställs, kommer deras eventuella lärarerfarenhet från skolan självfallet att ligga allt längre bort i tiden. De har inte heller forskarutbildning, och kan alltså varken anses garantera en vetenskaplig grund eller en aktuell beprövad erfarenhet. Självfallet finns många goda pedagoger och forskarämnen bland dessa personer, på samma sätt som det kan finnas bra obehöriga lärare i skolorna. Problemet är dock strukturellt och kräver ett nytt förhållningssätt vid anställning av lärare inom läroarutbildningen.

Utredningen föreslår att adjunktsanställningar av nuvarande slag blir undantag snarare än regel i den nya läroarutbildningen. Istället förordas tre andra lösningar för att garantera den aktuella skolerfarenheten. Dessa tre kan var och en kan tillämpas i lämpliga andelar, men utgör tillsammans de normala anställningsformerna för odisputerade läroarutbildare:

Utredningen föreslår

- tidsbegränsade anställningar som adjunkt. Erkänt skickliga lärare anställs för en period om fem år. Detta system liknar det som gäller de flesta lärare vid högskolans konstnärliga utbildningar.
- kombinationsanställningar, där tjänstgöringstiden delas mellan skola och högskola med exempelvis 50 procent vardera.
- utbytesanställningar, där en högskolelärare under viss tid tjänstgör i skolan medan en lärare från skolan arbetar inom högskolan.

För lärare inom såväl läroarbldning som skolväsende skulle förslagen innebära en närmare kontakt och en större insikt och förståelse för varandras verklighet, något som blir till gagn i den fortsatta yrkesverksamheten. Det bör understrykas att kombinations- och utbytesanställningar inte minst avser forskarutbildade lärare inom högskolan. I sin tur kräver detta att det i läroarbldningen finns möjlighet att deltidsanställa aktiva skollärare som adjungerade lärare och att det utvecklas tjänster inom skolväsendet för lärare med forskarutbildning. Samma system bör gälla för alla skolformer, alltså även för exempelvis förskola, fritidshem, särskola och inom vuxenutbildningen.

Med tanke på nedskärningen av det allmänna utbildningsområdets tre terminer till "kärnans" två, kan det inte heller utslutas att arbetsbrist kommer att kunna uppstå vid lärosätena inom pedagogik och allmändidaktik. Detta är beklagligt för de enskilda individerna. Det kommer dock även att krävas nyrekryteringar av forskarutbildade lärare, såväl inom utbildningsvetenskap som ämnesteor och ämnesdidaktik. Den ofta påtalade besvärliga situationen för nydisputerade inom vissa ämnen kan genom utredningens förslag delvis underlättas genom att ämnesdelen av läroarbldningen förstärks.

5.8 Kvalitetssäkring och enskilda utbildningsanordnare

Läroutbildningen ska ses som en akademisk yrkesutbildning bland andra inom högskolan. Det innebär att den ska omfattas av samma krav på och rutiner för utvärdering och kvalitetsarbete som andra högskoleutbildningar. Utredningen föreslår, som framgått, att två nya yrkesexamina ersätter den nuvarande lärarexamen. Detta förutsätter att lärosätena ansöker om examensrätter och att Högskoleverket prövar ansökningarna på det sätt som redan beskrivits i kapitel 4.2. För den fortsatta, löpande kvalitetsgranskningen är det tveklöst så att den tydliga strukturer som utredningen föreslår förbättrar möjligheten att utvärdera läroutbildningen.

Enligt utredningens synsätt bör staten styra landets läroutbildning, dels genom att ge förutsättningar för en tydlig och väl strukturerad utbildning som borgar för kvalitet, dels genom att regelbundet utvärdera utbildningarna för att kontrollera att kvaliteten är godtagbar och för att stimulera till ytterligare kvalitetsutveckling.

Av examensordningen ska framgå bland annat högskoleutbildningarnas omfattning, inriktning och krav på förväntade studeranderesultat. Det finns inte någon anledning att ha mer omfattande eller annorlunda skrivningar i examensordningen för en lärarexamen än för andra yrkesexamina. Med utredningens förslag till ny läroutbildning som grund förutsätts utbildningsanordnarna ta sitt fulla ansvar för att en högkvalitativ utbildning ges. I det inbegrips också ett ansvar för intern kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling.

Inom högskoleväsendet finns även ett antal så kallade enskilda utbildningsanordnare. Dessa är dels de så kallade stiftelsehögskolorna (Högskolan i Jönköping och Chalmers tekniska högskola), dels ett antal fristående högskolor och institut av varierande storlek. De är skyldiga att följa samma regler i högskolelagen om högkvalitet i verksamheten som statliga universitet och högskolor. Högskoleverket utvärderar även utbildningar som ges av de enskilda utbildningsanordnarna. Det är dock bara regeringen som kan fatta beslut om beviljad eller indragen examensrätt för deras utbildningar.

I nuläget finns, bortsett från stiftelsehögskolan i Jönköping, ingen enskild utbildningsanordnare bland läroutbildningarna. Utredningen ser inget hinder till varför inte utbildningsanordnare utanför högskolan skulle kunna söka, och efter godkänd prövning

erhålla, examensrätt för läroutbildning, på samma sätt som skett för utbildningar inom exempelvis teologi och vård. Självfallet ska samma höga krav på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet gälla för dessa som för övriga läroutbildningar. Det kan därför vara lämpligt att eventuella "kandidater" på området samverkar med befintliga svenska eller utländska lärosäten. Enskilda utbildningsanordnare kopplade till fristående skolor skulle ge en välkommen breddning av VFU:n, som i dag sällan genomförs i fristående skolor, och därigenom bättre spegla det svenska skolväsendets mångfald.

Utredningen menar att

- enskilda utbildningsanordnare ska kunna få bedriva läro- utbildning förutsatt att de uppfyller kvalitetskraven vid prövning av examensrätt.

5.9 Kriterier för examensrättsprövning

All högskoleutbildning ska enligt högskolelagen vila på vetenskaplig eller konstnärlig grund samt på beprövad erfarenhet. Verksamheten ska bedrivas så att det finns ett nära samband mellan forskning och utbildning. Den ska avpassas så att en hög kvalitet nås såväl i utbildningen som i forskningen och, för konstnärliga utbildningar, det konstnärliga utvecklingsarbetet. Tolkningen av föreskrifterna uttrycks vid Högskoleverkets bedömningar dels generellt i ett antal kvalitetsaspekter, dels specifikt i kriterier för varje utbildning. Vid varje enskild prövning tolkas kvalitetskriterierna av de sakkunniga inom området. Kriterierna utgör en helhet och kan inte betraktas isolerade var för sig.

Kvalitetsaspekter för examensrättsprövning av läroutbildningen

Bedömargruppens uppgift är att kritiskt granska och göra en bedömning av huruvida lärosätet ifråga har tillräckliga förutsättningar att ge en viss läroutbildning av god kvalitet. Granskningen bör omfatta nedanstående tre huvudområden, som var för sig inrymmer ett antal aspekter: utbildningens förutsättningar, utbildningens utformning och utbildningens resultat. Det är i det här

sammanhanget viktigt att också erinra om de genomgående framförda propåerna från Högskoleverkets bedömargrupper under årens lopp. För att åstadkomma höjd utbildningskvalitet har lärosätena fått råd om att profilera sig och samverka i större utsträckning. Frågan om och på vilket sätt dessa råd har fått genomslag bör därmed ingå i bedömningen. Resultatet av bedömningen ska utmynna i ett utlåtande om huruvida lärosätena uppfyller kvalitetskraven.

Utbildningens förutsättningar

Lärarkompetens:

- att antalet tillsvidareanställda och övriga lärare står i proportion till utbildningens beräknade omfattning
- att lärarna har vetenskaplig, pedagogisk och annan nödvändig kompetens för undervisning och handledning inom utbildningen
- att lärarna kommer att ges reella möjligheter till kompetensutveckling och egen forskning.

Utbildningsmiljö:

- att utbildningen kommer att ges i en forskande och internationell miljö
- att utbildningen kommer att ge förutsättningar för ett kritiskt och kreativt förhållningssätt
- att utbildningen kommer att erbjuda relevant och kvalitets-säkrad verksamhetsförlagd utbildning (VFU).

Infrastruktur:

- att de studerande kommer att ha god tillgång till litteratur, informationstekniska resurser och annan nödvändig utrustning.

Utbildningens utformning

Styrdokument:

- att kursplanerna innehåller lärandemål (förväntade studieresultat) som utarbetats i enlighet med examensordningen.

Undervisning, kurslitteratur och examination:

- att undervisning, kurslitteratur och examination säkrar forskningsanknytning och progression.

Utbildningens resultat

Säkring av examensmålen:

- att krav finns klart dokumenterade, exempelvis i form av betygskriterier eller liknande, och framgår av instruktioner för tentamina, examensarbeten och annan examination
- att lärosätet kan visa att utbildningen kommer att ge de studerande goda förutsättningar att nå examensmålen.

Bedömargrupperna ska granska huruvida det finns tillräckliga förutsättningar *för varje inriktning* som lärosätet ansöker om att få anordna. Förutsättningarna ska vara uppfyllda inom såväl undervisning, ämnesdidaktik, utbildningsvetenskap som VFU.

6 Forskning och forskarutbildning

En nyckelfråga för lärarutbildningens kvalitet och status som akademisk utbildning är dess vetenskapliga grund eller forskningsbas. Utvärderingarna av lärarutbildningen har tydligt visat att den brister i detta avseende på flera nivåer:

- den låga andelen disputerade lärare (33 procent mot 54 procent i högskolan i övrigt förutom lärarutbildningen)
- utbildningsvetenskapens låga andel av forskningsresurserna, såväl nationellt som lokalt
- den bristande vetenskapliga nivån på examensarbetena.

Redan i avsnitt 3.1.1 beskrevs hur det vetenskapliga och kritiska förhållningssättet ska vara ett självklart genomgående perspektiv inom lärarutbildningen. Där framgick också att denna utredning, i enlighet med bedömargruppens resonemang i Högskoleverkets utvärdering 2008, förordar att begreppet *forskningsbaserad* ersätter forskningsanknytning. Vad borde då lärarutbildningens forskningsbas utgöras av?

6.1 Bakgrund

Det är svårt att forma hållbara argument mot idén att kunskap om exempelvis lärande, kognition och minne är av betydelse för lärares arbete. Det är det andra steget i tankemodellen om relationen teori och praktik som kan bli problematisk, dvs. att det från vetenskaplig kunskap går att härleda hur undervisning ska gå till. Denna tanke tar sig uttryck i begrepp och termer som praxisnära forskning.

1946 års skolkommision formade den grund som senare reformer kommit att vila på. Det är en progressiv pedagogik, där eleven sätts i centrum för undervisningen och där mål och innehåll moti-

veras av nyttan som princip. I denna progressiva syn är vetenskapen den bas som utvecklingen ska vila på. Detta framträder i den utredning om lärarutbildningen som följde av 1946 års skolkommission.¹ Där sägs att pedagogisk och psykologisk forskning ska kunna ge en vetenskaplig grund för vad som kallas ”den egentliga lärarutbildningen”.

Den egentliga lärarutbildningen skulle vara den kärna som kunskaper i exempelvis pedagogik, psykologi och metodik utgör. Den egentliga lärarutbildningen omfattar också de delar av lärares arbete som handlar om själva undervisningen, dess former, dess administration och dess relation till styrdokument, skolans vardag, föräldrakontakter och konfliktlösning. Denna kärna är tveklöst en central del i all lärarutbildning.

Förenklat kan lärarutbildningen ses som bestående av två delar. Dels ska den ge kunskaper i de ämnen som finns i läroplaner och kursplaner (ämneskunskap). Dels ska den ge kunskap om hur undervisning ska formas i förhållande till elevernas förutsättningar (utbildningsvetenskap). Dessa två delar har två olika förhållanden till forskning. Skolans ämnen är inte förenklade kopior av vetenskapliga discipliner. Den kunskap som ska bibringas eleverna ska vara byggd på vetenskap. Läraren ska alltså här undervisa om vetenskapligt baserad kunskap. Den andra delen innebär att nyttja vetenskaplig kunskap som en grund för handlande.² Dessa två sätt att förhålla sig till vetenskap har konsekvenser för hur lärarutbildningen kan utformas och hur lärarstuderande tillägnar sig denna vetenskapligt grundade kunskap.

Lite mer komplicerat kan man se lärarutbildningen som innehållande fyra delar. Förutom de ovan nämnda ska lärare ha kunskap om hur ett bestämt stoff påverkar förutsättningarna för lärande, dvs. ämnesdidaktik som kan förstås som en kombination mellan ämneskunskap och utbildningsvetenskap. Den fjärde delen, slutligen, handlar om att kunna hantera arbetets sociala och administrativa karaktär, dvs. kunna hantera konflikter, samtal, bedömningar, utvärderingar, handledning med mera. För dessa uppgifter behövs såväl ämneskunskaper, som kunskaper inom utbildningsvetenskapens olika och ofta ämnesövergripande områden.³

---

¹ Se avsnitt 2.2.1.

² Jämför Ekholm, M. (2005). *Att fånga kunskapslandet om lärande och undervisning*.

³ Se vidare Fransson, K. & Lundgren, U.P. (2003). *Utbildningsvetenskap – ett begrepp och dess sammanhang*.

Läro-utbildningen som en akademisk utbildning måste bygga på forskning. Att i läro-utbildningen bygga in ett grundläggande vetenskapligt förhållningssätt innebär att de fyra delarna som beskrivits ovan måste utformas på olika sätt. Det innebär också att de läro-studerande tidigt måste få inhämta vetenskapliga förhållningssätt i form av kunskapsteori, vetenskapsteori och forskningsmetodik. Denna grund ska ge verktyg för att kritiskt hantera information och kunna forma den till kunskap, dvs. kunna förstå vad som är rimligt, logiskt och sannolikt, kunna skilja mellan samband och orsak/verkan, kunna söka i databaser och själv inhämta information.

Området ämnesdidaktik är som forskningsområde en del av utbildningsvetenskaperna och ligger i skärningen mellan skolämnenas block och utbildningsvetenskapernas block kring lärande, minne, barn och ungas utveckling samt läroplansteori och prov och bedömning. I den klassiska indelningen av pedagogik som vetenskap består pedagogiken av läroplansteori och didaktik. Läroplansteori handlade om utbildningens mål, innehåll och etik. Didaktiken handlade om hur undervisningen skulle utformas i förhållande till ämnets struktur och mening i förhållande till kunskap om lärande och minne. Läroplansteori kan definieras⁴ utifrån tre frågeställningar: Hur väljs värderingar, kunskaper och erfarenheter ut och organiseras för lärande? Hur formuleras en läroplan och hur tar den gestalt? Hur styr läroplaner undervisning och lärande? Didaktiken blir utifrån denna utgångspunkt centrerad kring hur värderingar, kunskaper och erfarenheter organiseras inom ramen för olika skolämnen med hänsyn till kunskap om kognition, lärande, minne och utveckling.

Ett exempel: En lärare i samhällskunskap måste få sina ämneskunskaper från flera olika vetenskaper som statsvetenskap, nationalekonomi och sociologi. Hur dessa olika block vägs samman är en fråga om att aktivt tillämpa ämnesdidaktik inom samhällsvetenskap. Detta i sin tur kräver kunskaper som specifikt tillämpas inom ämnesområdet samhällsvetenskap men som generellt hämtas från kunskapsblock inom utbildningsvetenskaper som kognition, lärande och minne.

Detta innebär att undervisningen hela tiden måste alternera mellan teoretisk överblick och tillämpad reflektion. I sin tur innebär det att högskoleförlagd och verksamhetsförlagd utbildning bör

---

⁴ Lundgren, U.P. (1979). *Att organisera omvärlden*. Stockholm: Liber. 1979.

integreras. I verksamhetsförlagd utbildning ska inte bara aktiva lärare medverka utan också forskarutbildade lärare. Den verksamhetsförlagda utbildningen ska dokumenteras och bearbetas inte bara utifrån vad den erfarenhetsmässigt gett utan också hur den kan förstås utifrån de olika kunskapsområdena.

6.2 Forskning inom utbildningsvetenskap

Forskning med bäring på lärande, kunskapsbildning, utbildning och undervisning bedrivs inom de flesta vetenskapsområden på ett stort antal svenska universitet och högskolor. Noterbart är att de flesta universitet och högskolor har angett området forskning om utbildning och lärande som det näst viktigaste området i sina egna forskningsstrategier. I höstens forskningsproposition⁵ görs en avsevärd satsning på de strategiska forskningsområdena medicin, teknik och klimat. Dock kan konstateras att utbildningsvetenskap inte återfinns som utpekade område. Utredningen vill poängtera att forskning om utbildning och lärande är en förutsättning för ett utbildningsväsende av god kvalitet, vilket i sin tur är en förutsättning för en framgångsrik forskning inom också de strategiska områden som regeringen lyfter fram. Utredningen finner det vara anmärkningsvärt att det utbildningsvetenskapliga forskningsområdets stora betydelse inte nämns i detta sammanhang. Utredningen har dock, istället för att peka ut utbildningsvetenskap som strategiskt område, valt att föreslå andra finansieringsformer för uppbyggnad av kraftfulla forskningsmiljöer inom utbildningsvetenskap (se nedan).

Utredningens betoning av att lärarutbildningen i högre grad måste baseras på vetenskaplig kunskap får konsekvenser för forskning inom utbildningsvetenskap. I direktiven sägs att utredningen ska ge förslag om

hur forskningsanknytningen av lärarutbildningen, dess koppling såväl till utbildningsvetenskap som till ämnesteorier och ämnesdidaktik kan förbättras, hur antalet forskarutbildade lärare kan öka och hur den praxisnära forskningen med relevans för lärarutbildningen och den pedagogiska yrkesverksamheten ska komma skolan till del.⁶

---

⁵ Prop. 2008/09:50. *Ett lyft för forskning och innovation.*

⁶ Dir. 2007:103, s. 1.

Detta innebär att utredningen förväntas komma med förslag till hur forskning i anslutning till lärarutbildning ska organiseras och finansieras.

Sedan år 2001, då den Utbildningsvetenskapliga kommittén inom Vetenskapsrådet inrättades, har utbildningsvetenskap som forskningsområde utvecklats på ett positivt sätt. Finansieringen till konkurrensutsatt forskning har utökats i omgångar till totalt 145 miljoner kronor för 2008. Forskningens innehållsliga kvalitet och relevans har stadigt förbättrats. Forskningen återspeglar alltmer den ämnesmässiga bredden och den mångvetenskapliga karaktären inom utbildningsvetenskap.⁷ Under årens lopp har också satsningar på kompetensuppbyggnad kunnat göras bland annat genom stöd till elva forskarskolor.

De medel som utgår till forskning inom utbildningsvetenskap är ändå små i förhållande till sektorns omfattning. Medlen utgör endast 0,8 promille av de totala kostnaderna för skola och högskola. Den tid som stått till förfogande (2001–2008) för att bygga upp forskningsområdet har också bedömts vara alltför knapp för att målsättningarna om vetenskaplig stabilitet och konkurrenskraftig kvalitet generellt sett har kunnat uppnås.⁸

I den nyligen framlagda forskningspropositionen⁹ tar regeringen klart ställning för att utbildningsvetenskaplig forskning fortsatt ska hanteras av Vetenskapsrådet. Man pekar härvid på att utbildningsvetenskap innefattar såväl grundforskning som mer tillämpad forskning och att behovet av utbildningsvetenskaplig forskning är stort. Det slås fast att sådan forskning är central för ett utvecklat vetenskapligt förhållningssätt bland såväl lärarstudierande och lärarutbildare som lärare och pedagoger: ”Regeringen anser därför att det är av stor vikt att den utbildningsvetenskapliga forskningen tillförsäkras goda möjligheter att fortsätta utvecklas” (s. 167–168).

Tills vidare föreslås att relevanskriteriet bibehålls, dvs. att medel fördelas till forskning och forskarutbildning som bedrivs i anslutning till och svarar mot behov inom lärarutbildningen och den pedagogiska yrkesverksamheten. När forskningspropositionen presenterades, hänvisade det ansvariga statsrådet till utredningen om ny lärarutbildning och dess direktiv. Frågor om medlens omfattning och formerna för medelstildelning avseende utbildnings-

⁷ Se t.ex. Vetenskapsrådet (2007). *Utbildningsvetenskap och dess omvärld* och *Om vikten av kunskap*.

⁸ SOU 2005:31. *Stödet för den utbildningsvetenskapliga forskningen* samt SOU 2008:30. *Forskningsfinansiering – kvalitet och relevans*.

⁹ Prop. 2008/09:50. *Ett lyft för forskning och innovation*.

vetenskap i syfte att förstärka och vidareutveckla forskningen kommer således att behandlas i samband med denna utredningsförslag.

För att den utbildningsvetenskapliga forskningen ska kunna fortsätta att utvecklas på önskat sätt krävs en utökad finansiering som dels omfattar den Utbildningsvetenskapliga kommittén inom Vetenskapsrådet. Dels behöver fler källor till och former för finansiering utvecklas: basanslag till vissa lärosäten, handledningsresurser som stimulerar till kommunala satsningar, särskilt stöd för uppbyggnad av nationella centra för ämnesdidaktisk forskning inklusive en gemensam servicefunktion. Den finansieringsstruktur som nedan föreslås innebär en ökad finansiering med en tydlig kvalitetsstyrning.

6.2.1 Utbildningsvetenskapliga kommittén

Genom att understryka att Vetenskapsrådet även fortsättningsvis ska omfatta den utbildningsvetenskapliga forskningen betonas vikten av grundforskning inom området. Utredningen förordar att den Utbildningsvetenskapliga kommittén får ställning som ett fjärde ämnesråd inom Vetenskapsrådet. Den signal som ett sådant beslut skulle ge är av stor betydelse för hur utbildningsvetenskap uppfattas och hanteras både vid universitet och högskolor liksom i kommuner och i samhället i övrigt. De särbestämmelser som gäller för Utbildningsvetenskapliga kommittén i förhållande till dagens tre ämnesråd bör tas bort. Kravet på medfinansiering utgör ett exempel på en sådan bestämmelse som bör undanröjas. Vidare bör proceduren för val av styrelseledamöter vara densamma som för nuvarande ämnesråd. Att förstärka medel till Vetenskapsrådet för finansiering av utbildningsvetenskaplig forskning med krav på en med andra vetenskapsområden likvärdig ställning inom Vetenskapsrådet skulle också göra forskningsområdet mer attraktivt för fler forskare och därmed ytterligare bredda den mångvetenskapliga inriktningen.

Beviljade bidrag från Vetenskapsrådet budgetåret 2007 uppgick till 134 991 000.¹⁰ Bidragen inkluderar forskarskolor, forskarassistenter, forskningsprojekt samt nätverk. Merparten av medlen

---

¹⁰ För budgetåret 2008 tillkom 10 miljoner. Någon motsvarande analys av medelsfördelningen som för år 2007 har ej hunnit göras. År 2008 har bidrag beviljats till 11 procent av de sökta projekten.

går till forskningsprojekt. Varje ansökan bedöms av sakkunniga utifrån vetenskaplig kvalitet i en femgradig skala. För betyget 5, som är högst och ytterst sällsynt, ska projektet uppvisa vetenskaplig kvalitet på högsta internationella nivå. Projektets relevans bedöms i en tvågradig skala. Slutligen görs en sammanvägning av de sakkunniga och en rangordning sker efter prioritet. Utbildningsvetenskapliga kommittén fattar det slutliga beslutet och kan ändra prioritetsordning vid rangordningen av projekten. Prioritet anges i en femgradig skala. Utifrån vetenskaplig kvalitet skulle alla med prioritet 4 och 5 kunna tilldelas medel. För budgetåret 2007 skulle det innebära en ökning av anslaget med 86 365 000 kr. Av ansökningar med prioritet 4 eller 5 fanns två forskarskolor som tillsammans ansökte om 20 miljoner. Om dessa räknas bort med hänsyn till att forskarutbildning ska finansieras på annat sätt enligt förslag nedan skulle en ökning på 60–70 miljoner svara mot den kvalitet det totala antalet ansökningar bedöms ha. Det innebär en ökning på närmare 50 procent. Utredningens förslag är att utöka anslaget med 60 miljoner, vilket motsvarar en ökning med drygt 40 procent.

6.2.2 Ett basanslag till universitet och högskolor med lärarutbildning

I fråga om basanslag till universitet och högskolor med lärarutbildning finns två vägar att gå. Den ena är att ett basanslag utgår generellt till universitet och högskolor som har lärarutbildning. Den andra att medel ges till miljöer som har kapacitet att bedriva forskning av hög kvalitet. Alla de högskolor och universitet som har lärarutbildning har inte samma goda förutsättningar för detta. Av de 25 lärosäten som beviljats medel från Vetenskapsrådet är det fem som tilldelats hälften av de fördelade medlen fram till och med år 2007.

Vetenskapsrådet har haft två särskilda utlysningar – Linnéanslagen – som riktats till starka forskningsmiljöer. Anslagen, på mellan 5–10 miljoner årligen, beviljas för 10 år. En första utvärdering pekar på att satsningen fått ett genomslag som inneburit att starka forskningsmiljöer växer fram som kan konkurrera framgångsrikt om nya forskningsmedel såväl nationellt som internationellt. En liknande satsning på att långsiktigt bygga upp starka forskningsmiljöer i anslutning till lärarutbildningen skulle innebära en kraftfull förstärkning. Utredningen föreslår att ett sådant anslag

ges till sju lärosäten med tio miljoner kronor per år i tio år. Medlen ska fördelas i konkurrens och bedömningen av kvalitet görs med hjälp av en internationell panel. Inom ett sådant anslag ska utrymme ges för forskarutbildning.

6.2.3 Finansiering inriktad på uppbyggnad av kapacitet i skolor

I direktiven till utredningen sägs att utredningen ska ge förslag till ”hur antalet forskarutbildade lärare kan öka och hur den praxisnära forskningen med relevans för lärarutbildningen och den pedagogiska yrkesverksamheten ska komma skolan till del.”¹¹ Allt fler kommuner har byggt upp samarbeten med universitet och högskolor om forskarutbildning av lärare. Inom regeringens program för lärarfortbildning finns ett särskilt program inriktat på licentiatexamen. Denna utveckling kan stimuleras ytterligare. En ökad kommunal satsning kräver dock att statliga resurser tillförs för handledning och undervisning.¹²

Utredningens förslag är att anslag inrättas som innebär att för varje doktorand som betalas av kommunen utgår 75 000 kronor till mottagande högskola. Hur många doktorander som skulle finansieras på detta sätt beror på kommunernas intresse. En rimlig skattning är 200 doktorander per år, vilket innebär en årlig kostnad på 15 miljoner kronor.

---

¹¹ Dir. 2007:103, s. 18–19.

¹² I Göteborg finns ett omfattande program för doktorandutbildning och ett kontrakt har upprättats som visar hur mycket kommuner respektive högskola betalar för att finansiera de externt finansierade doktoranderna. Utredningen har utgått från detta kontrakt i sina kostnadsberäkningar.

6.2.4 Nationella centra för ämnesdidaktisk forskning

Det föreligger ett stort behov av satsningar på olika undervisningsämnenas didaktik. Utredningen föreslår, som redan beskrivits i avsnitt 4.7, att de befintliga resurscentra för olika ämnen kompletteras med nya enheter så att samtliga större undervisningsämnen får ett ämnesdidaktiskt centrum. Dessa centra ska utgöra en resursbas för alla lärosäten i landet som utbildar lärare i de aktuella ämnena. En given uppgift i detta sammanhang är att i respektive undervisningsämne bygga upp fungerande nätverk för erfarenhetsutbyte, inte minst internationellt, och annan kontakt mellan lärosäten som utbildar lärare i det aktuella ämnet. Andra viktiga uppgifter är att anordna konferenser och hålla kontakt med de olika ämnesföreningarna för lärare. Härigenom kan utan omvägar en nära samverkan initieras mellan lärosätena och lärare på fältet, vilket torde vara gynnsamt för lärarnas känsla för att den utbildningsvetenskapliga forskningen angår dem. Dessutom kan lärares aktuella erfarenheter från verksamhetsfältet bättre tillvaratas och kompetensutvecklingsbehovet kontinuerligt tillgodoses.

De ämnesdidaktiska centra bör kompletteras med en gemensam servicefunktion. Denna bör ta fram kunskapsöversikter och jämförande studier i lättillgänglig form, samordna och stödja arbetet vid de olika centra och marknadsföra verksamheten internt och externt genom exempelvis en gemensam webbplats.

6.2.5 Övriga insatser

Utredningen förutsätter också att de befintliga och nytillkomna fakultetsmedlen, dvs. de medel som går direkt till universitet och högskolor, mer än vad som hittills varit fallet, styrs mot sådana ämnesområden som innebär en förstärkning av lärarutbildningens vetenskapliga bas (jämför avsnitt 5.6).

Det är angeläget att den utbildningsvetenskapliga forskningen kan komma såväl enskilda lärare och skolor som skolhuvudmännen till del. Här behövs en rad insatser förutom den servicefunktion för ämnesdidaktisk forskning som har beskrivits ovan. Utbildningsvetenskapliga kommittén har initierat forskningsöversikter inom centrala problemområden. Sådana översikter är av stort värde för lärarutbildare och blivande lärare liksom för yrkesverksamma lärare. Utredningen menar att det är av största vikt att den utbild-

ningsvetenskapliga forskningen synliggörs på ett bättre sätt och uppmanar därför Vetenskapsrådet att se till att forskningen blir mer lättillgänglig för olika intressegrupper.

Satsningarna behöver omfatta såväl grundforskning som praxisnära forskning. Blivande lärare och skolledare behöver förstå vikten av utbildningsvetenskaplig forskning och det värde forskningen kan ha för skolans utveckling. Det är utredningens förhoppning att förslagen till ny lärarutbildning kommer att bidra till denna insikt, och att aktiva lärare i större utsträckning än i dag tillvaratar den utbildningsvetenskapliga forskningen i sin dagliga verksamhet.

Utredningen föreslår att

- den Utbildningsvetenskapliga kommittén omvandlas till ett ämnesråd för utbildningsvetenskap inom Vetenskapsrådet
- samma principer för finansiering och valförfarande som tillämpas för nu befintliga ämnesråd också ska gälla utbildningsvetenskap.

Utredningen föreslår följande fyra finansieringskällor:

- Vetenskapsrådet får utökat anslag till utbildningsvetenskaplig forskning med 60 miljoner.
- medel till uppbyggnad av kapacitet ges som ett basanslag till sju lärosäten under tio år med 10 miljoner per år. Medlen ska fördelas i konkurrens.
- ett anslag skapas för att underlätta en uppbyggnad av handledningsresurser vid de olika lärarutbildningarna riktade mot kommunala satsningar. Anslaget tilldelas högskolorna med motsvarande 75 000 kronor per år för varje kommunalt finansierad doktorand som antas i utbildningsvetenskap.
- medel utgår för uppbyggnad och drift av ämnesdidaktiska centra för samtliga större undervisningsämnen inklusive för en gemensam servicefunktion.

6.3 Självständiga arbeten

Kritiken av examensarbetena kan kortfattat uttryckas som att de alltför ofta visar prov på dålig kännedom om vetenskapliga forskningskrav och om forskningsmetodik. Lärarutbildningens generella brist på disputerade lärare får allvarliga konsekvenser när det gäller handledningen av examensarbeten. I detta sammanhang är ett antal åtgärder värda att överväga och vidta, som mer eller mindre självklart följer av utredningens förslag till ny struktur för lärarutbildningen:

- Det vetenskapliga inslaget i utbildningen stärks genom att flertalet lärarstudier på de sammanhållna programmen gör två större självständiga arbeten, ett på grundnivå och ett på avancerad nivå.
- Dubbla examina ska utgå, vilket förutsätter ökade tidsinsatser och större krav i fråga om examensarbetenas omfattning och kvalitet för i synnerhet grundlärarna.
- Vetenskapsteori och forskningsmetodik ska utgöra en del av den utbildningsvetenskapliga kärnan. Därutöver förutsätts forskningsfrågor få utökad utrymme i samband med examensarbetena.
- Den alltför ensidiga inriktningen på produktion av forskning kan och bör kombineras med en inriktning på konsumtion av forskning. I två intresseväckande rapporter¹³ påvisas hur den senare inriktningen är den som präglar utbildningen av sjuksköterskor. Syftet är med andra ord att den studerande även ska stimuleras till att som yrkesverksam kritiskt och aktivt ta del av aktuell forskning inom sitt område.
- I den nya lärarutbildningen behövs fler disputerade lärare generellt, vilket lärosätenas styrelse förutsätts åtgärda. I fråga om handledning av examensarbeten förutsätts att disputerade lärare nyttjas.
- Samtliga examensarbeten ska kunna inrymmas inom utbildningsvetenskap, något som knappast är begränsande utan snarare vidgande jämfört med dagens situation. Handledar-

---

¹³ Högskoleverket (2006). *Examensarbetet inom den nya lärarutbildningen*. Högskoleverket (2006). *Examination med kvalitet – en undersökning av examinationsförfarandet vid några svenska högskolor*.

kapaciteten är stor om lärosätets samlade kompetens i olika discipliner och ämnen utnyttjas. Vilken handledare som är mest lämpad beror självfallet på vilket tema den studerande har valt. Sannolikt behövs ibland två handledare från olika discipliner för ett examensarbete, något som i sig stimulerar till samarbete mellan olika institutioner och stärker lärarutbildningens ställning vid lärosätet.

- Examensarbetena bör i högre grad än vad som är fallet i dag inrymmas inom ramen för befintliga forskningsprojekt. De kan då bidra till kunskapsbildningen inom ett område och samtidigt stimulera de studerande till fortsatt vetenskapligt arbete.

6.4 Forskarutbildning

För att lärarutbildningens vetenskapliga grund långsiktigt ska kunna tryggas, inte minst inom den utbildningsvetenskapliga kärnan men också inom ämnesdidaktiken, måste kunskapsuppbyggnad genom grundforskning ske. Detta mål kräver dels de satsningar på forskning som beskrivits tidigare, dels en betoning av forskarutbildningens betydelse. Jämfört med andra högskoleutbildningar är andelen som går vidare till forskarutbildning fortfarande låg bland lärarstuderande. De lärarstuderande utgör 10 procent av det totala antalet studerande inom högskolan, medan andelen doktorander inom lärarutbildningen endast utgör 2 procent av det totala antalet doktorander. Utredningen menar att lärarstuderande tidigt måste komma i kontakt med forskning och informeras om möjligheterna till forskarutbildning.

Den struktur på ny lärarutbildning som utredningen föreslår underlättar övergången till forskarutbildning. De sammanhållna grund- och ämneslärarprogrammen ger generella examina, vilket innebär att de studerande måste skriva examensarbeten. Båda programmen ska enligt förslagen få utbildningsvetenskapliga huvudområden, vilket meriterar till forskarutbildning inom hela det utbildningsvetenskapliga fältet. Ämneslärare ska dessutom kunna bli behöriga till forskarutbildning inom det ämnesområde som motsvarar deras första undervisningsämne. På denna punkt är det viktigt att ansvariga vid fakulteter och motsvarande förstår att en studerande på den föreslagna ämneslärarutbildningen kommer att få lika mycket ämnesinnehåll som en studerande på fristående

kurser. Detta är en viktig skillnad jämfört med dagens situation, som ju innebär att VFU räknas in i ämnespoängen. För att ta ett konkret exempel kommer 90 högskolepoäng engelska inom ämneslärarutbildningen att vara likvärdigt med 90 högskolepoäng engelska som fristående kurs, och ska följaktligen ges samma meritvärde vid ansökan till forskarutbildning. Den enda skillnaden blir att ett ämnesdidaktiskt perspektiv har tillämpats för den lärarstudierande, vilket knappast är till nackdel för en blivande forskarstudierande. Situationen blir mer komplicerad för ämneslärarstudierande i blockämnen som svenska eller samhällskunskap, som utgörs av två eller flera akademiska ämnen. Utredningen har dock rekommenderat (se kapitel 3.3.5–3.3.6) att de ingående akademiska ämnena ska studeras separat, bland annat för att garantera den vetenskapliga grunden och möjliggöra meritering för forskarutbildning. Ämneslärarstudierande i dessa ämnen ska alltså minst få tillgodoräkna de poäng de studerat inom det blivande forskarutbildningsämnet. Om exempelvis 60 högskolepoäng av totalt 120 högskolepoäng samhällskunskap har ägnats åt statsvetenskap, ska dessa kunna räknas ograverade vid ansökan till forskarutbildning i statsvetenskap.

Fördjupningen i undervisningsämnena är viktig för den långsiktiga uppbyggnaden av ämnesdidaktisk forskarkompetens. Utredningen vill lyfta fram det särskilt stora behovet av just ämnesdidaktisk forskning. Här är det viktigt att betona att ämnesdidaktiken inte endast är en fråga för ämneslärarna, utan i minst lika hög grad för grundlärarna. Samtidigt finns det för båda lärarkategorierna andra forskningsområden av stor vikt.

Forskarskolor är en beprövad och framgångsrik väg att relativt snabbt få fler forskarutbildade inom ett område. Sådana har funnits, och finns, redan inom det utbildningsvetenskapliga området, men fler bör inrättas med nya och relativt breda inriktningar, gärna i samverkan mellan flera lärosäten för att säkerställa en bred bakgrunds- och lärarkompetens.

Fler forskarutbildade är ett helt nödvändigt krav för lärarutbildningen. Även inom skolan behövs fler lärare med forskarutbildning. Såväl utredningarna om lärarlegitimation¹⁴ som om gymnasieskolan¹⁵ har kommit med förslag om behovet av lektorer i gymnasieskolan. Denna utredning instämmer helt i bedömningen att gymnasieskolan behöver fler forskarutbildade lärare, som kan

¹⁴ SOU 2008:52. *Legitimation och skärpta behörighetsregler.*

¹⁵ SOU 2008:27. *Gymnasieskolan i en ny tid.*

utgöra en länk mellan högskola och gymnasieskola när det gäller ämnesutveckling. Det finns dock inget skäl att inskränka de forskarutbildades nytta till gymnasieskolan. Inom alla skolformer kan forskarutbildade lärare bidra verksamt till utvecklingsarbete och kontakt med högskola och forskning. Detta gäller såväl personer med forskarutbildning som söker sig till läraryrket, som yrkesverksamma lärare som genomgår forskarutbildning och återkommer till skolan.

Utredningen rekommenderar att

- lärosätena inrättar utbildningsvetenskapliga huvudområden för generella examina inom lärarutbildningen
- ämneslärarstuderande eller ämneslärare som söker till forskarutbildning i sina undervisningsämnen behandlas på lika villkor som studerande från fristående kurser
- fler forskarskolor inom det utbildningsvetenskapliga området tillskapas.

7 Lärarutbildningen i samverkan

7.1 Verksamhetsförlagd utbildning (VFU)

En av grundtankarna bakom den lärarutbildning som infördes 2001 var att den tidigare praktiken skulle ersättas med verksamhetsförlagd utbildning (VFU). Bytet av begrepp skulle illustrera en djupare förändring i synsättet på utbildningens praktiska förankring. Istället för att lärarstuderande i skolorna endast praktiskt skulle tillämpa sina i lärarutbildningen tillägnade teoretiska kunskaper, borde nu också praktiska erfarenheter utgöra en grund för de teoretiska studierna. Denna tanke hade som förutsättning att högskola och skola skulle samverka för de lärarstuderandes bästa. De lärarstuderande tänktes också kunna fungera som förändringsaktörer i skolan och föra vidare nya forskningsrön från högskola till skola, och nytt empiriskt material från skola till högskola. Grundtanken med VFU är god och denna utredning ställer sig i stort bakom den. Samtidigt finns det anledning att i ett reformarbete av lärarutbildningen uppmärksamma, och åtgärda, flera problematiska områden kring VFU.

LUK 97 ansåg (s. 36) att staten inte borde föreskriva hur samarbetet mellan kommuner och lärarutbildningen skulle ordnas. Även om ställningstagandet var i linje med principen om målstyrning och decentralisering, var det olyckligt på så vis att det ledde till stora regionala variationer i kvaliteten på samarbetet. Särskilt hårt påverkades – initialt – den verksamhetsförlagda utbildningen, vilket Högskoleverket kunde visa i sin uppföljande utvärdering av lärarutbildningsreformen år 2005. Kritiken riktades såväl mot tolkningen av VFU som mot det konkreta samarbetet mellan högskola och skola.

Högskoleverket underströk att lärarutbildningarna var ”helt beroende av kommuners och skolors engagemang och goda vilja”.¹

---

¹ Högskoleverket (2005). Utvärdering av den nya lärarutbildningen. Del I, s. 106.

Särskilda problemområden var examinationen, placeringen av studenter i relevant skolform och informationsutbytet mellan högskola och skola. Inga centralt styrda medel fanns – eller finns – för VFU:n, utan de kostnader som uppkommer fick bäras av högskola och kommuner² gemensamt. Den stora valfrihet som lärarytildningen inledningsvis präglades av hindrade också långsiktig planering av VFU-platser.

I en rapport från Lärarytildningsförbundet publicerad år 2008³, baserad på en enkät till studerandemedlemmar i förbundet, visades en rad bekymmersamma siffror angående VFU. Nära hälften av VFU-handledarna i Stockholmsområdet hade inte i förväg fått besked om när lärarytildnande skulle dyka upp på deras skolor. 45 procent av de studerande hade inte fått något besök från högskolan under hela sin VFU-tid. Drygt 40 procent med inriktning på gymnasieskolan hade inte fått någon VFU inom denna skolform. Sambandet mellan poäng för VFU och verklig tid ute på skolorna var också i många fall svagt – nära hälften av kandidaterna hade befunnit sig i skolan mindre än sex veckor per 10 VFU-poäng. En femtedel hade bara tillbringat tre veckor på VFU-platsen per 10 poäng.

Problemen som lyftes fram av Högskoleverkets förnyade utvärdering år 2008 var delvis likartade, även om det kommunala engagemanget generellt hade ökat och tydligare strukturer byggts upp. Vissa lärosäten hade på olika sätt naggat VFU:n i kanten genom en kanske alltför vidlyftig tolkning av VFU:s innebörd. På en del håll kunde inte lärare inriktade på grundskolans senare år och gymnasieskolan få tillämpa sitt andra- eller tredjeämne inom VFU. Bedömningen av de studerande under VFU lyftes också fram som ett område med skiftande kvalitet. Från fackligt håll har framförts den – i utredningens ögon rimliga – synpunkten att VFU-handledare bör garanteras utrymme inom arbetstidens ram för denna uppgift, liksom att handledning av studerande tydligare bör ses som en merit vid den individuella lönesättningen och i karriärutvecklingen. Ett grundläggande problem är att kommunerna själva bestämmer hur de anslagna medlen för VFU ska användas. Detta leder i vissa fall till att ersättningen inte "hittar ned" till de enskilda skolorna eller praktikhandledarna. Ibland utgår ersättning till ett arbetslag kollektivt, och inte till den individuella lärare som stått för handledningen. Detta skapar också ett ansvarsproblem. Inom högskolan är det en självklarhet att den enskilde examinatorn är

---

² Ytterst få studenter genomför VFU i fristående skolor.

³ Örn, P. (2008). *Hur ser lärarytildningarna på sin VFU?*

ansvarig för examinationen. Ansvaret kan inte överlåtas på någon form av lärarlag. Även om VFU-handledare inte är anställda av lärarytildningen och inte kan fungera som examinatore, måste det framgå tydligt av vem och på vilka grunder den studerande bedömts.

Skolverket gjorde, i samverkan med Högskoleverket, år 2007 en studie av VFU:ns förläggning till olika verksamhetsformer och dess betydelse för kompetensutveckling och nyrekrytering. Det empiriska materialet utgjordes av enkäter riktade till såväl lärarytildning som skola. Vad gäller förläggningen visade studien att VFU-platser i grundskolans årskurs 1–5 var överrepresenterade i förhållande till antalet studerande med denna inriktning, medan det omvända gällde för gymnasieskolan. En förklaring som framfördes till detta var att gymnasielärare mer sällan är organiserade i arbetslag, vilket skulle försvåra handledningen.

I fråga om VFU:ns betydelse för kompetensutvecklingen ansåg tre fjärdedelar av de tillfrågade skolledarna att VFU:n främst kom lärarna tillgodo genom "gemensam reflektion och samtal". Betydligt färre (mellan 16 och 31 procent) ansåg att lärosätena erbjöd handledarna erforderlig utbildning och kompetensutveckling. Endast 1 till 2 procent menade att VFU:n bidrar till att lärosäten och skolor samverkar kring forskning. Att samarbete mellan högskola och skola alls förekom var dock i huvudsak VFU-tankens förtjänst. Kommunerna menade att arbetsinsatserna från deras sida inte stod i paritet med de förväntade vinsterna. Kritik riktades också mot de uppgifter som de studerande fick med sig från högskolan till sina VFU-platser. Uppgifterna ansågs ofta svåra att genomföra praktiskt och ta för mycket av deras tid i anspråk.

Enkäten innehöll även möjligheter för de berörda skolorna att framföra önskemål om förändringar. Bland dessa kan nämnas stärkta ekonomiska resurser med öronmärkta statliga medel, bättre framförhållning från lärarytildningarnas sida, längre sammanhållna VFU-perioder och möjligheter för handledare att genomgå utbildning/kompetensutveckling. Som Skolverket och Högskoleverket konstaterar, förutsätter samarbete att båda parter engagerar sig, och att informationsutbytet kommuner och högskolor emellan förbättras.

Fram till år 2003 fanns ett avtal mellan staten och dåvarande Kommunförbundet angående ersättning för praktiken i den tidigare uppläggnings av lärarytildningen. Förhandlingar fördes för att nå fram till en ny central överenskommelse kring VFU:n efter

läroarbildeningsreformen år 2001. Dessa ledde dock fram till att man, med hänvisning till skol- och högskoleväsendenas decentraliserade karaktär, avstod från ett nytt avtal. Istället skulle avtalen tecknas på lokal nivå.

En jämförelse kan göras med utbildningar inom vård och medicin. För läkar- och tandläkarutbildningarna har staten tecknat avtal med landstingen för den kliniska delen av utbildningarna. Dessa avtal garanterar landstingen ersättning dels för de kostnader utbildningarna medför när det gäller krav på lokaler, utrustning och handledning, dels för klinisk forskning i anslutning till utbildningen. Ersättningarna utgör en avsevärd förstärkning av helårsersättningen per student.

I volymhänseende är en jämförelse med sjuksköterskeutbildningen relevant. För de studerandes verksamhetsförlagda del tecknas avtal mellan landstingen och lärosätena, som för närvarande ersätter landstingen med 1 300 kronor per praktikvecka och student.

7.2 Förslag till organisation

Den verksamhetsförlagda utbildningen bör stärkas genom ett flertal åtgärder. För att garantera de studerande en viss minimilängd i den pedagogiska verksamheten bör VFU inte som nu ingå i olika delar av utbildningen (inom AUO och inom respektive inriktning) utan utgöra ett separat moment. Omfattningen av VFU föreslås vara motsvarande en termins heltidsstudier (30 högskolepoäng). Det är upp till lärosätet att bestämma hur tiden fördelas under utbildningens gång. Det viktiga är att kravet på minst en termins VFU kan påvisas vara uppfyllt. Utredningen ger också exempel på hur VFU:n kan förläggas för att på ett lämpligt sätt fylla sin funktion (se kapitel 4.4–4.5).

Vid ett av de universitet i Kanada som utredningen besökt⁴ prövades en intressant modell, där de studerande fyra dagar per vecka under en hel termin var ute på så kallade fältstudier ("field studies"). Under dag fem bearbetades fälterfarenheterna på universitetet via kopplingar till forskning och utbildningsvetenskaplig teori och de studerande fick uppgifter inför den fortsatta praktiken. Fördelen, enligt de studerande, var att de fick tillfälle att sätta sig in i ett läroarbets olika och över tid skiftande delar och delta i plane-

---

⁴ McGill University i Montréal.

ring, i föräldrasamtal m.m. De upplevde också kopplingen mellan teori och praktik som mycket givande. Samtidigt som de teoretiska inslagen gavs konkret mening och innehåll uppfattade de studerande att de fick värdefull styrning och vägledning för sina observationer och sitt agerande under den verksamhetsförlagda delen.

För de båda sammanhållna lärarprogrammen rekommenderar utredningen att VFU ges i ett mindre antal längre perioder. För en fyraårig utbildning kan det exempelvis vara lämpligt att VFU läggs ut i fyra perioder om ungefär en månad vardera. Det är också rimligt att den första perioden inte läggs för tidigt. De studerande bör dessförinnan ha genomgått åtminstone det första momentet i den utbildningsvetenskapliga kärnan. Alltför tidig VFU riskerar att bli ren auskultation där de lärarstudenter kan tro att det handlar om att studera ”goda exempel” och sedan efterlikna dessa, istället för att utgå från kunskaper och egna förutsättningar. Däremot är det värdefullt med studiebesök i skolor för att på plats iaktta hur man till exempel organisatoriskt löser olika pedagogiska problem som nyttjande av IT för elever med funktionshinder, små barns utomhusmiljöer och ämnesinstitutionernas utrustning.

Vidare är det lämpligt att eftersträva en förläggning av VFU-perioderna till olika tidpunkter under skolåret, så att de blivande lärarna får inblickar i de olika särskilda uppgifter lärare ställs inför vid till exempel betygsättning eller förberedande terminsplanering. Det är också väsentligt att VFU:n innehåller exempel på de andra löpande uppgifter som ingår i läraruppdraget, som föräldrasamtal och lokalt utvecklingsarbete. Detta ställer också krav på de studerandes engagemang och flexibilitet. De måste vara beredda att delta i VFU-inslag som kan förläggas före eller efter ordinarie terminstid (skolstart eller skolavslutning) eller på kvällstid (föräldrasamtal).

För LUK 97 var det viktigt att VFU integrerades i de övriga studierna. Denna utredning instämmer i detta ställningstagande, men menar att den konkreta lösningen bör se annorlunda ut. VFU och ämnesstudier bör så långt möjligt varvas under utbildningen, men hållas åtskilda som moment, just för att stärka identiteten (och möjligheten till kvalitetssäkring) av de respektive delarna.

För att VFU:n ska nå rimliga mål om yrkesrelevans ska lärosätena kunna garantera studenterna VFU-platser inom den valda inriktningen. Utredningen har inte funnit något skäl till att de *grundlärarstudenter* borde fullgöra annat än mycket begränsad tid av sin VFU inom en annan inriktning än den valda. För grundlärarna med inriktning på årskurserna F-3 respektive 4-6 bör de

olika VFU-perioderna huvudsakligen fördelas över de årskurser som ingår i inriktningen.

För de *ämnesläroarstuderande* ser situationen något annorlunda ut. För de allmänna ämnena bör VFU:n vara fördelad över hela utbildningstiden enligt samma principer som beskrevs ovan för grundläroarutbildningens olika inriktningar. Med tanke på det snarlika innehållet i inriktningarna 7–9 och gymnasieskolan – endast längden skiljer – är det rimligt att VFU:n för dessa grupper förläggs såväl till årskurs 7–9 som till gymnasieskolan. Möjligheter måste också finnas till VFU-platser inom vuxenutbildningen. För studerande inriktade på de praktiska eller estetiska ämnena bör VFU-perioderna så långt möjligt fördelas på de årskurser utbildningen förbereder för. För blivande yrkesläroar föreslås en särskild modell, som redan beskrivits närmare i avsnitt 4.5.2. För de studerande som går den alternativa ingången blir med nödvändighet VFU:n mer komprimerad. Det finns dock inget skäl att sänka kraven på VFU:ns omfattning för denna grupp.

En betydligt lägre andel av de studerande fullgör i dag sin VFU inom friskolor än inom kommunala skolor. I Högskoleverkets utvärdering år 2008 nämns endast kommuner som lärosätenas VFU-kontakter. Friskolor är dock en realitet i det svenska skolsystemet, och de blivande läroarna måste orienteras om deras existens och särskilda förutsättningar. Antalet elever i friskolor varierar mycket mellan olika delar av landet, men kan, särskilt i storstadsområden, nå en stor andel. Läroarutbildningar som verkar i områden med många friskolor bör arbeta för att skapa kontakter med friskolorna, särskilt angående VFU.

Den lokala förankringen av VFU kan vara viktig av studiesociala skäl men också för att stärka kontakten mellan högskola och skola. Lärosätena bör därför i första hand sträva efter att erbjuda VFU-platser vid skolor i det geografiska närområdet. Av praktiska skäl och beroende på erbjudna inriktningar kan dock detta närområde behöva utvidgas i vissa fall. För läroarutbildning på distans råder självfallet andra förutsättningar. Här är det dock än viktigare att det finns etablerade rutiner för samverkan.

VFU ska inte enbart ses som en väsentlig del i de studerandes utbildning. Det är också en mötesplats mellan högskola och skola, mellan utbildningsanordnare och avnåmare, mellan forskning och praxis. Det är viktigt att betona karaktären av mötesplats. En del av de problem som präglar VFU:n och skapat ömsesidig misstånksamhet mellan läroarutbildning och skola beror just på att det från

båda håll funnits en tendens att vilja korrigerade den andra parten. Läroarutbildningen har i vissa fall gett de studerande felaktiga förväntningar i fråga om skolans arbete och på skolans beredskap att ta till sig de teorier och metoder som lärts ut. Skolan har i sin tur ett ansvar för att inte förmedla bilden av att skolan är den verkliga efter vilken de läroarstudenter ska anpassas.

För en akademisk yrkesutbildning kan det inte finnas en "riktig" och en "felaktig" tolkning av hur läroarbetet ska bedrivas. Här har läroarutbildning och skola ett gemensamt ansvar för att överbrygga de motsättningar som fortfarande kan finnas mellan "teori" och "praktik". Tanken att studenter under sin VFU ska kunna fungera som förändringsaktörer är sympatisk, men kan, om målen sätts för högt, ses som naiv och i värsta fall bli kontraproduktiv.

Det är också viktigt att den enskilda studenten sätts i centrum. Under VFU:n ska de studerande få stöd och hjälp att utveckla sin läroroll, utifrån sina egna personliga förutsättningar och utifrån de kunskaper och erfarenheter som utbildningen ger. Det handlar inte om att passa in alla läroarstudenter i en mall, vare sig utifrån "teorins" eller "praktikens" villkor. Inom officersutbildningen finns ett mentorssystem, där officersaspiranterna under hela sin utbildning har kontakt med en mentor, som inte har något examinationsansvar men som har ansvar för att följa de studerande och stödja deras inväxande i yrkesrollen. Av rent praktiska och ekonomiska skäl – läroarutbildningen har nära 30 gånger fler studenter än officersutbildningen – kan en sådan modell vara svår att efterlikna. Tanken på att en akademisk yrkesutbildning bör innehålla ett tredje ben förutom vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet, nämligen just den enskilde studerandes erövrande av yrkesrollen, borde dock tydligare slå rot i läroarutbildningen.

I fråga om VFU:n föreslås de konkreta åtgärder som beskrivs i avsnitten 7.2.1–5 nedan.

7.2.1 VFU-nämnd och fältskolor

Ett organiserat samarbete mellan lärosäten och skolhuvudmän, företrädesvis i närområdet, etableras via en nämnd som ansvarar för VFU:n för lärosätets läroarutbildning. Även representanter för privata utbildningsanordnare bör ingå om sådana finns i närområdet. Nämndens sammansättning ska vara sådan att dess leda-

möter har befogenhet att företräda respektive verksamheter och fatta beslut.

Utredningen föreslår ett system med fältskolor.⁵ I nämnden görs beräkningar av hur många och vilken typ av fältskolor som behövs. Istället för att läroutbildningens VFU-samordnare får söka övertala skolor att ställa upp för att ta emot lärostudier under deras VFU, föreslås en omvänd ordning. Utifrån klart fastställda och lockande villkor, som nämnden har fastslagit ska gälla, inbjuds skolor/skolområden att ansöka om att utses till fältskola. Efter en kvalitetsgranskning (av Skolverket/Statens skolinspektion) väljs de mest lämpliga skolorna ut och får uppdraget att fungera som fältskolor under en treårsperiod. Inslaget med kvalitetsgranskning har dubbla syften. Den ger fältskolan en kvalitetsstämpel, vilket blir av stort värde i den konkurrenssituation som dagens skolor befinner sig i. Den ger den enskilda läroutbildningen ett slags kvalitetsgaranti som gör att man med ökad legitimitet kan vända sig till potentiella lärostudier och utlova en samlad och god utbildningsmiljö. Systemet gör att relevanta VFU-platser alltid torde finnas till hands.

Utredningen rekommenderar att

- lärosätena formaliserar sitt samarbete med skolhuvudmännen angående VFU i en beslutsför nämnd
- ett system med fältskolor, till vilka all VFU förläggs, byggs upp av varje läroutbildning. Dessa bör kvalitetssäkras av Skolverket/Statens skolinspektion
- lärosätena strävar efter att även få fristående skolor som fältskolor.

7.2.2 Avtal och ersättning

Det är mycket viktigt att formella och bindande avtal angående VFU:n tecknas mellan lärosätet och skolhuvudmännen (eller andra parter, jämför 7.2.5 nedan). Ansvarsfördelningen måste vara tydlig. Uppföljning och utvärdering av fältskolorna måste göras kontin-

---

⁵ Detta begrepp innefattar alla skolformer.

erligt av nämnden och av Skolverket/Statens skolinspektion för att få förnyat förtroende.

Det vore av stort värde om lärosätena gemensamt, förslagsvis genom Sveriges universitets- och högskoleförbund, och Sveriges Kommuner och Landsting (samt Friskolornas riksförbund) kunde teckna en ny central överenskommelse så att det föreslagna systemet får auktoritet och acceptans på alla nivåer.

Ersättningsfrågan kan lösas genom att statliga medel utgår via lärosätet enligt en schablon, som innebär att en viss procent av helårsersättningen per studerande betalas till berörd skolhuvudman för varje studerandes praktiktid. En utgångspunkt kan vara det belopp som används inom sjuksköterskeutbildningen (1 300 kronor per studerande och praktikvecka). I samband med en översyn av resursfördelningssystemet för universitet och högskolor bör det övervägas om denna VFU-ersättning ska regleras som en särskild öronmärkt del av helårsersättningen för läroarbilden.

Utredningen rekommenderar att

- formella och bindande avtal tecknas mellan lärosäten och skolhuvudmän angående VFU
- en bestämd del av helårsersättningen per studerande utgår till skolhuvudmännen som ersättning för VFU.

7.2.3 Handledare och examination

I nämnden bör frågan om handledarutbildning behandlas och lösas. Lärosätena har här ett stort ansvar, och det bör fastställas i avtalen att detta ansvar även innefattar utbildning och kompetensutveckling av handledarna. Endast tillsvidareanställda och behöriga lärare som fullgjort minst tre års tjänstgöring ska kunna utses till handledare. Läraren ska också ha genomgått grundläggande handledarutbildning vid ett lärosäte.

Riktlinjer för rimlig ersättning till VFU-handledare bör fastställas av nämnden. Att fungera som handledare är ett mycket viktigt uppdrag, som bör ses som ett karriärsteg för en lärare. Om uppdraget också ska kunna utföras på ett kvalitativt sätt, måste det innebära någon form av ersättning. En utredning kan inte ha synpunkter på avtal mellan arbetsmarknadens parter, men det före-

faller rimligt att någon form av central överenskommelse tecknas även vad gäller denna fråga. För närvarande skiftar nu praxis avsevärt mellan olika skolhuvudmän.

LUK 97 menade att handledningen under VFU lämpligast skötte av ett arbetslag gemensamt. Denna utredning menar tvärtom att en sådan konstruktion riskerar att inverka negativt på handledningens kvalitet. Som Skolverkets och Högskoleverkets studie år 2007 visade, var ju också tanken på kollektiv handledning ett skäl till svårigheten att ordna VFU-platser inom gymnasieskolan. Uppsplittring av handledningen på ett arbetslag luckrar upp ansvaret, komplicerar examinationen och försvårar uppgiftens karaktär av karriärsteg för den enskilde läraren. 67 procent av de tillfrågade i denna utrednings enkät (se avsnitt 2.4.5) ansåg det vara ”i hög grad viktigt” att funktionen som VFU-handledare formaliserades som en karriärmöjlighet.

Examinationen av VFU:n måste vara tydlig och rättssäker. Den är dessutom av största vikt för utbildningens kvalitet, eftersom den bedömer de lärarstuderandes kompetens i yrkesrollen. Få studerande underkänns i dag på VFU:n, dels kanske på grund av en allmän rädsla inom läroarutbildningen för underkännande, dels på grund av oklar ansvarsfördelning under VFU:n. Genom att inte underkänna studerande som inte fungerar under VFU:n gör man både dessa individer och skolväsendet en stor otjänst. Sannolikt kommer de inte att fungera bättre som lärare än som lärarstuderande. De har då redan en lång och dyrbar utbildning bakom sig, samtidigt som skolelever riskerar att inte få den kvalitativa undervisning de har rätt till. I fråga om examinationen av VFU måste tydliga kriterier upprättas i samråd mellan läroarutbildning och fältskolor, och fastställas i nämnden. Även om examinatorn måste vara en vid högskolan anställd person, ska största vikt fästas vid handledarens utlåtande. Besök av examinatorn hos varje lärarstuderande under VFU:n ska vara obligatoriskt.

Det är vidare angeläget att de studerande tidigt får möjlighet att tillämpa olika användningsområden för IT tillsammans med elever i skolan.

Utredningen rekommenderar att

- utbildning av VFU-handledare blir en obligatorisk del av samarbetet mellan lärosäte och skolhuvudman
- examinationen av de studerande under VFU tydliggörs och att alla studerande besöks av en representant för lärarytbildningen under VFU:n.

7.2.4 Skolor för forskning och utveckling (FoU-skolor)

Möjligheten att inrätta FoU-skolor i anslutning till lärarytbildningar bör övervägas, i lärosätets egna regi eller i samverkan med kommun(-er) och (i förekommande fall) andra skolhuvudmän. FoU-skolor är vanliga skolor, men där lärarna är anställda av ett lärosäte och förväntas bedriva forskning och utvecklingsarbete i anslutning till sin handledning och undervisning. FoU-skolorna blir på detta sätt en sorts experimentalält för kvalificerad skolforskning.

En skola av detta slag ger självfallet stora möjligheter till integration mellan teoretisk och praktisk lärarytbildning och till täta och ömsesidiga kontakter mellan skolans handledare och högskolans lärarytbildare. I FoU-skolan kan därtill goda förutsättningar för forskning och utvecklingsarbete skapas, som naturligt inbegriper också de blivande lärarna. I Sverige fanns så kallade övningsskolor fram till år 1977. I Finland har man behållit och utvecklat övningsskoleorganisationen. Vid utredningens besök vid Helsingfors universitet var såväl universitetets ledning som de lärarytstuderande mycket positiva till de två övningsskolorna vid universitetet.

Via ett kontinuerligt samarbete mellan lärosätet och handledare, vilka finns samlade på ett begränsat antal skolor, underlättas bl.a. anordnandet av systematisk handledarytbildning och av gemensamma föreläsningar och seminarier som riktar sig till både skolans handledare och till lärarytbildare.

En FoU-skola med dess karaktär av pedagogisk spjutspetsverksamhet och anknytning till högskolan kan säkerligen locka kvalitetsmedvetna föräldrar och elever att söka sig till skolan.

Utredningen rekommenderar att

- lärosätena undersöker möjligheterna att starta FoU-skolor.

7.2.5 Förläggning av VFU

Ytterligare en fråga för nämnden att hantera är om också VFU utanför det reguljära skolväsendet ska erbjudas. För läroarstuderrande helt inriktade på skolan är VFU inom relevant skolform/ålderskategori väsentlig och ska kunna garanteras. Om läroarutbildningen mer ges status av att erbjuda generell kompetens inom undervisning och ledarskap blir det naturligt att även erbjuda andra VFU-möjligheter. Som tidigare nämnts (avsnitt 2.5.2) finns vid OISE i Toronto, Kanada, ett intressant exempel på hur man tagit fasta på och utgått från synsättet att läroarutbildning har och kan ha ett stort värde på en vidare arbetsmarknad än vad det formella skolsystemet erbjuder. Här uppmuntrades de läroarstuderrande att göra delar (eller hela) av sin VFU inom helt andra sektorer, där läroar-kompetens kan uppfattas vara av godo och efterfrågas. Det kan gälla exempelvis museer eller interna utbildningar vid olika myndigheter och företag. Idén är värd att pröva och realisera också i Sverige.

Utredningen menar att

- VFU ska kunna garanteras inom relevant ålderskategori/skolform.

Utredningen rekommenderar att

- lärosätena bör öka möjligheterna att lägga VFU i fristående skolor
- lärosätena bör undersöka möjligheterna att VFU även ska kunna förläggas utanför skolväsendet för intresserade studerrande.

7.3 Fortbilden och kompetensutveckling

Fortbilden och kompetensutveckling är en viktig grund för tanken om en ”hållbar läroarbilden”. Om läroarbilden ska ha en långsiktigt hållbar uppläggning och inte behöva bli föremål för återkommande förändringar, måste innehållet vara så allmän-giltigt att det står sig över längre tid. Det innebär i sin tur att de yrkesverksamma lärarna behöver få fortbilden och kompetens-utveckling på områden där förändringar i skolan, samhället eller ämnesinnehållet så kräver.

Det har konstaterats att gemensamt för de länder som har de mest framgångsrika skolsystemen är att lärarna får regelbunden och kvalitativ fortbilden. Detta är ett område som kraftigt behöver förbättras i Sverige. I det svenska skolsystemet är det skolhuvud-männen, dvs. kommuner och privata utbildningsanordnare som har ett huvudansvar. Betydligt större resurser behöver avsättas för att lärarna ska få möjlighet dels att hålla sin kompetens à jour, dels att vidareutveckla den.

De fackliga organisationerna har självfallet också en viktig roll att spela, inte bara genom att se till att villkoren blir sådana att en reell fortbilden kan erbjudas lärarna, utan också genom att stimulera sina medlemmar att avsätta mer av sin ”fria” tid för fort- och vidareutbilden. I första fallet bör möjligheterna prövas för lärarna att samla hela eller delar av den avtalade kompetensutveck-lingstid som finns till förfogande⁶ för att de på ett meningsfullt sätt ska kunna förkovra sig. I det andra fallet verkar det rimligt att man verkar för att vidareutbilden ska löna sig, med andra ord att ”fri-villig” kompetensutveckling också blir en viktig faktor att beakta vid anställning och lönesättning.

Högskolor och universitet utgör en tredje part, som bär ett ansvar för att en högkvalitativ och systematiskt upplagd kompe-tensutveckling för lärare kommer till stånd. Det gäller att i samråd med avnämare och fackliga organisationer ta fram och utveckla ett utbildningsutbud som till innehåll och uppläggning motsvarar lärarnas behov och önskemål. Här finns en möjlighet för universi-tet och högskolor att ytterligare profilera sig genom att kurser och utbildningar avspeglar de styrkeområden och specialinriktningar som finns vid lärosätet.

---

⁶ I det senaste avtalet med de kommunala skolhuvudmännen är riktmärket 104 timmar per heltidsanställd och verksamhetsår.

I detta sammanhang vill utredningen varmt plädera för att vidareutveckla Sommaruniversitetet, en alltför outnyttjad möjlighet i Sverige. Att svenska universitet och högskolor i princip står tomma från 1 juni till 1 september och att förnämliga lokaler och dyrbar utrustning inte utnyttjas under en fjärdedel av året är stort slöseri. Skillnaden är påfallande om man jämför med många utländska universitet. University of Wisconsin, Madison, USA, utgör exempelvis en slående motsats. En stor skara av de studerande utgörs under sommartid av personer som fortbildar sig, varav många är lärare. Utredningen menar att staten har ansvar och möjlighet att styra resurser så att utbildning bedrivs sommartid också vid svenska lärosäten. Den särskilda satsning som gjordes under 1990-talets första hälft kan tas som en förebild. De relativt begränsade särskilda medel som utgick till de lärosäten som förlade utbildning utanför terminstid visade sig ha omedelbar och mycket god effekt.

Tillika med Sommaruniversitetet bör självfallet universitetet/högskolan också utnyttja sina möjligheter att erbjuda hela eller delar av utbildningar som är avsedda för lärares fortbildning som distansutbildning. Över huvud taget är det önskvärt att universitet och högskolor tar ett större ansvar och visar på ett djupare engagemang för lärares behov av kompetensutveckling och fortbildning. Man kan uppnå en större flexibilitet och variation i utbildningars organisering och uppläggning genom att t.ex. kombinera nätbaserad utbildning med kortare inslag av högskoleförlagd utbildning under terminstid och/eller under sommartid. Härigenom görs utbudet tillgängligt för en större grupp lärare och kan i större utsträckning förenas med fortsatt lärartjänstgöring i skolan.

Utredningens förslag på struktur och innehåll i en ny läroutbildning torde i sig stimulera till ett starkt ökat intresse för fortbildning och kompetensutveckling såväl bland verksamma lärare som från kommunernas och högskolans sida. De perspektiv, den utbildningsvetenskapliga kärna och de specifika kunskaper och färdigheter som identifierats (jämför kapitel 3) ger tydliga innehållsliga signaler om vilka fortbildningskurser som är angelägna att anordna respektive är viktiga för skolhuvudmän och enskilda lärare att satsa på. Den givna och tydliga strukturen som den nya läroutbildningen föreslås ha underlättar också för att rent organisatoriskt bygga upp en väl fungerande fortbildning för dem som har genomgått den grundläggande läroutbildningen.

Som fortbildning ska kunna erbjudas de olika momenten inom den utbildningsvetenskapliga kärnan, ämnesfördjupning och ämnesdidaktisk fördjupning, aktuell kunskapsbildning inom ämnesområdet, ny lagstiftning, nya läroplaner och andra styrdokument. Syftet med professionsutvecklingen är att hålla sig à jour inom den lärarprofession man är utbildad för.

Som framgått har utredningen ambitionen att forma en lärarutbildning som i status och kvalitet kan mäta sig med högskolans för närvarande mest attraktiva yrkesutbildningar. Ett viktigt inslag har varit att tydliggöra lärarutbildningens plats i den examensstruktur som utgår från den s.k. Bologna-processen. Möjligheten att erhålla såväl en generell examen som en kvalificerad yrkesexamen är något som kommer att vara tilltalande för många. För lärarnas fortbildning och karriärutveckling är det än viktigare att varje specifik examen är inplacerad i den nya examensstrukturen. Det blir uppenbart för läraren hur hon eller han kan planera sin fortbildning för att gå vidare upp till och med forskarnivån. Inga akademiska återvändsgränder kommer att finnas. Det finns således reella förutsättningar för lärare oavsett vilken yrkesexamen man avlägger och vilken lärarkategori man tillhör att klättra vidare på karriärstegen.

Flera för samhället nu aktuella angelägna frågor, eller nya sådana som i framtiden kommer att vara angelägna, låter sig svårigen inpassas i lärarutbildningens mer långsiktiga struktur. Sådana innehållsområden bör inrymmas i fortbildning och kompetensutveckling för lärare.⁷

Det är naturligtvis angeläget att i dag verksamma lärare samt de lärarstudenter som nu går igenom aktuell lärarutbildning får del av de nya möjligheter som kommer att erbjudas vad gäller IT. Därför behövs det insatser av olika slag som t.ex. fortbildning för befintliga lärare där den pågående satsningen Praktisk IT- och mediekompetens (PIM) kan utvecklas och fördjupas. Modeller från den föreslagna nya lärarutbildningen kan också lyftas in i pågående lärarutbildningar som frivillig, meritgrundande försöksverksamhet.

Med andra ord förväntar sig utredningen en framtida stark expansion inom området fortbildning och kompetensutveckling för lärare. Det gäller såväl fristående kurser som kurser som ingår i master- och forskarstudier. Den svenska skolan och det svenska

---

⁷ Sådana viktiga innehållsmoment där specialkunskaper behövs för lärare kan t.ex. vara sex- och samlevnad, risker med droger, trafikvetenskap. Utredningen vill peka på att den stora specialistkompetens som finns inom olika organisationer härvid bör utnyttjas.

samhället har inte råd att inte satsa på kvalificerad och kontinuerlig kompetensutveckling för sina lärare. Det bör understrykas att kommuner och andra utbildningsanordnare självfallet måste tillmötesgå förväntningar hos lärarna om lönemässigt utbyte och tillgång till karriärtjänster i skolan som en effekt av fortbildnings-satsningar.

Utredningen rekommenderar att

- möjligheterna till fortbildning och kompetensutveckling kraftigt förstärks
- lärosäten och skolhuvudmän tar ett gemensamt ansvar för att erbjuda kvalitativa kurser för yrkesverksamma lärare
- i samhället angelägna frågor ges utrymme i lärarfortbildningen.

Utredningen föreslår att

- frågan om hur ett system för kvalitativ och kontinuerlig fortbildning och kompetensutveckling för lärare kan organiseras och finansieras närmare utreds.

8 Dimensionering av lärarutbildning

I utredningens uppdrag ingår att lämna förslag på hur styrningen av lärarutbildningens dimensionering kan ordnas så att behovet av lärare tillgodoses. Eftersom direktiven talar om styrningen av dimensioneringen, och inte om själva dimensioneringen, lämnar utredningen inte förslag på hur många som bör antas till olika inriktningar av utbildningen under en viss period. En sammanfattning av Skolverkets prognoser för olika kategorier ges dock i tabellerna nedan, med kommentarer till hur olika delar av utredningens förslag påverkar dessa prognoser. Prognoserna ligger också till grund för kostnadsberäkningarna i kapitel 10.

I dag ser dimensioneringen av lärarutbildningen ut enligt följande: Skolverket har ett löpande uppdrag att ge prognoser över examinationsbehovet. I samråd med universitet och högskolor utformar Utbildningsdepartementet examensmål i treårsperioder, vilka skrivs in i regleringsbrevet för respektive lärosäte. Högskoleverket och Skolverket har dessutom getts i uppdrag att bistå universitet och högskolor inför dimensioneringen av lärare, vilket framför allt har lösts genom en årlig konferens med landets lärarutbildningar för att stämma av prognoserna av lärarbehovet och dessas konsekvenser för utbildningen. Högskoleverket tar även fram prognoser på hur arbetsmarknaden ser ut efter olika högskoleutbildningar.

För närvarande vill staten råda bot på bristen på förskollärare och yrkeslärare, och har därför särskilt angett hur många som bör examineras med en sådan inriktning. Vad gäller yrkeslärare har man dock inte i regleringsbrevet specificerat att det rör sig om just denna grupp, utan examensmålet gäller gymnasielärare allmänt sett, vilket kan leda till missuppfattningar. Ytterligare ett mål som anges är att minst 30 procent av de examinerade grundskole- och gym-

nasielärarna ska ha en inriktning på matematik, naturvetenskap eller teknik. Måluppfyllelsen på denna punkt är inte särskilt god.¹

Examensmålen i regleringsbrev för perioden 2009–2012 avviker avsevärt från Skolverkets prognoser. För grundskolans senare år och gymnasieskolan är examensmålet knappt 15 000, medan behovet enligt Skolverket är drygt 9 000.² I gengäld sätts examensmålet för förskolan betydligt lägre än det prognosticerade behovet. Oavsett vilken siffra som är mest realistisk är skillnaderna anmärkningsvärda, och tyder på att dimensioneringen i dag inte fungerar som avsett. Till detta ska också läggas att lärosätena inte har någon formell skyldighet att följa målen, och att de av naturliga skäl hellre utbildar lärare i populära inriktningar med förhållandevis många sökande än i inriktningar med få sökande.

Det finns en samstämmighet om att dimensioneringen av lärarutbildningen historiskt sett aldrig har fungerat³, inte ens på den tid då alla lärartjänster och studieplatser bestämdes centralt. Det är möjligt att med avancerade beräkningar ta fram exakta siffror på lärarbehov, men med en snabb förändringstakt i skolan, och när de avancerade prognoserna dessutom inte efterlevs, kan själva tanken om en mer förfinad dimensionering förefalla meningslös. Riksrevisionen konstaterade i sin granskning av statens insatser för lärarkompetens⁴ att

- det har utbildats för få lärare av vissa kategorier (särskilt yrkeslärare)
- Skolverkets prognoser innebär en värdefull kunskapsuppbyggnad men har begränsad inverkan på regeringens examinationsmål
- dagens resurstilldelningssystem ger lärosätena incitament att satsa på populära inriktningar av lärarutbildningen
- Högskoleverkets dimensioneringskonferenser har liten inverkan på lärosätenas dimensionering av lärarutbildningen
- examinationsmålet för naturvetenskap, matematik och teknik kan leda till kortsiktiga lösningar
- målet för antalet examina med inriktning på förskolan inte kan följas upp eftersom en sådan inriktning inte finns.

---

¹ 17 procent 2007.

² Talen omräknade till samma treårsperiod.

³ Detta konstateras bland annat i direktiven till denna utredning, s. 15.

⁴ Riksrevisionen (2005). *Rätt utbildning för undervisningen*.

Regionala aspekter anses ofta viktiga i dimensioneringsfrågan. Lärarstuderande uppfattas med rätt eller orätt som mindre benägna att flytta till någon annan del av landet, bland annat eftersom deras medelålder är något högre än andra studerandes. Eftersom lärarutbildning finns i alla delar av landet har lärarstuderandes flyttningsbenägenhet dock inte testats. De regionala utvecklingscentra (RUC) har bland annat i uppdrag att föra vidare sina regioners lärarbehov till närliggande lärosäten, för att dessa ska kunna ta hänsyn till behovet i valet av inriktningar. Detta har fallit olika väl ut i olika delar av landet⁵.

Denna utredning menar att utbildningens kvalitet måste vara överordnad regionala aspekter. Lärarutbildning i olika inriktningar och ämnen ska finnas där det finns en solid vetenskaplig grund. Utbildningen bör vara riksrekryterande och profileras utifrån lärosätenas utbildningsvetenskapliga forskning.

8.1 Framtida behov av lärare på olika nivåer

Med ”framtida” avses här efter 2013, det tidigaste årtal som lärare kan examineras från de sammanhållna programmen i en ny lärarutbildning⁶. I tabellen nedan visas Skolverkets beräknade årliga examinationsbehov för åren 2013–2022⁷, anpassat till denna utrednings föreslagna inriktningar av lärarutbildningen.

Kategori	2013–2017 (per år)	2018–2022 (per år)
Grundlärare (förskola)	2 720	2 420
Grundlärare (F–3)	2 550	1 860
Grundlärare (4–6)	1 870	1 225
Grundlärare (fritidshem)	720	650
Ämneslärare (7–9)	1 245	880
Ämneslärare (allmänna ämnen Gy+vux)	820	1 100
Ämneslärare (yrkesämnen Gy+vux)	620	750
Ämneslärare (praktiska och estetiska ämnen)	1 090	890
Totalt	11 635	9 775

⁵ Högskoleverket (2007). PM: *Regionala utvecklingscentrum*. Högskoleverket fick i uppdrag av regeringen juli 2008 att utvärdera regionala utvecklingscentra och nationella resurscentra. Uppdraget ska redovisas i februari 2009.

⁶ Om en ny struktur för lärarutbildning enligt utredningens förslag startas 2010, utexamineras de första grundlärarna med inriktning på förskolan 2013, de första grundlärarna på övriga inriktningar samt ämneslärare från fyraårigt program 2014 och ämneslärare från femårigt program 2015. Lärare i yrkesämnena kan vara färdigutbildade tidigast 2012.

⁷ Skolverket (2008). *Lärare inom förskola, skola och vuxenutbildning*.

8.1.1 Förskolan

Behovet av lärare i förskolan är helt avhängigt av vilka pedagogiska mål som stat och skolhuvudmän sätter upp för verksamheten. Det har redan konstaterats att andelen pedagogiskt utbildad personal varierar kraftigt mellan olika län, från 40 procent (Stockholms län) till nära 70 procent (Kalmar län).

Det är särskilt svårt att göra prognoser för förskolan av det enkla skälet att barnen är så unga – för gymnasieskolans del kan en prognos över elevantalet göras mer än 15 år i förväg, medan förskolans ”ledtid” inte är mer än ett eller ett par år. Antalet barn i åldern 1–5 år beräknas dock enligt SCB:s befolkningsprognos⁸ öka de närmaste åren.

Skolverket räknar i sin senaste prognos (år 2008) med att andelen barn i förskoleverksamhet kommer att vara oförändrad, men att andelen personal med pedagogisk högskoleutbildning ökar till antingen 60 eller 70 procent år 2014. Riksgenomsnittet i dag är 52 procent. Med tanke på att rekryteringsbehovet redan i dag är mycket stort, innebär det att utbildningen till grundlärare med inriktning på förskolan volymmässigt måste bli mycket stor.

I tabellen ovan är beräkningen gjord på ”basalternativet”, 60 procent förskollärare. Med 70 procent förskollärare ökar det årliga examinationsbehovet till drygt 3 500 under den första femårsperioden, och drygt 3 900 den andra perioden. Den politiska majoriteten har vid olika tillfällen uttalat sig för en förstärkning av förskolans pedagogiska uppdrag, dock utan att ange någon ambitionsnivå för andelen pedagogiskt utbildade.

Det är svårt att bedöma hur eftertraktad den föreslagna ettåriga påbyggnaden med inriktning på förskoleklassen kommer att vara. I kostnadsberäkningarna (kapitel 10) räknar utredningen med att antalet studerande utgör 20 procent av antalet utexaminerade.

8.1.2 Förskoleklassen och grundskolans årskurs 1–3

Kategorin grundlärare med inriktning på förskoleklassen och grundskolans årskurs 1–3 blir också volymmässigt betydande, dock med en minskning i den andra hälften av prognosperioden. Rekryteringen borde här vara ett mindre problem, eftersom inriktningen

---

⁸ SCB (2008). *Sveriges framtida befolkning 2008–2050*.

på grundskolans tidigare år i dag är mest populär bland lärarstuderande.

Utredningens förslag innebär en förändring i bemanningen av förskoleklassen. I dag utgör andelen lärare⁹ endast i genomsnitt 12 procent. Successivt kommer denna andel att öka, men det påverkar inte dimensioneringen volymmässigt. Det betyder dock att behovet förskjuts från inriktningen förskola till inriktningen F-3. Intresset bland de studerande är i dag större för grundskolans tidigare år än för förskolan. Utredningens förslag skapar alltså en möjlighet för fler lärarstuderande att arbeta med det som intresserar dem, samtidigt som den pedagogiska dimensionen i förskoleklassen stärks.

Skolverket redovisar i sin prognos förskoleklassen som en separat kategori, och räknar med oförändrade tal för personaltäthet och andel inskrivna barn.

8.1.3 Grundskolans årskurs 4–6

Som framgår av tabellen minskar behovet av lärare för årskurs 4–6 under perioden 2018–2022. Det är dock fortfarande en volymmässigt betydande högskoleutbildning som väl motiverar uppbyggnaden av särskilda didaktiska miljöer. Ett räkneexempel kan illustrera utbildningens storlek: om nio lärosäten beviljas examensrätt för denna kategori, kommer vart och ett av dessa i genomsnitt att utbilda mellan 140 och 210 studenter per år.

8.1.4 Grundskolans årskurs 7–9 och gymnasieskolans allmänna ämnen

För kategorierna ämneslärare i allmänna ämnen för årskurs 7–9 och gymnasieskolan, vilka ju enligt utredningens förslag i stor utsträckning samläser, är prognosen relativt stabil för tioårsperioden 2013–2022: omkring 2 000 lärare behöver utbildas varje år.

Vad gäller ämneslärarna finns dock en väsentlig skillnad jämfört med grundlärarna, nämligen att kategorin sönderfaller i ett antal ämneskombinationer. Dimensioneringen måste för denna grupp alltså även ta hänsyn till lärarbehovet i olika ämnen, inte minst för

---

⁹ Personer med antingen äldre grundskolläroretsen eller med examen från den nuvarande lärarutbildningen med inriktning på grundskolans tidigare år och förskola.

att trygga kompetensförsörjningen i naturvetenskapliga ämnen där rekryteringen länge varit problematisk. Prognosmaterialet ger dock inte utrymme för att göra mer detaljerade analyser på ämnesnivå. Även om det vore möjligt kompliceras situationen av den pågående reformeringen av gymnasieskolan. I kostnadsberäkningarna antas att 20 procent av ämneslärarna med inriktning på årskurs 7–9 väljer att komplettera sin utbildning med ett års påbyggnad och ett tredje undervisningsämne.

Bland utredningens förslag finns möjligheten att personer med tillräckliga och relevanta akademiska studier ska kunna läsa en kortare variant av ämneslärarutbildningen. I dag väljer nära en tredjedel av de studerande denna variant. Utredningen menar att den sammanhållna ämneslärarutbildningen ska vara den naturliga vägen till anställning som ämneslärare, men bibehåller den korta varianten bland annat med tanke på ”udda” ämnen och på andelen forskarutbildade. I kostnadsberäkningarna utgör de utexaminerade från denna variant 20 procent.

Ur dimensioneringshänseende ger utredningens förslag till ämneslärarutbildning flexibilitet, eftersom ämneslärarna i allmänna ämnen för gymnasieskolan med automatik blir behöriga att även undervisa i grundskolans årskurs 7–9. Ämneslärarna för årskurs 7–9 kan relativt lätt bredda sin kompetens med ett års påbyggnad *antingen* i ett tredje ämne för årskurs 7–9 *eller* en termin ytterligare i vardera ämne för att nå behörighet att undervisa i gymnasieskolan.

8.1.5 Gymnasieskolans yrkesämnen

Det stora rekryteringsbehovet av lärare till gymnasieskolans yrkesämnen har redan kommenterats i kapitel 3.3.9. Enligt prognosen behöver mellan 620 och 750 lärare per år examineras. Störst är behovet i fordonstekniska och el/teletekniska ämnen. Även här finns naturligtvis en viss osäkerhet med tanke på gymnasieskolans reformering.

8.1.6 Vuxenutbildning

Vuxenutbildningen kommer huvudsakligen att kompetensförsörjas med ämneslärare. I tabellen ovan är vuxenutbildningens (komvux, sfi, KY) prognosticerade behov inräknat i kategorierna ämneslärare för gymnasieskolan, såväl i allmänna ämnen som yrkesämnen.

8.1.7 Praktiska och estetiska ämnen

De praktiska och estetiska ämnena har särredovisats av Skolverket i prognosen, vilket gör det möjligt att ge ett beräknat examinationsbehov i enlighet med utredningens förslag. Med tanke på att gymnasieutredningen föreslagit att estetisk verksamhet slopas som obligatorium, kan prognosen behöva räknas ned. Skolverket konstaterar också att det finns ett mörkertal vad gäller dessa ämnen, eftersom en del av undervisningen, främst i grundskolan, sköts av lärare i allmänna ämnen.

8.1.8 Fritidshemmen

Skolverket räknar i sin prognos med att cirka 700 personer med pedagogisk utbildning för fritidshem behöver examineras varje år under tioårsperioden 2013–2022. Denna kalkyl har dock flera osäkra ingångsvärden. Det finns en oklarhet om var personer med fritidspedagogutbildning (eller motsvarande) egentligen tjänstgör i de fall fritidsverksamheten inryms i skolan. För den öppna fritidsverksamheten finns överhuvudtaget ingen personalstatistik. Beräkningen görs istället på antalet avdelningar, med antagande om en oförändrad andel inskrivna barn och med en ambitionsnivå om 70 procent pedagogiskt högskoleutbildade.

8.2 Förslag till framtida dimensionering

Utredningens förslag till nya examina och inriktningar inom lärarutbildningen förutsätter (som beskrivits i kapitel 4.2) att samtliga lärosäten som vill anordna någon av dessa får ansöka om examensrätt. Detta förfarande kommer att leda till högre grad av profilering, samverkan och koncentration. Det innebär också att Utbildningsdepartementet inte kan ge examensmål till lärosäten som

saknar examensrätt för utbildningen i fråga. Examensmålen måste alltså delas upp på inriktningar och fördelas på de lärosäten som fått examensrätt för inriktningarna i fråga.

Med ökad profilering, samverkan och koncentration följer att dimensioneringsproblematiken kan hanteras på något annorlunda sätt än i dag. Utredningens förslag är att befintliga och återkommande prognoser från Skolverket och Högskoleverket utnyttjas som underlag för beslut om dimensionering. För de examina och inriktningar, där starka under- respektive överskott kan förväntas anges, i steg 1, examensmål på nationell nivå: minst x antal respektive högst y antal anges. I steg 2 fördelas dessa rekommenderade utbildningsplatser i regleringsbrev i form av lokala examensmål för de lärosäten som kommer i fråga utifrån beviljade examensrätter och utifrån skattad utbildningskapacitet. Examensmålen anges för en treårsperiod, varefter en ny prognosanalys företas.

Dimensioneringen i detalj – val av inriktningar och ämnen att erbjuda – är exempel på en fråga som är lämplig att hantera i ett regionalt samverkansorgan med ledamöter från skolhuvudmän och lärosäten i regionen. Det är dock viktigt att åter betona att den regionala aspekten måste vara underordnad den akademiska kvaliteten. De starka och forskningsbaserade lärarutbildningsmiljöer som utredningen vill se inom respektive kategori kan av resursskäl inte finnas överallt.

De tydligare kategorier i lärarutbildningen som utredningen föreslår gör dimensioneringen lättare att styra och följa upp. Detta gör den samtidigt känsligare, och förfarandet med examensrättsprövning (och uppföljning) är en komplicerande faktor. Det överordnade målet måste dock vara hög och bibehållen kvalitet, vilket utredningens förslag skapar förutsättningar för att garantera.

Utredningen föreslår att

- dimensioneringen utgår från Skolverkets och Högskoleverkets prognoser
- examensmål fördelas utifrån dessa prognoser på lärosätena med utgångspunkt i beviljade examensrätter och tillgänglig utbildningskapacitet.

9 En hållbar lärarutbildning – avslutande reflektioner

Denna utredning vill genom sina förslag bidra till en lärarutbildning som präglas av

- långsiktighet
- professionalitet
- hög kvalitet.

Långsiktighet

Lärarutbildningen har under efterkrigstiden varit föremål för genomgripande reformer ungefär vart tionde år. Denna snabba förändringstakt har hindrat lärarutbildningen från att bygga upp arbetsformer och strukturer präglade av kontinuitet och långsiktighet. Det har också skapat en förväntan på statlig detaljstyrning som inte förekommer i den högre utbildningen i övrigt. Reformerna har delvis varit ideologiskt betingade, men har i allmänhet motsvarats av ett faktiskt behov – lärarutbildningen har snabbt åldrats eftersom den varit alltför anpassad till samhällssituationen eller till skolans organisation vid en viss tidpunkt.

Denna utredning skiljer sig från sina föregångare på så sätt att den inte i första hand utgår ifrån skolans organisation och dagens konstaterade eller framtidens hypotetiska behov. Lärarutbildningen ska i första hand vara en akademisk yrkesutbildning, inte en leverantör av måttbeställda lärare till skolan ”just-in-time”. En utredning av detta slag ska därför inte föreskriva en viss metod eller ett visst arbetssätt inom lärarutbildningen, utan peka på vikten av bredd och variation. Samtidigt som det är viktigt att slå vakt om den akademiska friheten och mångfalden, måste utbildningen ge de blivande lärarna allmängiltiga redskap för att fungera i yrket. Den

enkät som utredningen gjort bland ett stort antal lärare som examinerats från den nuvarande utbildningen visade med skrämmande tydlighet att de ofta tyckte sig sakna sådana allmängiltiga kunskaper.

Det är bland annat därför utredningen föreslår en kärna av generella kunskaper och färdigheter, där det övergripande innehållet är tydligt styrt och definierat. Detta innehåll utgörs av sådant som lärare behöver kunna oavsett skolans organisation och samhällets utveckling, sådant som skiljer den professionella läraren från någon som ”hämtas in från gatan”. Kärnans moment ska ge en stabil och långsiktig grund för läraren att stå på. Deras allmängiltiga karaktär gör att de står sig över lång tid.

Samhället, och därigenom skolan, kommer självklart att förändras på olika sätt framöver. En del utvecklingslinjer kan måhända identifieras, medan andra förändringar inte ens kan föreställas i dag. Att grunda en lärarutbildning på dagens situation – som kommer att förändras – eller på förutsägelser om framtiden – om vilka det enda säkra är att de inte kommer att slå in – vore inte bara riskfyllt utan också olämpligt. Samhälls- och mentalitetsförändringar kan inträffa mycket snabbt, och för lärarutbildningens del borde den naturliga följden av dessa vara fortbildningsinsatser för de verk samma lärarna, inte nya reformer som inte får avsedd verkan förrän efter flera decennier.

Behovet av kontinuerlig fortbildning och kompetensutveckling måste inskräpas hos de blivande lärarna, inte bara på områden som blir föremål för samhällets uppmärksamhet vid en viss tid, utan också i de egna undervisningsämnena. Möjligheterna till breddning av kompetensen genom olika former av påbyggnadsutbildningar ska vara tydliga. Detta gäller utbildningar till skolledare, specialpedagog och speciallärare, men även forskarutbildning och komplettering för att undervisa i andra kategorier och skolformer än dem man utbildats för.

De övergripande perspektiven – vetenskapligt och kritiskt förhållningssätt, historiskt perspektiv, internationellt perspektiv och IT som utbildningsresurs – sätter in lärarutbildningen i helt nödvändiga sammanhang akademiskt, historiskt, internationellt och tekniskt. De vidgar utbildningens horisont i tid och rum, och motverkar ett snävt nationellt och samtida synsätt.

Indelningen av lärarutbildningen i olika inriktningar utifrån ålderskategorier sker på utvecklingspsykologisk grund och är tillämplig oberoende av skolans organisation. En analys av skolornas

aktuella organisation visar dessutom att konsekvenserna av en mer årskursuppdelad lärarutbildning skulle bli marginella.

Slutligen är det faktum att lärarna får gedigna kunskaper i sina undervisningsämnen en garant för en långsiktigt hållbar utveckling på skolans område. Dessa ämneskunskaper måste dock vila på vetenskaplig grund och inhämtas i etablerade forskningsmiljöer. För att vara yrkesrelevanta behöver ämnena studeras i ljuset av den framtida undervisningsgärningen. Genom kontinuerlig fortbildning behöver läraren under hela sin yrkesverksamma tid uppdatera sina kunskaper för att spegla ämnesutvecklingen.

Professionalitet

I begreppet professionalitet ligger både att lärarutbildningen ska innehålla de moment som krävs för att de blivande lärarna ska bli väl förberedda för sin yrkesutövning och att utbildningen bedrivs med hög kvalitet och på ett effektivt sätt av lärarutbildare som har erforderlig kompetens. De studerande har rätt att förvänta sig höga utbildningskrav, en forskningsbaserad undervisning och VFU inom relevant skolform, där erfarenheterna återkopplas systematiskt i den högskoleförlagda undervisningen.

På lärosätetsnivå innebär professionaliteten att universitet och högskolor endast ska bedriva lärarutbildning inom områden där man har tillräcklig akademisk kompetens. Ökad profilering, samverkan och koncentration samt den föreslagna uppbyggnaden av ämnesdidaktiska centra bidrar till att starka och professionsanknutna utbildningsvetenskapliga miljöer byggs upp.

Skärpta behörighets- och antagningskrav, i kombination med antagningsprov, säkerställer att de sökande som är mest lämpade för lärarprofessionen antas till utbildningen.

Den föreslagna strukturen betonar att lärarnas professionalitet ligger i att besitta såväl generell som specifik kompetens. Den utbildningsvetenskapliga kärnan garanterar den generella kompetensen, och de ålders- och kategoribundna studierna garanterar den specifika kompetensen. En professionell lärare är expert på undervisning och lärande för en viss åldersgrupp och vissa ämnen.

Hög kvalitet

Läro-utbildningen ska präglas av hög kvalitet i alla led. Som akademisk yrkesutbildning krävs att utbildningen vilar på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Den vetenskapliga grunden måste stärkas genom fler disputerade läro-utbildare, så att läro-utbildningen åtminstone når genomsnittet för högskolan i dess helhet. Den beprövade erfarenheten stärks genom att lärare från verksamhetsfältet medverkar i utbildningen på tidsbegränsade förordnanden, så att de har aktuell kontakt med sina respektive skolformer. Den verksamhetsförlagda utbildningen stärks genom att fastare avtal tecknas mellan skolhuvudmän och lärosäten vad gäller ersättningsnivåer, handledarutbildning och garanterad VFU i relevant skolform och ålderskategori.

Den planerade nya utbildningen kvalitetssäkras i flera led. De lärosäten som avser att anordna någon eller flera av de nya inriktningarna gör först en intern inventering för att säkerställa att lärarkompetensen är tillräcklig, att samverkan när det gäller VFU fungerar och att rutiner och former finns för kvalitetssäkring av utbildningen. Om lärosätets ledning bedömer att planerna håller måttet, inlämnas ansökan om examensrätt till Högskoleverket, som prövar denna med hjälp av sakkunnig expertis. Om ansökan beviljas, kan lärosätet starta utbildningen och genom sitt interna kvalitetssäkringssystem kontinuerligt säkerställa hög kvalitet. Högskoleverket granskar dessutom kvaliteten inom ramen för sitt löpande utvärderingsuppdrag.

Utbildningens nya struktur med tydliga kategorier och en väldefinierad kärna underlättar transparensen och kvalitetssäkringsarbetet. Men strukturen är inte ensam en lösning på läro-utbildningens kvalitetsproblem. Insatser krävs på olika nivåer. För att långsiktigt höja lärarkompetensen krävs såväl en riktad satsning på utbildningsvetenskaplig forskning som att lärosätenas samlade lärarkompetens kommer läro-utbildningen till godo. Internt krävs att det metodologiskt ensidiga och normativa perspektiv som präglar många läro-utbildningar ersätts med ett mer akademiskt och problematiserande. Undervisnings- och examinationsformerna behöver varieras mer, och kravnivåerna skärpas på många håll. De internationella inslagen vad gäller kurslitteratur, student- och läro-utbyten behöver bli fler. Utredningens förslag måste ses som en helhet, där den nya strukturen ger ramen för de interna förändringar som krävs.

Utredningens förslag

Förutom direktiven och de ovan nämnda utgångspunkterna har utredningen arbetat fram sina förslag till en ny lärarutbildning utifrån ett omfattande empiriskt bakgrundsmaterial. Detta utgörs av följande huvuddelar:

- Historiken. Genomgången av de tidigare utredningarna på lärarutbildningens område har visat på många återkommande problem och frågeställningar.
- Utvärderingar, i synnerhet Högskoleverkets kvalitetsgranskningar av lärarutbildningen år 2005 (med särskilda studier) och år 2008. Dessa har tillsammans tydligt visat vilka områden som förbättrats, vilka kvalitetsbrister som inte åtgärdats och därför kräver nya strukturella lösningar, samt vilka goda inslag som finns i den nuvarande lärarutbildningen som bör bibehållas.
- Utredningens egen enkät till 8 000 utexaminerade lärare från den nuvarande utbildningen. De flesta av dessa hade också börjat arbeta som lärare och kunde därför bedöma hur väl utbildningen hade förberett dem för de krav som ställs i skolverksamheten. Enkäten bekräftade utvärderingarnas resultat och visade att för yrkesutövandet centrala moment uppfattades saknas i utbildningen.
- En genomgång av aktuella styrdokument för de olika skolformerna, läroplaner och kursplaner visade att de formella krav staten ställer på lärarna och deras kompetens inte är särskilt specifika. Däremot har decentraliseringen på många håll lett till att lokala skolpolitiker och skolledare övertagit den pedagogiska ledningen. Avsikten var att lärare borde ha varit de drivande i utvecklingsarbetet.
- Genomgången av lärarutbildning i några närliggande länder, och framför allt de studiebesök utredningen gjort i Finland och Kanada, visade att många av de problem lärarutbildningen brottas med i Sverige återfinns i andra länder, men att också goda exempel finns på forskningsbaserade lärarutbildningar med hög kvalitet, tydlig struktur och högt söktryck.
- En översiktlig forskningsgenomgång visade på trender som påverkat utvecklingen i forskningen kring lärare och deras arbete.

Samtliga dessa genomgångar hade kunnat vara mer fylliga, vilket dock inte låtit sig göras inom de begränsade tidsramar som stått till förfogande. Det är dock viktigt att komma ihåg att en utredning inte är en vetenskaplig studie.

9.1 Åtgärder för att säkra rekryteringen till lärarutbildningen

Den enskilt viktigaste faktorn för att ett skolsystem ska lyckas är att rätt personer blir lärare. Rekryteringen till lärarutbildningen är därför av central betydelse. Statistik från Statistiska centralbyrån visar att söktrycket till lärarutbildningen stadigt har minskat sedan den nuvarande lärarutbildningen infördes år 2001. Detta beror på att antalet platser har ökat (med cirka 25 procent sedan år 1998), men framför allt på att antalet förstahandssökande har minskat (med nära hälften). Det går inte att förklara minskningen demografiskt, eftersom de årskullar som gått ut gymnasieskolan varit större i slutet än i början av perioden.

Utredningens förslag att införa två examina med tydliga inriktningar kommer sannolikt att öka rekryteringen till utbildningen. Före år 2001 fanns åtta olika lärarexamina. Till samtliga dessa utbildningar var söktrycket gott, vilket borde innebära att de uppfattades som tydliga och attraktiva, och att de sökande i första hand var intresserade av utbildning och yrkesutövning inom respektive kategori. Den gemensamma lärarutbildningen tycks ha suddat ut identiteten för de olika lärarkategorierna.

Det faktum att samtliga studerande som examineras från utbildningen, förutom lärarexamen, också får en generell examen torde bidra till att höja utbildningens attraktionskraft. På detta vis markeras att lärarutbildning inte är en akademisk återvändsgränd, utan att vägen står öppen till fortsatta studier på högre nivåer, inklusive till forskarutbildning. Kombinationsutbildningar av den typ som Stockholms universitet och Kungliga Tekniska högskolan bedriver, där två yrkesexamina ges, visar att lärarkunskaper är generellt användbara i andra branscher än skolan.

Rekommendationen om att uppmuntra till att en viss del av den verksamhetsförlagda utbildningen kan förläggas utanför skolans värld visar på att en vid arbetsmarknad står till buds för en färdigutbildad lärare, något som kan inverka positivt på rekryteringen till lärarutbildning.

Den stora och huvudsakligen negativa uppmärksamheten kring dagens lärarutbildning har med stor sannolikhet bidragit till rekryteringsproblemen. En ny lärarutbildning präglad av hög kvalitet och med tydliga krav kommer att kunna locka studerande som i dag väljer bort utbildningen. Det integrerade IT-perspektivet kan dessutom stimulera intresset för utbildningen.

9.2 Rekrytering och jämställdhet

Lärarutbildning har sedan lång tid lockat fler kvinnor än män. Hösten år 2007 var andelen kvinnor 74 procent och andelen män 26 procent. Inte oväntat varierar könsfördelningen mellan olika inriktningar. Största andelen män finns inom de delar som vänder sig till gymnasieskolan och grundskolans senare år, medan det omvända gäller för lärarutbildning som riktar sig mot förskolan och de tidigare åren i grundskolan.¹ Värt att notera är också de könsskillnader som gäller studieavbrott. Hälften av de män som påbörjade sina lärarutbildningsstudier år 2001/2002 har avbrutit utbildningen utan att ta sin examen. Även om siffran också är hög för kvinnorna stannar den vid en tredjedel för deras del.

En aktuell och longitudinell studie² visar att andelen lärarstuderande med höga betyg och höga poäng på högskoleprovet har minskat under perioden 1987–2005. Särskilt gäller detta de blivande ämneslärarna. I språk och samhällsvetenskapliga ämnen hade cirka en av tre goda skolmeriter i början av perioden, vilket kan ställas mot en av tio under senare del. Inriktningar på matematik och naturvetenskap hade redan initialt en lägre andel (en av tio hade goda betyg) och har inte tappat så mycket. Tendensen för de flesta lärarutbildningar är tydlig: de studerande med låga betyg har ökat sina andelar i ungefär samma takt som de med höga betyg har minskat sina andelar. Denna utveckling kan kopplas till en förändrad social rekrytering. Även åldersstrukturen har förändrats. Oavsett typ av utbildning så visar det sig att lärarstuderande har blivit allt äldre.

Den största förändring som inträffat under perioden konstateras vara den som gäller fördelningen mellan könen. Under den

---

¹ Statistisk analys, Högskoleverket mars 2008.

² Bertilsson, E., Börjesson, M. & Broady, D. (2008). *Lärarstudenter. Utbildningsmeriter och social bakgrund 1977–2005*, (under utgivning). (Uppgifter om gymnasiebetyg är tillgängliga först 1987).

aktuella perioden har männen gått från att vara i majoritet (sex av tio) på ämneslärutbildningarna i matematik/naturvetenskap och samhällsvetenskap till att vara i minoritet (fyra av tio). Inriktningarna på språk har varit och är dominerade av kvinnor (fyra av fem). Förskollärutbildningen visar dock i någon mån en motsatt trend. Från att det i början av 1990-talet fanns en man bland drygt tjugo studerande är andelen år 2005 en man bland tolv studerande.

Alltsedan grundskolan infördes har det uttryckts i läroplans-texter att lärarna förväntas fungera som "kulturförändrare" när det gäller jämställdhet. Om så också varit fallet sägs emellertid vara en öppen fråga.³ Den generella slutsatsen från forskning om vilken betydelse lärarens kön har för hur undervisningen utformas och för vilka undersökningsresultat flickor och pojkar uppnår är att den är liten. Däremot kan den symboliska betydelsen av lärarens könstillhörighet antas vara stor.

I forskning om läraryrket utifrån ett genusperspektiv görs också på sina håll intressanta kopplingar mellan omsorgsuppgiften å ena sidan och föreställningar om kvalifikationskrav å den andra. Sådant som handlar om omsorg om eleverna värderas inte särskilt högt utan ses som en del av den "kvinnliga naturen", något som kvinnliga lärare 'instinktivt' har och är kvalificerade för och som därför inte heller behöver belönas särskilt mycket. I förlängningen torde detta ha tagits som intäkt för att det så kvinnodominerade läraryrket inte ansetts förtjäna att ligga högt i lönenivå.

Konstateras kan att problematiken kring jämställdhet vid rekrytering till lärutbildning är stor. Den kan knappast sägas vara helt ny. Om man håller sig till de senaste två decennierna har utvecklingen emellertid varit nedslående ur jämställdhetssynpunkt. Kvinnodominansen bland lärarstuderande och lärare kan antas ha betydelse bland annat i fråga om status och lön. Nämnas bör att könsmässig obalans återfinns i flertalet europeiska lärutbildningar.⁴ Sverige har färre kvinnor bland lärarna än EU-genomsnittet.

För svenskt vidkommande har regeringen nyligen uppdragit åt Högskoleverket att analysera frågan och att föreslå åtgärder för att komma tillrätta med den ojämna könsfördelningen på lärutbildningen.⁵

³ En intressant forskningsgenomgång har gjorts av I. Wernersson i "Genusperspektiv på pedagogik". Högskoleverket 2006. Denna översikt kan varmt rekommenderas lärutbildare och lärarstuderande.

⁴ *Improving the Quality of Teacher Education*, Europakommissionen 2007.

⁵ Högskoleverket fick uppdraget i juni år 2008 och förväntas redovisa detta i mars 2009.

Rekommendationen om att tillämpa någon form av antagningsprov kan underlätta beslut om positiv särbehandling, dvs. att vid i övrigt lika meriter kan det underrepresenterade könet ges företräde till en utbildningsplats. Understrykas bör att de förslag och rekommendationer som utredningen ger för en ny lärarutbildning sammantaget förväntas leda till en förbättrad rekryteringssituation generellt sett. Samtidigt finns inslag som kan antas vara särskilt lockande för manliga sökande.

9.3 Lärarkets status

Det är utredningens förhoppning att en förbättrad lärarutbildning ska bli ett attraktivt och självklart val för dem som är bäst lämpade för läraryrket. En sådan utveckling kan på sikt bidra till att höja läraryrkets status. För att läraryrket ska återupprättas krävs dock ett antal andra förändringar, som går utanför denna utrednings område.

Bland annat de fackliga företrädarna för fram lönefrågan som central. Självklart är en högre ingångslön motiverad för ett så krävande och viktigt yrke som lärarens, också med tanke på den långa studietiden och den skuldbörda detta i allmänhet för med sig. Att enbart satsa på högre löner är dock inte tillräckligt. I Kanada och Finland har lärarna inte betydligt högre lön än i Sverige, men högre status.⁶ Enligt en fransk utredning har de svenska lärarna i särklass störst reglerad arbetstid inom EU⁷.

Mediernas bild av skolan och läraryrket, som de senaste åren varit närmast entydigt negativ, riskerar att bli en självuppfyllande profetia. Även i välfungerande skolor och bland skickliga lärare kan tvivlet börja sprida sig. Vissa positiva motbilder har emellertid kommit på senare tid, som SVT:s uppmärksammade serie "Klass 9 A". Sådana motbilder kan bidra till att förstärka lärarutbildningens och läraryrkets attraktivitet och status.

Denna utrednings förslag är ett tydligt ställningstagande för att undervisningsuppgiften bör få större tyngd i läraruppdraget. Lärarna har under de senaste decennierna fått ta över en mängd uppgifter som tidigare låg på andra yrkesgrupper, arbetsuppgifter av administrativ, elevvårdande eller social natur. Denna utveckling

---

⁶ OECD (2007). *Education at a glance*.

⁷ Commission sur la condition enseignante. (2008). *Livre vert sur l'évolution du métier d'enseignant*.

har skett parallellt med att yrkets relativa frihet beskrivits, med krav på obligatorisk närvaro i skolan även utanför lektionstid och med ett omfattande lokalt samverkansarbete.

Kanske beror läraryrkets bristande status och attraktionskraft till stor del på den rätt andra tycker sig ha att föreskriva hur lärarna ska arbeta, istället för att lyssna till professionens egna företrädare. Om lärarna ”myndigförklaras”, som en av avsikterna bakom 1990-talets decentralisering var, och lärarutbildningen ger lärarna de redskap de behöver för att, på vetenskaplig grund och med hjälp av beprövad erfarenhet, verka som specialister på undervisning och lärande, är mycket vunnet.

Med ökad professionalitet och högre kvalitet i utbildningen följer att läraryrket måste återfå karaktären av frihet under ansvar.

10 Ekonomiska konsekvenser av förslagen

Utredningen ska enligt sina direktiv redovisa de ekonomiska konsekvenserna av sina förslag. För att detta ska kunna göras krävs att beräkningsgrunderna tydligt definieras och fastslås, vilket i sin tur förutsätter ingångsvärden av olika slag. I arbetet har utredningen inhämtat synpunkter och/eller underlag från Finansdepartementet, Utbildningsdepartementet och Skolverket.

Dimensionering och utbildningarnas längd

De två enskilt viktigaste faktorerna i en beräkning av lärarutbildningens kostnader är dels dimensioneringen, dvs. antalet platser, dels längden på utbildningens olika inriktningar. Vad gäller dimensioneringen har utredningen valt att i beräkningarna helt utgå ifrån Skolverkets prognoser. Skolverket har regeringens uppdrag att ta fram femårsprognoser för lärarbehovet. Den senaste av dessa publicerades 2008¹ och omfattar perioden 2008–2022. I prognosen analyseras behoven på tre nivåer: totalt personalbehov, rekryteringsbehov och examinationsbehov. Talen som anges för den sista nivån, examinationsbehovet, är de som utredningen använt sig av. Bakom Skolverkets beräkningar ligger vissa antaganden, exempelvis behovet av lärare för förskolan, där Skolverket räknar med en höjd andel pedagogiskt högskoleutbildade, från dagens 52 till 60 procent.

Enligt denna utrednings direktiv ska utbildningarnas längd i princip vara oförändrad. Undantag görs för lärare i grundskolans tidigare årskurser. Som framgått av analysen av kompetensbehovet (kapitel 3) har utredningen inte utgått från en viss bestämd längd

---

¹ "Lärare inom förskola, skola och vuxenutbildning. Prognos över behov av och tillgång på pedagogisk personal"

för varje inriktning. Utgångspunkten har istället varit vilket innehåll som krävs. Förslagen om längd för olika utbildningar innebär därför såväl förlängda som förkortade och oförändrade inriktningar jämfört med dagens lärarutbildning.

Ersättning per helårsstudent

Läroutbildningen omfattas av flera olika ersättningsnivåer per helårsstudent, beroende på ämnesområden och på lärosätesinterna fördelningsprinciper. En exakt beräkning av kostnaden per helårsstudent låter sig därför inte göras. Utredningen använder sig därför i kostnadsberäkningarna enligt vedertagen praxis av följande schabloner:

- för den utbildningsvetenskapliga kärnan samt VFU: ersättning per helårsstudent för undervisningsområdet 2008 avrundad till jämnt 1000-tal (70 000 kr),
- för den kategorispecifika delen av *grundläroutbildningen*: 50 000 kr per helårsstudent,
- för den kategorispecifika delen av *ämnesläroutbildningen*: 60 000 kr per helårsstudent.

Studiemedel

En betydande del av samhällets kostnader för högre utbildning utgörs av studiestödet. Eftersom ansökningar och provningar görs på individnivå och beror av ett antal externa faktorer är en exakt beräkning inte möjlig. Istället har en schablon använts, enligt vilken 36 000 kr har adderats per helårsstudent.

Avbrottsfrekvens

I dagens läroutbildning är andelen studerande som lämnar utbildningen innan den är avslutad förhållandevis stor, 35 procent² av de antagna. Andelen har också ökat snabbt de senaste åren. Skillnaderna är relativt stora mellan könen (31 procent av kvinnorna och 50 procent av männen slutför inte utbildningen) och olika inrikt-

---

² Enligt Högskoleverket, statistisk analys 2008/6 och 2007/3.

ningar (27 procent inriktade på tidigare år och 45 procent inriktade på senare år slutför inte utbildningen). Tendensen är däremot likartad över hela landet – skillnaderna mellan olika lärosäten är relativt små. Av de studerande som lämnar utbildningen i förtid gör 27 procent detta under det första året, 32 procent efter att det första årets studier avslutats och 41 procent under resterande utbildningstid. Eftersom den tid dessa studerande tar upp en utbildningsplats inte är densamma som hela utbildningstiden har hälften av kostnaden tagits med i beräkningarna. Den genomsnittliga utbildningstiden för dessa studerande blir alltså liktydig med halva utbildningstiden.

För samtliga yrkesexamina i högskolan är avbrottsfrekvensen i genomsnitt 20 procent³. Räknar man bort lärarutbildningen blir dock den genomsnittliga avbrottsfrekvensen för övriga yrkesutbildningar bara 9,3 procent. Det finns ingen anledning att tro att en ny och kraftigt förbättrad lärarutbildning kommer att ha högre avbrottsfrekvens än andra yrkesutbildningar. I Finland är avbrotten från lärarutbildningen endast 7 procent.

Examinationsbehov enligt Skolverkets prognos 2008

Om ny lärarutbildning startas höstterminen 2010 (vilket utredningen föreslår under vissa förutsättningar) kan de första lärarna på de sammanhållna programmen utexamineras 2013. Det är därför mest relevant att använda prognoserna för examinationsbehovet under den första femårsperioden, åren 2013–2017.

Lärarkategori	2013–2017 (per år)
Förskola	2 720
F–3	2 550
4–6	1 870
7–9	1 245
Gy+Vux, allmänna ämnen	820
Gy+Vux, yrkesämnen	620
Praktiska och estetiska ämnen	1 090
Fritidspedagoger	720

Nedan visas tre tabeller för att belysa de ekonomiska konsekvenserna av själva strukturen. I tabell 1 dagens uppläggning av lärar-

³ Högskoleverkets årsrapport 2007.

utbildningen och i tabellerna 2a och 2b utredningens förslag till ny lärarutbildning, samtliga applicerade på det årliga examinationsbehovet under perioden 2013–2017.

Tabell 1 visar kostnaden för att utbilda en kull lärare av respektive kategori med fortsatt lärarutbildning enligt dagens modell. Dimensioneringen följer Skolverkets prognos. Avbrottsfrekvensen beräknas vara oförändrad jämfört med i dag. Lärare i praktiska och estetiska ämnen är tillagda i respektive kategori. Liksom i dag beräknas 30 procent av examina för åk 7–9 och gymnasieskolan komma från kortutbildningen.

Tabell 1 Dagens uppläggning av utbildningen tillämpad på årligt examinationsbehov 2013–2017, dagens avbrottsfrekvens

Lärarkategori	Längd	Antal studenter	Kostnad
Förskola+förskoleklass	3,5 år	3 357	1 333 milj
Grundskola åk 1–5	3,5 år	3 609	1 433 milj
Grundskola åk 6–9 + gymnasieskolan	4,5 år	2 229	1 415 milj
Gymnasieskolan Sv eller Sh	5 år	251	174 milj
Gymnasiet Sv + Sh	5,5 år	8	6 milj
Fritidspedagoger	3,5 år	720	285 milj
Kortutbildning (inkl yrkeslärare)	1,5 år	1 461	232 milj
Summa		11 635	4 878 milj

Tabell 2a visar kostnaden för att utbilda en kull lärare av respektive kategori med lärarutbildning enligt utredningens förslag. Dimensioneringen följer Skolverkets prognos. Avbrottsfrekvensen beräknas vara oförändrad jämfört med i dag. 20 procent av förskollärarna beräknas läsa påbyggnadsåret. 20 procent av lärarna för årskurs 7–9 beräknas läsa ett års påbyggnad för ytterligare ett ämne. 20 procent av ämneslärarna för åk 7–9, gymnasieskolan och praktisk-estetiska ämnen beräknas komma från kortutbildningen.

Tabell 2a Utredningens förslag tillämpat på årligt examinationsbehov 2013–2017, dagens avbrottsfrekvens

Lärarkategori	Längd	Antal studenter	Kostnad
Förskola	3 år	2 720	941 milj
Påbyggnadsår förskoleklass	1 år	(544)	46 milj
Förskoleklass + Grundskola åk 1–3	4 år	2 550	1 142 milj
Grundskola åk 4–6	4 år	1 870	837 milj
Grundskola åk 7–9, 2 ämnen	4 år	996	565 milj
Påbyggnadsår åk 7–9 (tredjeämne)	1 år	(197)	19 milj
Gymnasieskolan	5 år	656	460 milj
Praktiska och estetiska ämnen	4 år	872	413 milj
Fritidspedagoger	4 år	720	321 milj
Kortutbildning (inkl. yrkeslärare)	1,5 år	1 251	198 milj
Summa		11 635	4 942 milj

Tabell 2b visar kostnaden för att utbilda en kull lärare av respektive kategori med lärarutbildning enligt utredningens förslag. Dimensioneringen följer Skolverkets prognos. Avbrottsfrekvensen beräknas här vara i paritet med övriga yrkesexamina, 10 procent. 20 procent av förskollärarna beräknas läsa påbyggnadsåret. 20 procent av lärarna för årskurs 7–9 beräknas läsa ett års påbyggnad för ytterligare ett ämne. 20 procent av ämneslärarna för åk 7–9, gymnasieskolan och praktisk-estetiska ämnen beräknas komma från kortutbildningen.

Tabell 2b Utredningens förslag tillämpat på årligt examinationsbehov 2013–2017, 10 procent avbrottsfrekvens

Lärarkategori	Längd	Antal studenter	Kostnad
Förskola	3 år	2 720	830 milj
Påbyggnadsår förskoleklass	1 år	(544)	46 milj
Förskoleklass + Grundskola åk 1–3	4 år	2 550	1 009 milj
Grundskola åk 4–6	4 år	1 870	739 milj
Grundskola åk 7–9, 2 ämnen	4 år	996	419 milj
Påbyggnadsår åk 7–9 (tredjeämne)	1 år	(197)	19 milj
Gymnasieskolan	5 år	656	341 milj
Praktiska och estetiska ämnen	4 år	872	366 milj
Fritidspedagoger	4 år	720	283 milj
Kortutbildning (inkl. yrkeslärare)	1,5 år	1 251	198 milj
Summa		11 635	4 250 milj

Jämförelse på årsbasis mellan beräkningsalternativen i tabell 1, 2a och 2b

För att kunna göra en rättvisande jämförelse på årsbasis krävs att utbildningarnas genomsnittslängd, med hänsyn tagen till avbrottsfrekvensen, beräknas. Denna är med dagens utbildning **3,15 år**, med utredningens förslag (och dagens avbrottsfrekvens) **3,14 år**, med utredningens förslag (och 10 procents avbrott) **3,46 år**. Utifrån den genomsnittliga årskostnaden blir jämförelsetalen för årskostnad följande:

- Nuvarande utbildning, nuvarande avbrottsfrekvens **1 548 miljoner**
- Föreslagen struktur, nuvarande avbrottsfrekvens **1 573 miljoner**
- Föreslagen struktur, 10 procents avbrottsfrekvens **1 228 miljoner**

Övriga kostnader föranledda av utredningens förslag

Som framgår av avsnitt 6.2 föreslår utredningen en satsning på utbildningsvetenskaplig forskning, som sammanfattas i tabell 3 nedan:

Tabell 3 Förstärkning av utbildningsvetenskaplig forskning

Område	Kostnad
Utökat anslag till Vetenskapsrådets utbildningsvetenskapliga kommitté	60 milj
Särskilt anslag till uppbyggnad av forskningskapacitet vid sju lärosäten	70 milj
Anslag till lärosäten för handledning av kommunalt finansierade doktorander	15 milj
Ämnesdidaktiska centra (se avsnitt 4.7)	30,6 milj
Summa	175,6 milj

Vad gäller forskning i övrigt förutsätter utredningen att befintliga och kommande forskningsresurser som anslås direkt till lärosätena i större utsträckning än i dag omfördelas till lärarutbildningen, så att dennas andel av forskningsresurserna vid lärosätena ökar. Kompetensutveckling av lärarutbildare kan bli nödvändig vid genomförande av utredningens förslag. Denna ska kunna lösas inom befintliga anslagsramar. När kostnaderna för forskningsatsningen läggs till den årliga genomsnittskostnaden för förslaget till ny utbildning, blir resultatet följande:

- Nuvarande utbildning, nuvarande avbrottsfrekvens **1 573⁴ miljoner**
- Föreslagen struktur, nuvarande avbrottsfrekvens **1 748 miljoner**
- Föreslagen struktur, 10 procents avbrottsfrekvens **1 403 miljoner**

Slutsats

De ekonomiska konsekvenserna av förslagen är helt beroende av faktorerna dimensionering och avbrottsfrekvens. I beräkningarna ovan har utredningen helt utgått från Skolverkets prognoser för examinationsbehovet. Vad gäller studieavbrotten är det rimligt att anta att utredningens förslag till stärkt lärarutbildning kommer att leda till lägre avbrottsfrekvens, och därigenom en viss besparing. Den föreslagna forskningsstärkningen är helt nödvändig för att långsiktigt stärka lärarutbildningens vetenskapliga grund. Dessa kostnader ska ses som en integrerad del av förslagen. Om man ändå räknar bort kostnaderna för forskningsförstärkningen, och enbart ser till kostnaderna för lärarutbildningens struktur, alltså utbildningarnas längd och innehåll, innebär utredningens förslag inga kännbara merkostnader jämfört med i dag.

---

⁴ Kostnader för dagens befintliga nationella resurscentra tillagda för jämförbarhetens skull.

Referenser

- Aasen, P. & Prøitz, T.S. (2004). Initiering, finansiering och förvaltning av praxisnära forskning. *NIFU Skriftserie 10/2004*.
- Alexandersson, M. (red.) (1999). *Styrning på villovägar*. Lund: Studentlitteratur.
- Andersson, I. (2007). Tid för självvärdering? I *Tydlig, synlig, djärv*. Festskrift till Sigbrit Franke. Höskoleverket 2007.
- Arfwedson, G. (1994). *Nyare forskning om lärare*. Stockholm: HLS Förlag.
- Arnot, M., David, M. & Weiner, G. (1999). *Closing the gender gap. Postwar education and social change*. Oxford: Polity Press.
- Axiö, A. & Johansson, I. (1999). Tre kulturers möte i vardagen. *Pedagogiska Magasinet 1*, 66–71.
- Balanskat, A., Blamire, R., Kefala, S. (2006). *The ICT Impact Report*, European Schoolnet.
- Bartholdsson, Å. (2007). *Med facit i hand, normalitet, elevskap och vänlig maktutövning i två svenska skolor*. Diss. Stockholms universitet: Socialantropologiska institutionen.
- Beijard, D. et al. (2000). "Teachers' Perceptions of Professional Identity: an exploratory study from a personal knowledge perspective." I Brynolf, M. m.fl. (2007). *Lärarkets många ansikten*, 208. Stockholm: Liber.
- Berge, B.-M. (red.) (2001). *Kunskap bryter könsmonster: aktionsforskning är verktyget*. Rapport från projektet Vidgade vyer i Jämtlands län. Umeå universitet: Pedagogiska institutionen.
- Bergström, H. (1766). Försök till den rätta kristliga uppfostrans kännedom och verkställighet. I Hammarsköld, L. (1833). *Historiskt-kritiska anteckningar*.

- Bertilsson, E., Börjesson, M. & Broady, D. (2008). *Lärarstudenter. Utbildningsmeriter och social bakgrund 1978–2005*. (Under utgivning).
- Bijvoet, E. & Fraurud, K. (2007). *Det romska språket och romsk språkvård i Sverige 2007*. Stockholm: Språkrådet.
- Blidberg, K. (1997). Vem har makten över skolans styrning? I Skolverket (1997). *Från regler till eget ansvar. En antologi om förutsättningarna för skolans styrning*. Skolverket 97:319.
- Brynolf, M. m.fl. (2007). *Läraryrkets många ansikten*. Stockholm: Liber.
- Callewaert, S. & Nilsson, B.A. (1980). *Skolklassen som socialt system. Lektionsanalys I och II*. Lund: Lunds Tidskrifts och BokAB.
- Calander, F. (1999). *Från fritidspedagog till hjälplärare. Fritidspedagogers och lärares yrkesrelation i integrerade arbetslag*. Acta Universitatis Upsaliensis/Uppsala Studies in Education 80.
- Commission sur la condition enseignante. (2008). *Livre vert sur l'évolution du métier d'enseignant*. Paris: Ministère de l'éducation nationale.
- COOM (2007). *E-kompetens för 2000-talet: Ökad konkurrenskraft, större tillväxt och fler jobb*. 496.7.9.2007.
- COOM (2007). *Improving the Quality of Teacher Education*. (392. Final).
- Cox, M. m.fl. (2003). *ICT and attainment – a review of the research literature*. Becta ICT Research.
- Cox, M. m.fl. (2004). *An investigation of the research evidence relating to ICT pedagogy*. Becta ICT Research.
- Dahllöf, U. (1967). *Skoldifferentiering och undervisningsförlopp*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Dahllöf, U. (1986). *Problem i den pedagogiska forskningens utveckling i Sverige efter 1940*. Uppsala: Arbetsrapporter från Pedagogiska institutionen. Uppsala universitet, no 123.
- Dewey, H. (1902). Intresse och viljeansträngning. I *Tidskriften Skolan*.
- de Wolff, P. & Härnqvist, K. "Reserves d'aptitudes: leur importance et leur repartition". I Halsey, A.H. (red.) (1962). *Aptitude intellectuelle et education*. Paris: OECD.

- Direktiv 2007:103. *En ny lärarutbildning*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Direktiv 2007:13. *Studiesociala kommittén*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Direktiv 2008:5. *Utbildning till yrkeslärare*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Direktiv 2008:43. *Tilläggsdirektiv till utredningen om ny lärarutbildning*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Direktiv 2008:61. *Tilläggsdirektiv till utredningen om ny lärarutbildning*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Direktiv 2008:96. *Teknikdelegationen*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Ds 1996:16. *Lärarutbildning i förändring*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Ds 1999:68. *Att finansiera forskning och utveckling*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Ds 2005:16. Ekholm, M. (2005). *Att fånga kunnandet om lärande och undervisning*. Stockholm: Utbildnings- och kulturdepartementet.
- Duncan, G.J., Claessens, A. et al. (2007). School readiness and later achievement. *Developmental Psychology*, 43, 1428–1446.
- Duprez, L. (1977). *Pedagogiska skrifter 1898–1976*. Stockholm: Sveriges Lärarförbund, *Pedagogiska skrifter no 258*.
- Elmgren, J. (1952). *School and Psychology. A report on the research work of the 1946 School Commission*. Stockholm: Ecklesiastikdepartementet.
- Elmgren, J., Husén, T., Sjöstrand, W. & Trankell, A. (1959). *Skolan och differentieringen. Fyra professorer har ordet*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Englund, T. (1992). Önskas professionella lärare? Nja, helst didaktiskt kompetenta. *Didaktisk Tidskrift 2–3 1992*, 42.
- europa.eu/cgi-bin/etal.pl 071108. Rapport grundad på arbetet inom kommittén för kvalitetsindikatorer, maj, 2000.
- Eurodyce (2005). *Key-data on Education in Europe 2005*.
- Eurostat (Statistical Office of the European Communities) (2002). *Feasibility Study on the Availability of Comparable Child Care Statistics in the Europeans Union*. Luxemburg: Eurostat.

- Florin, C. (1987). *Kampen om katedern: feminiserings- och professionaliseringsprocessen inom den svenska folkskolans lärarkår 1860–1906*. Diss. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Franke-Wikberg, S. (1989) (red.). *Fem professorer tar ordet*. Stockholm: HLS förlag.
- Franke-Wikberg, S. (1991). *Utvärderingens mångfald – några ledtrådar för vilsna utvärderare*. UHÄ: projektrapport 1992:4.
- Franke, S. & Nitzler, R. (2008). *Att kvalitetssäkra högre utbildning – en utvecklande resa från Umeå till Bologna*. Lund: Studentlitteratur.
- Fransson, K. & Lundgren, U.P. (2003). *Utbildningsvetenskap – ett begrepp och dess sammanhang*. Stockholm: Vetenskapsrådet. Rapport 2003:1.
- Gannerud, E. (2001). *Lärares liv och arbete i ett genusperspektiv*. Stockholm: Liber.
- Gannerud, E. & Rönnerman, K. (2006). *Innehåll och innebörd i lärares arbete i förskola och skola*. Göteborg: Göteborg studies in educational sciences, 246.
- Gelman, R. & Meck, E. (1983). Preschoolers' counting: principles before skill. *Cognition*, May 13(3), 343–359.
- Geschwind, L. & Scheffer, F. (2007). *Utvärdering av samarbetet mellan KTH och Lärarhögskolan i Stockholm med syfte att utveckla lärarutbildningar med teknisk och naturvetenskaplig inriktning*. SISTER, Arbetsrapport 2007:71.
- Geschwind, L. & Larsson, K. (2008). *Uppföljning av studenter efter avslutade studier – ett verktyg för att utveckla utbildningen*. Sveriges kommuner & landsting.
- Gustavsson, C. (1997). *Classroom interaction: A study of pedagogical roles in the teaching process*. Stockholm: Liber.
- Halldén, G. (2007). *Den moderna barndomen och barns vardagsliv*. Stockholm: Carlsson förlag.
- Hansen, M. (1999). *Yrkeskulturer i möte*. Göteborg Studies in Educational Sciences 131. Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Hargreaves, A. (2000). Four Ages of Professionalism and Professional Learning. *Teachers and Teaching: History and Practice*, 6(2), 151–182.
- Hargreaves, A. (2004). *Läraren i kunskapssamhället i osäkerhetens tidevarv*. Lund: Studentlitteratur.

- Hart, B. & Risley, T.R. (1995). *Meaningful Differences in the Everyday Experience of Young American Children*. Baltimore: MD Paul Brookes.
- Hartman, S. & Lundgren, U.P. (1996). *Individ, skola och samhälle. Pedagogiska texter av John Dewey*. Stockholm: Natur och kultur. 5:e upplagan.
- Hartman, S. (2006). *Det pedagogiska kulturarvet*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Havung, M. (2000). *Anpassning till rådande ordning: en studie av manliga förskollärare i förskoleverksamhet*. Diss. Malmö högskola: Institutionen för pedagogik.
- Hernlund, H. (1882). *Bidrag till svenska lagstiftningens historia. Under partidebvarvet 1718–1809. Del I. 1718–1760*. Stockholm: Kongl. Boktryckeriet. 1882.
- Hesslefors Arktoft, E. (2000). "Vad är en bra lärare och kan man bli en bra lärare?". I Tibelius-Claesson, U. (red.) (2000). *Skolan i centrum*. Lund: Studentlitteratur.
- Higgins, N. (2003). *Does ICT improve learning and teaching in schools?* Newcastle University.
- Hjort, M.-L. (1996). *Barns tankar om lek – en undersökning om hur barn uppfattar leken i förskolan*. Stockholm: Almqvist & Wiksell Internationaal. Stockholm: Sweden.
- Hofvendahl, J. (2006). *Riskabla samtal: en analys av potentiella faror i skolans kvarts- och utvecklingsamtal*. Arbetsliv i omvandling 2006:1. Linköping Studies in Arts and Science 338, Studies in Language and Culture 7. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.
- Hubbard, E.M., Piazza, M., Pinel, P. & Dehaene, S. (2005). Interactions between number and space in parietal cortex. *Nature Reviews/Neuroscience*, 6, 435–448.
- Hult, A., Olofsson, A. & Rönnerman, K. (2005). Ten years later: Teachers' views of their profession. *Wingspan 2005 (1)*.
- Husén, T. & Härnqvist, K. (2000). *Begåvningsreserven. En återblick på ett halvsekels forskning och debatt*. Årsböcker i svensk undervisningshistoria no 193. Uppsala: Föreningen för svensk undervisningshistoria.
- Högskoleförordningen (1993:100).
- Högskolelagen (SFS nr: 1992:1434).

- Högskoleverket: *Grundskolläraryrket 1995*. En utvärdering. Högskoleverkets rapportserie 1996:2R.
- Högskoleverket: *Studentspeglarna 2002 och 2007*. Högskoleverkets rapportserie 2002:21 R och 2007:20R.
- Högskoleverket: *Lärostudenters val av inriktning*. Högskoleverkets rapportserie 2004:19R.
- Högskoleverket: *Utvärdering av den nya läraryrket del 1, 2 och 3*. Högskoleverkets rapportserie 2005:17R.
- Högskoleverket: *Utvärdering av utbildningar till civilingenjör vid svenska universitet och högskolor*. Högskoleverkets rapportserie 2006:8R.
- Högskoleverket: *Utvärdering av specialpedagogprogrammet vid svenska universitet och högskolor*. Högskoleverkets rapportserie 2006:10R.
- Högskoleverket: *Utvärdering av grund- och forskarutbildning i finsk-ugriska språk vid svenska universitet*. Högskoleverkets rapportserie 2006:12R.
- Högskoleverket: *Examination med kvalitet – en undersökning av examinationsförfarandet vid några svenska högskolor*. Högskoleverkets rapportserie 2006:45R.
- Högskoleverket: *Examensarbetet inom den nya läraryrket*. Högskoleverkets rapportserie 2006:47R.
- Högskoleverket: *Statistisk analys 2007/3 och 2008/6*.
- Högskoleverket: *Studentmobilitet – högskolestudenters internationella rörlighet*. Högskoleverkets rapportserie 2007:9R.
- Högskoleverket: *Hur har det gått? En slutrapport om Högskoleverkets kvalitetsgranskningar 2001–2006*. Högskoleverkets rapportserie 2007:13.
- Högskoleverket: *Utvärdering av apotekar- och receptarieutbildningen i Sverige*. Högskoleverkets rapportserie 2007:15R.
- Högskoleverket: *Att utvärdera tvärvetenskap – reflektioner utifrån Högskoleverkets utvärderingar 2001–2005*. Högskoleverkets rapportserie 2007:34R.
- Högskoleverket: *Högskolornas särskilda organ för läraryrket – deras ansvar och befogenheter*. Högskoleverkets rapportserie 2007:47R.

- Högskoleverket: *Universitet och högskolor – Högskoleverkets årsrapport 2007*. Högskoleverkets rapportserie 2007:33R.
- Högskoleverket: *Uppföljande utvärdering av lärarutbildningen*. Högskoleverkets rapportserie 2008:8R.
- IVA (2008). *Ambient Sweden – Internetframsyn – så blir Sverige en ledande Internetnation år 2015*.
- Jarosjevskij, M. & Lundgren, U.P. (1979). *1900-talets psykologi. Den psykologiska vetenskapens utveckling i Europa, USA och Sovjetunionen*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Johansson, O. & Kallós, D. (red.) (1996). *Tänk utveckling! En antologi om skolans kvalitet och effektivitet – vad kan ledaren göra?* Rektorsutbildningens skriftserie nr 3, Umeå universitet.
- Kallós, D. & Nilsson, I. (red.) (1996). *Research on teacher education in Finland, Germany and Sweden*. Umeå universitet: Monographs on teacher education and research, Umeå University.
- Kungliga Vetenskapsakademien (2008). Skolutvecklingsprojektet NTA (naturvetenskap och teknik för alla).
- Kuoppa, H. (2008). *Situationen för minoritetsspråket meänkieli i Sverige*. Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå.
- Köhler, E. (1936). *Aktivitetspedagogik*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Lagerberg, H. (2007). *Lärarna. Om utövarna av en svår konst*. Stockholm: Ordfront.
- Langer, J. (1995). *Envisioning literature. Literacy understanding and literature instruction*. New York: Columbia university, Teachers College.
- Letablier, M. & Jönsson, I. (2005). "Caring of children. The logics of Public Action." I Gerhard, U., Knijn, T. & Weckwert, A. (red.) (2005). *Working mothers in Europe. A comparison of Policies and Practices*, 41–57. Cheltenham: Elgar.
- Lidegran, I. & Broady, D. (2003). *Forskning och forskarutbildning av vetenskaplig relevans vid Uppsala universitet*. Uppsala universitet.
- Lundberg, I., Frost, J. & Petersen, O.-P. (1998). Effects of an extensive program for stimulating phonological awareness in preschool children. *Reading Research Quarterly*, 23, 263–284.
- Lundberg, I. & Herrlin, K. (2002). *God läsutveckling*. Stockholm: Natur & Kultur.

- Lundberg, I. (2005). *Utsatta flickor och pojkar. En översikt av aktuell svensk forskning*. Stockholm: Forskningsrådet för Arbetsliv och Socialvetenskap.
- Lundberg, I. (2007). *Bornholmsmodellen. Vägen till läsning. Språklekar i förskoleklass*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Lundberg, I. & Sterner, G. (2006). *Räknesvårigheter och lässvårigheter under de första skolåren – hur hänger de ihop?* Stockholm: Natur och Kultur.
- Lundberg, I. (2008). *God skrivutveckling*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Lundberg, I. & Strid, A. (2008). *Resultat av kartläggning av fonologisk medvetenhet i förskoleklasser före och efter fonologiska övningar och lekar*. Rapport till Nacka kommun.
- Lundgren, U.P. (1972). *Frame Factors and the Teaching Process. A contribution to curriculum theory and theory on teaching*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Lundgren, U.P. (1979). *Att organisera omvärlden*. Stockholm: Liber. 5:e upplagan 1995.
- Lundgren, U.P. (1981). *Model Analysis of Pedagogical Processes*. 2nd edition. Lund: Liber Läromedel/CWK Gleerups.
- Lundgren, U.P. (1987). John Dewey in Sweden. Notes on Progressivism in Swedish Education 1900–1945. I Goodson I. (Ed.) (1987). *International Perspectives in Curriculum History*. London/Sydney/Wolfeboro. New Hampshire: Croom Helm.
- Lundgren, U.P. (1984). Ramfaktorteoriens historia. I *Skeptron 1, Texter om läroplansteori och kulturreproduktion utgivna av Donald Broady och Ulf P. Lundgren. Tema: Rätten att tala*. Stockholm: Symposion Bokförlag.
- Lundgren, U.P. (1986). Den nygamla didaktiken i Sverige Del I och Del II. *Norsk Pedagogisk Tidskrift nr 3 och 4*.
- Lundgren, U.P. (1989). Dewey och progressivismen. I Svedberg, L. & Zaar, M. (1989). *Boken om pedagogerna*. Stockholm: Utbildningsförlaget.
- Lundgren, U.P. (1989). Pedagogik och psykologi. Om John Deweys filosofi. I Thuen, H. og Vaage, S. (1989). *Oppdragelse til det moderne. Émile Durkheim, George Herbert Mead, John Dewey, Pierre Bourdieu*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Lundgren, U.P. "Svenskt kynne – svensk skola." I Lewin, L. (red.) (2000). *Svenskt kynne*. Acta Universitatis Upsaliensis, Skrifter utgivna av Statsvetenskapliga föreningen Uppsala 139, Uppsala: Universitetsbiblioteket.
- Lärarnas Riksförbund (2008). *Vem blir vad – och varför? En jämförande studie av nybörjarstudenter på jurist-, lärar-, läkar- och socionomprogrammen*. Rapport 2008.
- Löfdahl, A. (2002). *Förskolebarns lek: en arena för kulturellt och socialt meningskapande*. Karlstad universitet: Institutionen för utbildningsvetenskap.
- McKinsey & Company (2007). *How the World's Best-Performing School System Come Out on Top*. Stockholm: McKinsey & Company Inc.
- Meek, M. (1991). *On being literate*. London: Athenaeum Press.
- Mullis, I. and Martin, M.O. (2006). *PIRLS 2006, TIMSS & PIRLS International Study Center*. Lynch School of Education, Boston College.
- Myrdal, A. (1936). *Morgonbris, 1936, 2*.
- NOKUT (2006). *Evaluering av allmänlärarutbildningen*. Norge: NOKUT (Nasjonalt organ for kvalitet i uddanningen och Senter for internasjonalisering av hovre utdanning).
- NOKUT (2006). *Midveisrapporten*. Norge: NOKUT.
- OECD (2001). *Starting Strong. Early Childhood Education and Care*. Paris: OECD.
- OECD (2005). *Are Students Ready for a Technology-Rich World? – What PISA Studies Tell us*. Paris: OECD.
- OECD (2005). *Teachers Matter, Attracting, Developing and Retaining Effective Teachers*. Paris: OECD 28/6/2005.
- OECD (2006). *Starting Strong II: Early Childhood Education and Care*. Paris: OECD.
- OECD (2007). *Education at a Glance*. Paris: OECD.
- OECD (2008). *Education at a Glance*. Paris: OECD.
- Orbus sensualismus pictus*. Världen i bilder (2006), nytågåva, HLS förlag.
- Pedersen, J. (1998). *Informationstekniken i skolan*. En forskningsöversikt. Liber. Skolverket 1998.

- Persson, H. & Wetterberg, G. (2008). *Ingen forskning utan forskare*. SACO-skrift 2008.
- Persson, S. (2008). *Forskning om villkor för yngre barns lärande i förskola, förskoleklass och fritidshem*. Utbildningsvetenskapliga kommittén, (prel. rapport).
- Persson, S. & Tallberg-Broman, I. (2002). "Det är ju ett annat jobb". Förskollärare, grundskollärare och lärarstuderande om professionell identitet i konflikt och förändring. *Pedagogisk forskning i Sverige* 7 (4), 257–278.
- Pramling Samuelsson, I. & Sheridan, S. (2001). *Lärandets grogrund*. Lund: Studentlitteratur.
- Prop. 1975/76:39. *Skolans inre arbete m.m.* Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Prop. 1976/77. (Högskolelag 1977:218). *Proposition om utbildning och forskning inom högskolan m.m.* Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Prop. 1984/85:122. *Lärarytelse för grundskolan*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Prop. 1992/93:1. *Frihet för kvalitet*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Prop. 1999/2000:81. *Forskning för framtiden – en ny organisation för forskningsfinansiering*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Prop. 1999/2000: 135. *En förnyad lärarytelse*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Prop. 2000/2001:1. *Utbildning och lärande*, utgiftsområde 16. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Prop. 2000/01:3. *Forskning och förnyelse*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Prop. 2001/02:15. *Den öppna högskolan*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Prop. 2008/09:50. *Ett lyft för forskning och innovation*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Ovortrup, J. (2005). Varieties of Childhood. I Qvortrup, J. (Ed.) (2005). *Studies in Modern Childhood. Society, Agency, Culture*, 1–20. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

- Rasmussen, P. & Gillberg, C. (2000). Natural outcome of ADHD with developmental coordination disorder at age 22 years: a controlled, longitudinal, community-based study. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 39, 1424–1431.
- Regeringsförklaringen (2006). Stockholm: Regeringskansliet.
- Regeringsbeslut 2006-12-21, U2006/9555BIA. Regeringsbrev s. 4.
- Regeringsförklaringen (2007). Stockholm: Regeringskansliet.
- Regeringskansliet (2007). *Sveriges rapport till Europarådet om den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk*. Rapport avgiven i enlighet med stadgans artikel 15, tredje rapporten. (SÖ 2000:3. Del II artikel 7, punkt 1f-h).
- Reinfeldt, F., Olofsson, M., Björklund, J. & Hägglund, G. (2008). ”Ny lag gör att förskolan blir mer som en vanlig skola.” DN-debatt 20080318.
- Rekryteringsdelegationen (2004). *Vision och verksamhet*. Slutrapport. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Riksrevisionen (2005). *Rätt utbildning för undervisningen*. Riksrevisionen: 2005:19.
- Rosengren, K.E. & Öhngren, B. (Ed.) (1977). *An Evaluation of Swedish Research in Education*. Stockholm: HSFR.
- Rönnerman, K. (1993). *Lärarinnor utvecklar sin praktik. En studie av åtta utvecklingsarbeten på lågstadiet i Umeå*. Diss. 36. Umeå universitet: Pedagogiska institutionen.
- Rönnerman, K. & Holmlund, K. (1995). *Kvalitetssäkra förskolan*. Lund: Studentlitteratur.
- SCB (2008). *Sveriges framtida befolkning 2008–2050*. Reviderad befolkningsprognos.
- Sheridan, S. (2001). *Pedagogical quality in preschool: an issue of perspective*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Siraj-Blatchford, J. m.fl. (2002). *Researching Effective Pedagogy in the Early Years*. Research Reports no 356. London: University of London.
- Skolverket (1997). *Från regler till eget ansvar. En antologi om förutsättningarna för skolans styrning*. Skolverket 97:319.
- Skolverket (1999). *Skolpolitiker, eldsjälar och andra aktörer. Hur styr kommunerna skolan?* Skolverket 99:446.

- Skolverket (1999). *Hur styr vi mot en bra skola?* Skolverket 99:518.
- Skolverket (2001). *Lärare i gymnasieskola och gymnasial vuxenutbildning*. Rapport nr 199. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2001). *PISA 2000 – svenska femtonåringars läsförmåga och kunskaper i matematik och naturvetenskap i ett internationellt perspektiv*. Rapport nr 209. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2003). *PISA 2003 – svenska femtonåringars kunskaper och attityder i ett internationellt perspektiv*. Rapport nr 254. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2004). *Förskola i brytningstid, nationell utvärdering av förskolan*. Stockholm: Skolverket, rapport 239.
- Skolverket (2004, 2005, 2007). *Beskrivande data om förskoleverksamhet, skolbarnomsorg, skola och vuxenutbildning*. Rapport 248, 265, 302.
- Skolverket (2007 a). *Barn och grupper i förskolan 15 oktober 2006*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2007). *Kvalitet i fritidshem*. Allmänna råd och kommentarer. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2007). *Bättre koll på läget*. Skolverkets lägesbedömning 2007 – kortversion. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2008). *Lärare inom förskola, skola och vuxenutbildning. 2008 års prognos av behovet av och tillgången på lärare 2008–2022, dnr 2008: 00086*. Stockholm: Skolverket.
- Sommer, D. (2005). *Barndomspsykologi. Utveckling i en förändrad värld*. Hässelby: Runa förlag.
- SOU 1943:19. *Den psykologiska forskningens nuvarande ståndpunkt i fråga om den psykiska utvecklingen hos barn och ungdom m.m.* Utlåtanden avgivna till 1940 års skolutredning av G.A. R. Anderberg, J.K.G. Elmgren, D. Katz och J. Landquist. Stockholm: Ecklesiastikdepartementet 1952.
- SOU 1952:33. *Den första lärarhögskolan*. Stockholm: Ecklesiastikdepartementet.
- SOU 1958:11. Härnqvist, K. (1958). *Beräkning av reserver för högre utbildning*. Stockholm: Ecklesiastikdepartementet.
- SOU 1960:13. Härnqvist, K. (1960). *Individuella differenser och skoldifferentiering*. Stockholm: Ecklesiastikdepartementet.

- SOU 1963:15. Härnqvist, K. & Grahm, Å. *Vägen genom gymnasiet*, Stockholm: Ecklesiastikdepartementet.
- SOU 1965:30. *Lärarytbildningen. 1960 års lärarytbildnings-sakkunniga. LUS*. Stockholm: Ecklesiastikdepartementet.
- SOU 1972:92. *Fortsatt reformering av lärarytbildningen*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SOU 1975:67. *Utbildning i samspel*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SOU 1997:21. *Växa i lärande – förslag till läroplan för barn och unga 6–16 år*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SOU 1998:128. *Forskningspolitik*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SOU 1999:63. *Att lära och leda. En lärarytbildning för samverkan och utveckling*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SOU 2001:13. *Nya villkor för lärandet i den högre utbildningen*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SOU 2005:31. *Stödet för den utbildningsvetenskapliga forskningen*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SOU 2007:11. *Autonomiutredningen*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SOU 2007:28. *Utredningen om mål och uppföljning i grundskolan*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SOU 2007:81. *Resurser för kvalitet*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SOU 2008:27. *Gymnasieskolan i en ny tid*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SOU 2008:30. *Forskningsfinansiering – kvalitet och relevans*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SOU 2008:52. *Legitimation och skärpta behörighetsregler*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Svenska Barnboksakademin. Stockholm: Skärholmen.
- Svenskt Näringsliv (2007). PM. "Kvalificerade yrkeslärare stärker yrkeslivet". 2007-08-16.
- Svensson, N-E. (1962). *Ability Grouping and Scholastic Achievement*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

- Söderlind, I. & Engvall, K. (2003). Var kommer barnen in? Svensk forskning om barn i ett femtioårigt perspektiv. I Florin, C. & Lundqvist, T. (red.) (2003). *Historia – en väg till framtiden. Perspektiv på det förflutnas roll i framtidsstudier*. Stockholm: Institutet för framtidsstudier.
- Tallberg Broman, I. (1991). *När arbetet var lönen: En kvinnohistorisk studie av barnträdgårdsledarinnan som folkuppfostrare*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Tallberg Broman, I. (1995). *Perspektiv på förskolans historia*. Lund: Studentlitteratur.
- Tallberg Broman, I. (2006). Förhandlande och normerande praktiker i ett vidgat läraruppdrag. I *Forskning i fokus*, 29, 789-92. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.
- Tallberg Broman, I. & Holmberg, L. (2007). Läraryrke i förändring. Lärare i förskola och grundskola om inflytande, jämställdhet och mångfald. *EDUCARE*, 2008, (under press).
- U 2008:05. *Utbildning till yrkeslärare*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- UHÄ-rapport 1972:21. *Utgrunds slutrapport. En grund att bygga på*.
- UNESCO (2006). Bamford, the 'wow' factor.
- Vallberg, Roth, A. & Månsson, A. (2006). Individuella utvecklingsplaner som uttryck för reglerad barndom – likriktning med variation. *Pedagogisk forskning i Sverige* (kommande).
- Warne, A. (1940). "Den svenska folkundervisningens historia från reformationen till 1809." I Fredriksson, V. (1949). *Svenska folkskolans historia. Del I. Intill 1809*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- Wasik, B.A. & Slavin, R.E. (1993). Preventing early reading failure with one-to-one tutoring: A review of five programs. *Reading Research Quarterly*, 28, 179–200.
- Wernersson, I. (2006). *Genusperspektiv på pedagogik*. Stockholm: Höskoleverket, 2006.
- Vetenskapsrådet (2007). *Reflexioner kring specialpedagogik – sex professorer om forskningsområdet och forskningsfronterna*. Stockholm: Vetenskapsrådet, rapport 5.
- Vetenskapsrådet (2007). *Utbildningsvetenskap och dess omvärld*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

- Vetenskapsrådet (2007). *Om vikten av kunskap*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- www.enqa.eu. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area.
- Wyss, D. (1961). *Die Tiefenpsychologische Schulen von den Anfängen bis zur Gegenwart*. Göttingen: Vanderhoeck und Ruprecht.
- Änggård, E. (2005). *Bildskapande – en del av förskolans kamratkultur*. Diss. Tema Barn. Linköpings universitet.
- Örn, P. (2008). *Hur ser lärarstudenterna på sin VFU?* Stockholm: Lärarförbundet.

Kommittédirektiv

En ny lärarutbildning

Dir.
2007:103

Beslut vid regeringssammanträde den 20 juni 2007.

Sammanfattning av uppdraget

En utredare skall utifrån förskolans, fritidshemmets och skolans mål och behov av lärarkompetens lämna förslag till en ny lärarutbildning. Förslaget skall innefatta lärarutbildningens mål, innehåll, struktur, omfattning, dimensionering och styrning.

Utredaren skall överväga om det inom ramen för lärarutbildningen bör införas egna examina för olika inriktningar.

Utredaren skall bedöma vilka kunskapsområden inom lärarutbildningen som bör vara gemensamma för studenter med inriktning mot undervisning i olika verksamheter.

Utgångspunkten för utredaren skall vara att ämnesdjupet skall ha en större tyngd än enligt nuvarande ordning. Inriktningen bör vidare vara att lärare i årskurs 1–3 i grundskolan skall ha en betydligt bredare ämnesmässig kompetens än i dag.

Utredaren skall föreslå hur forskningsanknytningen av lärarutbildningen, dess koppling såväl till utbildningsvetenskap som till ämnesteorier och ämnesdidaktik, kan förbättras och hur antalet forskarutbildade lärare kan öka samt hur resultat av den praxisnära forskningen skall komma skolan till del.

Utredaren skall redovisa sitt uppdrag den 15 september 2008.

Bakgrund

Regeringens politik syftar till att stärka kvaliteten i förskolan och skolan inklusive sär- och specialskolan. En av de grundläggande förutsättningarna för detta är att det finns tillgång till kompetenta förskollärare, fritidspedagoger och lärare med relevanta kunskaper

och färdigheter och med förmåga att ta till vara forskningsresultat av betydelse för att stärka verksamhetens kvalitet.

Förskolans och skolans roll

Förskolan skall erbjuda barnen en god pedagogisk verksamhet, där omsorg, fostran och lärande bildar en helhet. Förskolläraren skall främja barnens lust att lära samt lägga grunden för barnens lärande och fortsatta skolgång. För att fördjupa det pedagogiska uppdraget behöver kompetensen hos förskollärare stärkas.

Skolan skall vara en möjlighet för varje barn att tillägna sig de kunskaper och utveckla de färdigheter som han eller hon behöver som en god grund för framtiden. I skolan skall kunskapen vara i centrum och varje elev skall få möjlighet att komma till sin rätt. Dessutom skall alla elever känna sig trygga och respekterade. Skolan skall präglas av mångfald och nytänkande.

Skolan behöver på ett bättre sätt än nu klara den utmaning det innebär att undervisa elever med olika förutsättningar och bakgrund. Därför behöver ambitionerna för skolan höjas. Elevernas kunskaper skall stärkas och en likvärdig kvalitet i utbildningen för alla elever, oavsett bakgrund, skall uppnås. Det innebär att varje elev skall ges förutsättningar att nå kunskapsmålen i alla ämnen. För att nå dit krävs att skolans kunskapsuppdrag tydliggörs och att betydelsen av välutbildade och behöriga lärare uppvärderas.

Fritidshemmet skall komplettera skolan och bidra till barnens allsidiga utveckling och lärande. Fritidspedagogen skall stödja barnen i deras utveckling och erbjuda barnen en meningsfull fritid. Verksamheten måste kontinuerligt utvecklas så att varje barn utmanas och stimuleras på bästa sätt i sin utveckling och sitt lärande, utifrån hans eller hennes förutsättningar.

Förskolans och skolans behov av kompetens

Den mål- och resultatstyrda skolans huvuduppdrag är att alla elever skall nå kunskapsmålen i alla ämnen. Det ställer höga krav på att undervisningen ständigt utvecklas och förbättras. För detta krävs lärare med såväl djupa ämneskunskaper som god pedagogisk skicklighet och förmåga att skapa ett tryggt arbetsklimat i skolan. Vad som är relevanta ämneskunskaper för en lärare beror på i vilka års-

kurser och skolformer läraren verkar. Behovet av djupa ämneskunskaper ökar under de senare åren i grundskolan och i gymnasieskolan.

För förskollärare och lärare verksamma i förskoleklass och de tidiga skolåren är djupa kunskaper i barns språk- och matematikutveckling centrala, liksom kunskaper om läs-, skriv- och matematikinlärning. För lärare i sär- och specialskolan ställs särskilda krav på kunskaper om specialpedagogik och funktionshinder.

Att undervisa så att varje elev ges förutsättningar att nå målen kräver regelbunden uppföljning och utvärdering av elevens utveckling samt identifiering av individanpassade stödinsatser. Därför är det viktigt att lärare har förmåga att tolka de nationella målen för varje årskurs och utifrån dem planera undervisningen och kommunicera målen med elever och föräldrar samt avgöra vilka läromedel och metoder som bör användas i undervisningen. Det är centralt för förskollärare, fritidspedagoger och lärare att kunna ta till vara och använda forskningsresultat som är av betydelse för att i förskolan, fritidshemmet och skolan utveckla och bedriva verksamhet och undervisning av hög kvalitet.

Som regeringen lagt fast i budgetpropositionen för år 2007, (prop. 2006/07:1, utg.omr 16) skall utbildningsväsendet i sin helhet genomsyras av de grundläggande värderingar på vilket samhället byggs upp. Förskollärare, fritidspedagoger och lärare skall med utgångspunkt i den värdegrund som lagts fast i läroplanerna för förskola, fritidshem samt grund- och gymnasieskola förmedla och förankra de demokratiska grundläggande värden som vårt samhällsliv vilar på. Uppdraget innehåller både utbildning och fostran, vilket innebär att överföra och utveckla ett bildnings- och kulturarv och att i en miljö präglad av ordning, trygghet och studiero fostra ansvarskännande människor.

Läroutbildningen är ett av statens instrument för en nationellt likvärdig skola av hög kvalitet. Staten ställer genom skollagen (1985:1100) upp nationella behörighetskrav för att få anställas som lärare. Dessa krav skall tillgodoses genom högskolans läroutbildning. Läroutbildningen skall bl.a. lägga den nödvändiga grunden för att den blivande förskolläraren, fritidspedagogen och läraren inom förskola, fritidshem eller skola aktivt skall kunna bidra till en kvalificerad och kontinuerlig utveckling av verksamheten i syfte att nå verksamhetens och skolans mål. Läroutbildningen skall därtill bidra till att utveckla undervisningen och läraryrket.

Välutbildade och erfarna lärare är en nyckelfaktor för ett framgångsrikt utbildningsväsende. Lärare med utbildning för den undervisning de bedriver är av avgörande betydelse för måluppfyllelsen. Att förskola, fritidshem och skola kan förses med ett tillräckligt antal behöriga och kompetenta förskollärare, fridspedagoger och lärare är en av de viktigaste förutsättningarna, inte bara för skolans utveckling utan också för samhället i stort.

Den nuvarande lärarutbildningen

Högskoleutbildning regleras genom bestämmelser i högskolelagen (1992:1434) och högskoleförordningen (1993:100). Kraven för att få en lärarexamen anges i en examensbeskrivning för lärarexamen i bilaga 2 till högskoleförordningen, den s.k. examensordningen. I regleringsbrev till universitet och högskolor ger regeringen utbildningsuppdrag med mål för antalet avlagda examina för olika kategorier lärare för de lärosäten som anordnar lärarutbildning. Kvalitetsgranskning av lärarutbildningen liksom av annan högre utbildning utförs av Högskoleverket.

Ett grundläggande syfte med den reform av lärarutbildningen som trädde i kraft 2001 (prop. 1999/2000:135) var att den inom ramen för det allmänna utbildningsområdet skulle tillhandahålla en delvis gemensam kunskapsbas för lärare inom olika skolformer. Utöver den gemensamma kunskapsbasen i det allmänna utbildningsområdet krävdes en eller två inriktningar med fördjupning inom ett ämne eller ämnesområde. Inriktningarnas innehåll reglerades inte centralt utan det ankom på varje enskilt lärosäte att besluta. Utbildningens struktur syftade till att underlätta de framtida lärarnas samverkan med lärare i olika delar av skolan. Ett annat syfte med reformen var att göra det lättare för lärare att läsa in behörighet till ytterligare undervisningsämnen och årskurser genom kompletterande fortbildning.

Med den nya lärarutbildningen infördes även krav på ett examensarbete, och utbildningen förlängdes för bl.a. förskollärare. Därigenom uppnådde alla med en lärarexamen, oavsett inriktning, grundläggande behörighet för forskarutbildning med de regler för tillträde till forskarutbildning som då gällde. Reformen av lärarutbildningen innebar att åtta lärarexamina ersattes av en examen med en sammanhållen utbildning med utökade inslag av såväl praktik som teori. Forskningsanknytningen förstärktes med en förnyad

organisation och ökade resurser. En ambition var också att åstadkomma större möjligheter till kompletterande utbildning och fortbildning för redan yrkesverksamma lärare inom den nya strukturen. För den verksamhetsförlagda delen av lärarutbildningen gäller fram till och med den 1 juli 2008 en gemensam överenskommelse som 2004 slöts mellan staten och Sveriges kommuner och landsting. Överenskommelsen innebär ett regionalt eller lokalt gemensamt ansvar för den verksamhetsförlagda delen av utbildningen och en statlig delfinansiering genom högskolans resurstilldelningssystem.

I samband med reformen beslutades att ett särskilt organ för lärarutbildning skulle inrättas vid varje lärosäte med lärarutbildning med uppgift att ansvara för grundutbildning och forskning och i förekommande fall forskarutbildning i nära anslutning till lärarutbildningen. En utbildningsvetenskaplig kommitté med egna resurser tillsattes inom Vetenskapsrådet för att stödja forskning och forskarutbildning i nära anslutning till lärarutbildningen.

Anpassning till den nya utbildnings- och examensstrukturen

Regeringen beslutade i mars 2007 genom förordning (2007:129) om ändring i högskoleförordningen att placera lärarexamen i den nya utbildnings- och examensstrukturen för den högre utbildningen.

Den nya examensbeskrivningen för lärarexamen innebär att utbildning för undervisning i yrkesämnen i gymnasieskolan (180 högskolepoäng) och för undervisning i förskola, förskoleklass och fritidshem (210 högskolepoäng) leder till en lärarexamen på grundnivå. Utbildning för undervisning i grundskolans tidiga år leder till en lärarexamen på grundnivå (210 högskolepoäng) eller på avancerad nivå (240 högskolepoäng). Lärarexamen med inriktning mot senare år och gymnasieskolan (270–330 högskolepoäng) avläggs på avancerad nivå.

Pågående utvärderingar och utredningar med anknytning till lärarutbildningen

Lärarytredningen – om behörighet och auktorisation (U 2006:7) skall lämna förslag till utformning av behörighetsregler för lärare. Reglerna skall vara desamma oavsett skolhuvudman. Utredaren

skall också lämna förslag till hur skollagens bestämmelser i högre utsträckning än i dag kan spegla vikten av att lärare i skolan undervisar i de ämnen och årskurser som de har utbildning för. Utredaren skall vidare uppmärksamma hur behörighetsreglerna kan skärpas när det gäller tillsvidareanställning av lärare. Utredaren skall också lämna förslag till utformning av ett statligt system för auktorisation av lärare vars syfte är att stärka lärares drivkrafter för att bidra till undervisningens och den pedagogiska verksamhetens utveckling. Syftet med ett statligt sanktionerat system för auktorisation av lärare är också att stärka lärares incitament för kvalificerad fortbildning. Uppdraget skall redovisas under våren 2008.

Regeringen har gett Statens skolverk i uppdrag (dnr U 2006/5721/S) att i samverkan med Högskoleverket senast den 1 oktober 2007 redovisa hur den verksamhetsförlagda delen av lärarutbildningen förläggs till olika skolformer och hur den bidrar till utveckling av skolans personal och till rekryteringen av personal till skolan. Regeringen har vidare gett Statskontoret i uppdrag att kartlägga och analysera förekomsten av och orsakerna till att personer utan föreskriven lärarutbildning anställs i det offentliga skolväsendet och i fristående skolor. Analysen skall bl.a. ge en bild av varför andelen obehöriga lärare varierar mellan skolformer, huvudmän och ämnen samt med hänsyn till lärarnas kön. Uppdraget skall redovisas i juni 2007.

Behovet av en utredning

Andelen elever i grundskolan som inte når målen i alla ämnen ligger kvar på nära 25 procent. Andelen pojkar som inte når målen är knappt sju procentenheter högre än andelen flickor. Andelen behöriga elever till gymnasieskolans nationella program har fortsatt att sjunka och har sedan 1999/2000 legat under 90 procent. Andelen med slutbetyg från gymnasiet som nått grundläggande behörighet till högskolan uppgick 2005/06 till 92 procent för flickor och 87 procent för pojkar.

I utvärderingar och granskningar av lärarutbildningen har en rad kvalitetsbrister påtalats. Problem har identifierats relaterat till utbildningens innehåll men till stor del även till lärarutbildningens struktur. Vissa insatser har gjorts för att åtgärda problemen, men det är också nödvändigt med mer grundläggande förändringar.

Utvärderingar av lärarutbildningen

Högskoleverkets utvärdering av lärarutbildningen och av 2001 års lärarutbildningsreform publicerades 2005 (*Utvärdering av den nya lärarutbildningen vid svenska universitet och högskolor*, 2005:17 R). Utvärderingen pekade på ett antal brister. En förnyad utvärdering pågår och kommer att publiceras i mars 2008. Högskoleverket anförde i utvärderingen 2005 att om det vid den förnyade utvärderingen visade sig att allvarliga brister kvarstod skulle examens-tillstånden komma att ifrågasättas för de lärosäten som inte uppfyller kvalitetskraven.

Högskoleverkets utvärdering från 2005 visar att ett antal för lärarutbildningen centrala kunskapsområden saknades i många utbildningsprogram. Detta gällde främst grundläggande kunskaper i läs- och skrivutveckling samt kunskaper i att utforma prov, göra kunskapsbedömningar och sätta betyg. Utvärderingens slutsatser ledde bl.a. till en ändring i examensbeskrivningen för lärarexamen på så sätt att mål om kunskaper avseende konflikthantering, läs- och skrivinlärning och betygssättning lades till. Ändringen kom också att omfatta matematikinlärning.

Såväl av Högskoleverkets utvärdering som av Riksrevisionens granskning som redovisas i det följande, framgår att centrala begrepp i lärarutbildningen är oklara på grund av otydligheter i propositionen om en förnyad lärarutbildning (prop. 1999/2000:135) och den examensbeskrivning som byggde på beslutet med anledning av propositionen.

Utbildningen hade, enligt Högskoleverkets utvärdering, inte fått en starkare forskningsanknytning. Andelen forskarutbildade lärare är generellt mycket låg och varierar i hög grad mellan lärosäten. Särskilt de mindre högskolorna har problem i detta avseende, och utbildningen vilar i för låg grad på vetenskaplig grund. Lärarutbildningen är inte tillräckligt integrerad i den övriga verksamheten vid lärosätena, vilket gör att respektive lärosätes samlade lärarkompetens inte utnyttjas optimalt.

Högskoleverket pekade också på negativa effekter av den nya lärarutbildningens flexibilitet, såsom brist på överblick och progression. Flexibiliteten med en alltför rik förekomst av inriktningar och specialiseringar hade blivit ett problem sett i relation till de kompetenskrav som skolhuvudmännen ställer utifrån sin arbetsorganisation. Det var svårt att styra studenternas val så att förskolans, fritidshemmets och skolans behov av utbildade förskol-

lärare, fritidspedagoger och lärare med rätt ämnesprofiler har kunnat tillgodose. Flera lärosäten hade avsatt otillräckliga resurser för studievägledning.

Enligt Höskoleverket har den progression som förutsatts i utbildningen varit otillräcklig. Progressionen i såväl det allmänna utbildningsområdet som inriktningarna hade blivit för otydlig och ibland otillräcklig för att svara mot kraven för en yrkesexamen på högskolenivå. Studenterna uppfattade kravnivån som låg, framför allt inom det allmänna utbildningsområdet.

Enligt resultaten i *Studentspegl*n 2007 (HSV 2007:20 R) använde 70 procent av lärarstudenterna högst 30 timmar per vecka för sina studier jämfört med 58 procent för civilingenjörstudenterna och 42 procent för läkarstudenterna. Av de studenter inom alla utbildningar som tog ut sin examen läsåret 2004/05 hade 13 procent studerat utomlands någon gång under den föregående femårsperioden. Andelen examinerade inom lärarutbildningsområdet som studerat utomlands var lägst 3,2 procent (*Studentmobilitet – högskolestuderandes internationella rörlighet*, HSV 2007:9 R). Detta visar att lärarutbildningen i dag är bland de utbildningar i högskolan som har lägst internationell mobilitet.

Riksrevisionen har i sin rapport från 2005, *Rätt utbildning för undervisningen* (dnr 31-2004-0884), lyft fram ett antal faktorer i och kring lärarutbildningen som behöver åtgärdas. I Riksrevisionens granskning konstaterades strukturella svårigheter för lärosätena att hantera statens krav med mål för ett visst antal lärarexamina gentemot förskolans och skolans behov av förskollärare och lärare. Bl.a. framhölls högskolans resurstilldelningssystem som en svårighet för att nå balans mellan tillgång och efterfrågan på lärare. Vidare framhöll Riksrevisionen att det finns en otydlighet i det gemensamma ansvar som skola och högskola har för att lärarutbildningen i varje del av landet skall tillgodose det aktuella behovet av lärare.

Såväl Höskoleverket som Riksrevisionen har i de refererade rapporterna visat på svårigheten att förutse behovet av lärare med olika kompetens och att styra olika utbildningsinriktningars dimensionering efter detta. Riksrevisionen framhöll också en otydlighet i statens och skolsektorns styr signaler beträffande obehöriga lärare. Även Höskoleverket efterlyste en tydligare styrning i detta avseende.

Höskoleverket framhöll i sin utvärdering behovet av ett förtydligande av det gemensamma ansvar som lärosäte och skolhuvudman

har för den verksamhetsförlagda delen av lärarutbildningen. Riksrevisionen pekade i sin granskning på att den verksamhetsförlagda delen av lärarutbildningen i högre grad än i dag bör tas till vara för att till lärosätena kommunicera skolans behov av kompetens.

Högskoleverket har även utvärderat examensarbetets kvalitet inom lärarutbildningen, (2006:47 R), examinationsformerna (2006:45 R) och forskningsanknytningen i lärarutbildningen (2006:46 R). Slutsatserna i rapporterna var att lärarutbildningen har svag forskningsanknytning, bristfällig examination och examensarbeten som inte uppfyller rimliga krav. Samtidigt noterades en positiv utveckling med ansträngningar att i lärarutbildningen engagera handledare och examinators som är disputerade. Därigenom kan, enligt Högskoleverket, området utbildningsvetenskap användas som en sammanhållande faktor i utbildningen.

Mot bakgrund av de problem som har identifierats i lärarutbildningen fick lärosätena genom beslut av regeringen i uppdrag att senast den 13 juni 2007 till Regeringskansliet, Utbildningsdepartementet, redovisa vidtagna åtgärder beträffande de kvalitetsbrister som påpekades i Högskoleverkets utvärderingar, i synnerhet beträffande examinationen av lärarstudenter.

Det är av avgörande betydelse att lärarutbildningen kvalitets-säkras och att de nödvändiga behoven av kompetens i förskola, fritidshem och skola säkerställs. En lärarexamen skall vara ett kvitto på att studenten är anställningsbar i yrket.

Högskoleverkets utvärderingar tillsammans med lärosätenas åtgärdsrapporter kommer att utgöra viktiga underlag för en översyn av lärarutbildningen.

Lärare för skolans organisation

Skolans organisation varierar och därmed också behovet av lärare med olika kompetensprofiler. Vissa skolor organiserar i dag sitt arbete efter klasslärarprincipen där en lärare undervisar i flertalet ämnen. Andra använder sig av lärare med fördjupade kunskaper inom ett fåtal ämnen, som kompletterar varandra. Variationen i verksamheternas organisationsformer är oftast störst i förskoleklasser och för grundskolans tidiga år. Det är viktigt att lärarutbildningen har en struktur som i ett långsiktigt perspektiv kan tillgodose skolors varierande kompetensbehov och därmed göra lärarna anställningsbara för olika utformningar av skolans organi-

sation och behov. Vidare skall en lärarexamen med viss inriktning på ett smidigt sätt kunna kompletteras så att den enskilde läraren kan bli behörig att undervisa i fler ämnen och årskurser.

Sedan förskolan, genom 1998 års läroplan, blivit en del av utbildningssystemet har det pedagogiska uppdraget förtydligats och verksamheten fått preciserade, nationella mål. Detta har ställt förskolan inför nya pedagogiska utmaningar med större krav på att kunna individanpassa arbetssättet. Inom Regeringskansliet pågår ett beredningsarbete för att stärka förskolans pedagogiska uppdrag ytterligare. Fritidshemmet är också en del av utbildningssystemet och skall sedan 1998 tillämpa läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet. Fritidshemmets uppgift är att komplettera skolan och stödja barnens utveckling och lärande.

Den allra viktigaste förutsättningen för förskolans och fritidshemmets kvalitet och utveckling är kompetent personal. Tillräcklig tillgång till förskollärare och fritidspedagoger med adekvat kompetens är en viktig faktor för kvalitet och likvärdighet i förskola och fritidshem. Dimensioneringen av utbildningarna har därför central betydelse. Med förskolans och fritidshemmets specifika uppdrag är det därför viktigt att det i utbildningen finns ett tydligt fokus på respektive verksamhets kompetensbehov, vilket bidrar till tydliga, egna yrkesidentiteter samtidigt som utbildningen fortfarande är en del av lärarutbildningen.

Lärare i yrkesämnena

Bristen på lärare i yrkesämnena är stor och har bestått under lång tid. Av yrkeslärarna saknar 31 procent lärarutbildning. Den största bristen finns inom manligt dominerade, tekniska programområden. Problemen beskrivs och analyseras i en rapport från *Forum för rekrytering av yrkeslärare* från 2004.

Det vidgade läraruppdraget

En central utgångspunkt för dagens lärarutbildning är att uppgiften att vara lärare har blivit både viktigare och svårare än förr. Kraven på lärares kunskaper har ökat, både vad avser ämnesbredd och ämnesdjup men också när det gäller att bidra till att utveckla

undervisningen och läraryrket. Det reflekterande förhållningssättet är grundläggande. Det ställs ökade krav på att lärare skall kunna utvärdera såväl enskilda elevers utveckling som verksamhetens resultat. Decentraliseringen av utbildningssystemet har vidgat läraruppgiften till att också omfatta lokalt mål- och kursplanearbete. Kravet på att lärare har förmåga att ta till sig ny kunskap är av utomordentligt stor betydelse för utvecklingen av svensk skola. Ett samhälle med social, kulturell och språklig mångfald och med ett kontinuerligt inflöde av nyanlända elever i skolan ställer nya krav på lärarrollen och lärarkompetens.

En växelverkan mellan teoretiska kunskaper och praktiska erfarenheter är nödvändig för att utbildningen skall förbereda för yrkesverksamhet i skolan. På ett antal områden behöver därför lärarutbildningen förändras.

Förstärkta ämneskunskaper

En grundförutsättning för lärares yrkesutövning är den yrkeskunskap som de blivande lärarna tillägnar sig genom studier i skilda ämnen. Tiden för ämnesstudier har för vissa studenter krympt avsevärt i den nya lärarutbildningen. För att vara trygg i sin yrkesroll och kunna bedriva en undervisning med hög kvalitet måste den blivande läraren ha relevanta och djupa ämneskunskaper.

Verksamhetsförlagd utbildning

Växelverkan mellan teori och praktik är avgörande för att ge lärarutbildningen sin yrkesinriktning. Det vetenskapliga förhållningssättet och den reflekterade yrkesförankringen skall befrukta varandra. Det är viktigt att lärarstudenten tidigt och återkommande under utbildningen möter barn och elever i förskola och skola i autentiska situationer. Den verksamhetsförlagda utbildningen skall ge studenten en god bild av läraryrket och en möjlighet att pröva sina kunskaper och utveckla sina färdigheter. Mot bakgrund av det ökade utrymme som den verksamhetsförlagda delen av lärarutbildningen numera har, är det viktigt att klargöra styrningen av och villkoren och ansvaret för denna.

Utvecklingen av verksamheten i förskolan, fritidshemmet och skolan ställer krav på högskolan att utbilda och förbereda de bli-

vande lärarna för förändringsarbete och medverkan i skolutveckling. En plattform för detta är det samarbete mellan verksamheterna och högskolan som finns i den verksamhetsförlagda delen av lärarutbildningen.

Vetenskapligt förhållningssätt och forskning av betydelse för skolans utveckling

En viktig utgångspunkt för den nuvarande lärarutbildningen var att öka forskningsanknytningen och stärka det vetenskapliga förhållningssättet. Lärarutbildningen skulle dels förbereda för en yrkesverksamhet där förmågan att tillvarata relevanta forskningsresultat som grund för utveckling i yrkesverksamheten betonades, dels ge en möjlighet till att bli antagen till en forskarutbildning.

Lärarutbildningen har jämfört med andra högskoleutbildningar fortfarande få disputerade lärare. Högskoleverket pekade i sin utvärdering (2005:17 R) på den bristande forskningsanknytningen som manifesteras dels genom den låga andelen forskarutbildade lärare inom utbildningen, dels genom att undervisningen snarare handlar om bestämda metoder än om den vetenskapliga grunden för utbildningen.

Andelen doktorander i lärarutbildningen i förhållande till det totala antalet forskarstudierande är två procent, medan andelen lärarstudenter av det totala antalet högskolestudierande är tio procent. Den praxisnära forskningen med relevans för lärares yrkesverksamhet och för skolans behov bedrivs fortfarande i ytterst liten omfattning. Antalet forskarutbildade lärare i skolan bör också öka. Gymnasieutredningen (dir 2007:8) har i uppdrag att bl.a. överväga hur en ökning av antalet forskarutbildade lärare i gymnasieskolan kan främjas.

Att forskningsanknytningen förstärks och att utbildningen ger förmåga att tillvarata relevanta forskningsresultat är en viktig utgångspunkt i en ny lärarutbildning.

Lärosätenas ansvar för lärarutbildningen

I 2 kap. 5 a § högskolelagen anges att det vid universitet och högskolor där lärarexamen får avläggas skall finnas ett särskilt organ med ansvar för lärarutbildningen och forskningen som knyter an

till sådan utbildning. Bakgrunden är lärarutbildningens komplexitet och svårighet att få en tillräcklig tydlighet och sammanhållning, eftersom utbildningen spänner över ett stort antal av ett lärosätes institutioner och vetenskapsområden. Högskoleverket har påtalat att lärosätena bör se över det särskilda organets inplacering och beslutsbefogenheter. Lärarutbildningen skall vara hela lärosätets angelägenhet, varför ansvaret för detta behöver tydliggöras för att ge förutsättningar för att bedriva utbildningen med högsta kvalitet.

Dimensionering och rekrytering

Läraryrkets attraktionskraft måste höjas. Ett medel att åstadkomma detta är en högklassig lärarutbildning som svarar mot skolväsendets behov och står sig väl i konkurrensen med andra högskoleutbildningar. Lärarutbildning skall bli ett attraktivt förstahandsval för fler studenter.

Statens försök att genom centrala beslut styra dimensioneringen för olika läroinriktningar har historiskt sett misslyckats. Det är viktigt att lärosäten och skolans huvudmän i en decentraliserad process samarbetar om dimensionering av lärarutbildningen. Det är också mycket viktigt att studenterna genom studievägledare och på annat sätt får förutsättning att hålla sig informerade om efterfrågan på förskollärare, fritidspedagoger och lärare med skilda inriktningar.

Efter reformeringen av gymnasieskolan i slutet av 1990-talet höjdes kraven på högskolestudier för lärare i yrkesämnena. Detta har bidragit till en situation med svag rekrytering till utbildningen för yrkeslärare och många obehöriga lärare i gymnasieskolans yrkesförberedande program.

Fler vägar behöver öppnas till läraryrket så att skolan får fler behöriga lärare. Det behövs bättre möjligheter att få sina kunskaper validerade för den som har ämneskunskaper, omfattande undervisningserfarenhet eller utländsk lärarutbildning. Det måste bli enklare än i dag att komplettera med den högskoleutbildning som krävs för behörighet.

Uppdraget

En utredare skall utifrån förskolans, fritidshemmets och skolans mål och kompetensbehov lämna förslag till en ny lärarutbildning. Utifrån de identifierade behov som har redovisats skall förslaget innefatta lärarutbildningens mål, innehåll, struktur, omfattning, dimensionering och styrning. Det är viktigt att de lärosäten som skall ge lärarexamen med skilda inriktningar uppfyller kvalitetskraven för utbildningen. Utformningen av den nya lärarutbildningen skall vara förenlig med den utbildnings- och examensstruktur som införs för högre utbildning fr.o.m. den 1 juli 2007. Utgångspunkten bör också vara att utbildningarnas längd i princip skall vara desamma som gäller i dag. Utbildningen för lärare i grundskolans tidigare årskurser kan kräva ett undantag från denna utgångspunkt, då den skall kunna tillgodose skolors varierande behov av såväl lärare med utbildning för undervisning i flertalet ämnen som mer specialiserade lärare med fördjupad ämneskompetens.

Utredaren skall analysera och föreslå vilken struktur och övergripande utformning som lärarutbildning med olika inriktningar skall ha. Utredaren skall i arbetet utgå från att lärarutbildning är en yrkesutbildning på högskolenivå där olika delar bör vara väl integrerade. Olika utbildningsinriktningar bör ha tydlig identitet utifrån skolans kunskapsmål. Det skall övervägas om det inom ramen för lärarutbildningen bör införas egna examina för olika inriktningar, såsom förskollärare, fritidspedagoger samt lärare som skall undervisa i förskoleklass och årskurserna 1–6 med inriktning mot dels förskoleklass och årskurserna 1–3, dels årskurserna 4–6. Egna examina bör också övervägas för årskurserna 7–9 respektive gymnasiet inklusive vuxenutbildningen. Utredaren bör i det sammanhanget pröva om de olika inriktningarna skall kunna ha en viss överlappning i förhållande till varandra. Lärarutbildningen skall ges en fastare och tydligare struktur än i dag för att förbättra likvärdigheten mellan olika lärosäten. Utredaren bör bedöma vilka kunskapsområden inom lärarutbildningen som bör vara gemensamma för studenter med inriktning mot undervisning i olika verksamheter. Lärarutbildningar bör kunna vara enkelt påbyggbara för att undvika inläsningseffekter och underlätta personalförsörjningen.

Utredaren skall utifrån en analys av förskolans, fritidshemmets och skolans kompetensbehov föreslå hur behovet av ämneskunskap skall tillgodoses genom relevanta ämnesstudier inkluderande

didaktik. Utgångspunkten för utredaren skall vara att ämnesdjupet skall ha en större tyngd än i den hittillsvarande utbildningen och att progressionen i utbildningen skall vara tydlig. Inriktningen bör vidare vara att lärare i årskurs 1–3 i grundskolan skall ha en betydligt bredare ämnesmässig kompetens än i dag. Specialiseringar skall i normalfallet innebära fördjupning av studentens kunskaper eller färdigheter. Kunskapskraven skall vara så högt ställda att utbildningen blir attraktiv för ambitiösa studenter.

För att kunna förverkliga skolans uppdrag behöver lärare inte bara ämneskunskaper. Utbildningen för de flesta inriktningar behöver också innefatta kunskaper om barns språk- och matematikutveckling. Härvid skall situationen för barn och elever med olika former av inlärnings- och koncentrationssvårigheter uppmärksammas särskilt av utredaren. Samtliga inriktningar av lärarutbildningen skall ge läraren insikt i specialpedagogik. Vidare bör utbildningen innehålla inslag som syftar till att ge den blivande läraren förmåga att förmedla skolans värdegrund liksom att tolka och tillämpa styrdokument och kunskaper om forskningsbaserade metoder för att förhindra och förebygga mobbning, att ha insikter i för utbildningen relevant teori samt att ge förmåga att kritiskt granska och välja läroböcker, informationsteknik och massmedier i undervisningen. Vidare är det viktigt att lärarna utvecklar nödvändig kompetens när det gäller resultatbedömning inklusive prov och betygssättning samt användning av individanpassade arbetsätt.

Av utredarens förslag skall också framgå hur verksamma förskollärares, fritidspedagogers och lärares behov av fort- och vidareutbildning skall kunna tillgodoses inom ramen för lärarutbildningen.

I syfte att bl.a. stärka lärarutbildningens internationalisering skall utredaren göra internationella jämförelser av hur lärarutbildningen är utformad.

Utredaren skall särskilt utreda och lämna förslag på

- hur en lärarutbildning för förskolan bör utformas så att utbildningen får en egen identitet inom lärarutbildningens ram för att förskolans kompetensbehov skall kunna säkras,
- hur lärarutbildning för förskoleklass och grundskolans tidigare årskurser (1–6) bör utformas för att ge alla lärare djupa kunskaper i barns språk- och matematikutveckling samt dels en bred behörighet för undervisning i flertalet förekommande

- ämnen i grundskolan, dels mer fördjupade ämneskunskaper i vissa ämnen (årskurs 4–6) respektive möjlighet till detta (förskoleklass och årskurs 1–3),
- hur lärarutbildning för grundskolans senare år (årskurs 7–9) med undervisningsbehörighet i första hand för tre ämnen bör utformas med möjlighet att få behörighet också för ämnesundervisning för årskurs 4–6,
  - hur lärarutbildning med behörighet för i första hand två av gymnasieskolans allmänna ämnen bör utformas,
  - principer för ämneskombinationer för undervisning i grundskolans senare år respektive gymnasieskolan med utgångspunkt i skolans organisation och behov,
  - hur utbildningen för undervisning i gymnasieskolans yrkesämnen bör utformas för att säkra de gymnasiala yrkesutbildningarnas kompetensbehov,
  - hur fritidspedagogutbildningen bör utformas som en särskild utbildning inom lärarutbildningens ram så att utbildningen får en egen identitet och fritidshemmets kompetensbehov säkras,
  - hur förkunskapskrav till utbildningens olika inriktningar bör utformas,
  - hur samspelet mellan skolhuvudmän och utbildningsanordnare kan utvecklas för att öka de blivande lärarnas anställningsbarhet,
  - hur forskningsanknytningen av lärarutbildningen, dess koppling såväl till utbildningsvetenskap som till ämnesteorier och ämnesdidaktik, kan förbättras, hur antalet forskarutbildade lärare kan öka och hur den praxisnära forskningen med relevans för lärarutbildningen och den pedagogiska yrkesverksamheten skall komma skolan till del,
  - vilka lärargemensamma kompetenser, kunskaper och färdigheter som studenterna bör få utöver ämneskunskaper, hur dessa kunskaper och färdigheter förhåller sig till ämnesstudierna, hur utbildningen kan läggas upp och ha en omfattning som ger

utrymme för ökade ämnesstudier samt hur en sådan utbildning kan erbjudas även separat till dem som har adekvat ämneskunskap,

- hur en påbyggnadsutbildning som leder till lärarexamen på avancerad nivå och ger behörighet till forskarutbildning skulle kunna utformas för personer med lärarexamen på grundnivå och gedigen yrkeserfarenhet,
- hur en behörighetsgivande utbildning med förkortad utbildningstid för den som har nödvändiga ämnes- eller yrkeskunskaper bör utformas och hur behovet av ämnesdidaktisk utbildning skall kunna tillgodoses samt de ytterligare insatser som behövs för att underlätta tillgodoräknande och erkännande av tidigare utbildning och examina och validering av reell kompetens även avseende kvalifikationer som förvärvats i utlandet,
- hur den verksamhetsförlagda utbildningen kan ges en tydligare styrning och struktur för att ge studenterna den nödvändiga yrkesförankringen, hur samspelet mellan ämnesstudier och den verksamhetsförlagda utbildningen kan utvecklas, hur kommunernas och lärosätenas gemensamma ansvar för den verksamhetsförlagda utbildningen kan förtydligas samt hur systemet för ersättning för den verksamhetsförlagda utbildningen skall utformas,
- hur styrningen av lärarutbildningens dimensionering bör utformas så att förskolans, fritidshemmets och skolans behov av lärare så långt möjligt tillgodoses över hela landet,
- åtgärder för att säkra en såväl kvalitativt som kvantitativt god rekrytering till lärarutbildningen och skapa fler vägar till läraryrket,
- hur högskolans lärarutbildning och förskola eller skola skall kunna arbeta tillsammans för att utveckla verksamheten och skolan,
- hur kvalitetssäkringen av lärarutbildningen skall kunna utvecklas, och

- hur det särskilda organet för lärarutbildning vid lärosätena bör utformas så ändamålsenligt som möjligt för att säkerställa god utbildning och forskning alternativt hur det ändamål som det särskilda organet avses fylla kan uppnås mer effektivt på annat sätt.

Vidare skall utredaren föreslå de författningsändringar som förslagen föranleder.

Utredningsarbetet och redovisning av uppdraget

Utredaren skall hålla sig informerad om Skollagsberedningens (U 2006:E) arbete med anledning av Skollagskommitténs förslag (SOU 2002:121). Utredaren skall också hålla sig informerad om slutsatserna i Höskoleverkets pågående utvärdering av lärarutbildningen samt om det pågående utvecklingsarbetet vid lärosätena för att kvalitetssäkra och anpassa lärarutbildningen till den nya examensstrukturen. Utredaren skall samråda med Sveriges Kommuner och Landsting, Lärarförbundet, Lärarnas Riksförbund, Skolledarförbundet och Friskolornas riksförbund. Utredaren skall även samråda med Lärarutredningen – om behörighet och auktorisation (U 2006:07), En reformerad gymnasieskola (U 2007:01) och med övriga pågående utredningar som har relevans för uppdraget. Vidare skall utredaren samråda med universitet och högskolor, berörda myndigheter och organisationer.

Ekonomiska konsekvenser av förslagen skall beräknas. Utredaren skall även föreslå finansiering.

Utredaren skall i förekommande fall redovisa en analys av förslagets konsekvenser ur ett jämställdhetsperspektiv.

Utredaren skall redovisa sitt arbete senast den 15 september 2008.

(Utbildningsdepartementet)

Kommittédirektiv

**Tilläggsdirektiv till utredningen om en ny
lärarutbildning (U 2007:10)**

**Dir.
2008:43**

Beslut vid regeringssammanträde den 17 april 2008.

Sammanfattning av uppdraget

Med stöd av regeringens bemyndigande den 20 juni 2007 har ansvarigt statsråd gett en särskild utredare i uppdrag att utifrån förskolans, fritidshemmets och skolans mål och behov av lärar-kompetens lämna förslag till en ny lärarutbildning (dir. 2007:103). Utredaren ska enligt direktivet redovisa sitt uppdrag till regeringen senast den 15 september 2008. Regeringen utvidgar nu utredarens uppdrag.

Utredaren ges i tilläggsuppdrag att lämna förslag på hur

- examensbeskrivningen för en förkortad utbildning till lärare i yrkesämnen på gymnasienivå för personer som redan har nödvändiga ämnes- eller yrkeskunskaper bör utformas för att säkra de gymnasiala yrkesutbildningarnas kompetensbehov,
- möjligheterna till komplettering av lärarexamen för lärare i yrkesämnen på gymnasienivå så att de dessutom kan bli behöriga att undervisa i ett kärnämne eller karaktärsämne kan förtydligas,
- examensbeskrivningen för utbildningen till lärare i modersmål bör utformas inom lärarutbildningens ram för att täcka behovet av lärare i minoritetsspråk i grundskolan och i gymnasieskolan,
- utbildningen till lärare i minoritetsspråk kan göras attraktiv så att behovet av lärare i grundskolan och i gymnasieskolan täcks, och

- lärares kunskaper i informations- och kommunikationsteknik samt lärande i digitala miljöer kan utvecklas.

Vidare förlängs tiden för utredarens uppdrag. Utredarens uppdrag ska redovisas senast den 15 november 2008.

Tillkommande uppdrag

Lärare i yrkesämnena

Bakgrund

Det råder brist på behöriga lärare i yrkesämnena i gymnasieskolan. Antalet lärare i yrkesämnena som tagit ut sin examen har minskat kraftigt sedan början av 1990-talet, då i genomsnitt drygt 800 sådana lärare per år tog ut sin examen. Sedan mitten av 1990-talet har antalet minskat från knappt 500 yrkeslärare per år till cirka 200 yrkeslärare per år (2005/06). Enligt Statens skolverk behöver drygt 3 000 lärare i yrkesämnena rekryteras under perioden 2007–2011.

Enligt Rekryteringsdelegationens rapport (*Forum för rekrytering av yrkeslärare*, 2004) har nuvarande utformning och omfattning av den utbildning som leder fram till lärarexamen för undervisning i yrkesämnena på gymnasienivå visat sig vara ett hinder för att rekrytera tillräckligt många personer med kompetens till denna utbildning. Regeringen anser att problemen är så stora att särskilda insatser bör övervägas.

Nuvarande examensbeskrivning för lärarexamen som avser undervisning i yrkesämnena i gymnasieskolan omfattar 180 högskolepoäng. Inom dessa 180 högskolepoäng krävs det, förutom ett allmänt utbildningsområde om 90 högskolepoäng, omfattande yrkeserfarenhet och en relevant högskoleutbildning om 90 högskolepoäng eller motsvarande utbildning. För vissa studenter är kravet på relevant högskoleutbildning inte något större problem. Detta gäller t.ex. för de studenter som vill arbeta som lärare inom vården, eftersom utbildningen för sjuksköterskor ligger inom högskolan. För andra, t.ex. hantverkare, saknas relevant utbildning inom högskolan.

En förkortad utbildning till lärare i yrkesämnen

Regeringen anser att en relevant yrkesutbildning och yrkeserfarenhet borde kunna förvärfvas före en utbildning till yrkeslärare och således inte behöva ingå i kraven för en examen. Genom detta bör utbildningstiden kunna reduceras avsevärt. Hur examensbeskrivningen för en sådan förkortad utbildning till lärare för undervisning i yrkesämnen på gymnasienivå bör utformas för att säkra de gymnasiala yrkesutbildningarnas kompetensbehov, ska därför utredas.

Av utredarens uppdrag (dir. 2007:103) framgår att utredaren särskilt ska utreda vilka lärargemensamma kompetenser, kunskaper och färdigheter som alla lärarstudenter bör få utöver ämneskunskaper liksom hur en behörighetsgivande utbildning med förkortad utbildningstid för den som har nödvändiga ämnes- eller yrkeskunskaper bör utformas och hur då behovet av ämnesdidaktisk utbildning ska kunna tillgodoses. Utredaren ska i det fortsatta arbetet utgå från att utbildningen för studenter med inriktning mot gymnasieskolans yrkesämnen i det avseendet inte avviker från utbildningen för andra lärarstudenter.

Det bör även vara möjligt för anställda obehöriga lärare i yrkesämnen att delta i en förkortad utbildning till lärare i yrkesämnen. Utredaren ska lämna förslag på hur detta kan åstadkommas.

Komplettering av lärarexamen för lärare i yrkesämnen

Gymnasieutredningen (U2007:01) gavs i ett tilläggsdirektiv (dir. 2007:143) i uppdrag att se över kärnämnenas innehåll och omfattning. Enligt direktivet ska yrkesinriktade kärnämnen ha en tydlig inriktning mot det yrke som utbildningen avser. Utredaren har redovisat uppdraget den 31 mars 2008 (SOU 2008:27).

Vissa karaktärsämneskurser saknar en direkt koppling till yrkesverksamheten, vilket gör att relevant yrkesutbildning och yrkeserfarenhet inte är en tillräcklig bakgrund för att undervisa på den aktuella karaktärsämneskursen. Den särskilda utredaren i lärarutbildningsutredningen ska förtydliga de möjligheter som finns i dag att komplettera sin lärarexamen för lärare i yrkesämnen på gymnasienivå så att de dessutom kan bli behöriga att undervisa i ett kärnämne eller karaktärsämne.

Bedömning och dokumentation av yrkeskompetens och yrkeserfarenhet

Många lärosäten har erfarenhet av samarbete med näringslivet, t.ex. genom den nu förekommande valideringen av de sökandes yrkeserfarenhet. Regeringen har denna dag beslutat att ge en särskild utredare i uppdrag att undersöka och lämna förslag på hur ett system för bedömning och dokumentation av yrkeskompetens och yrkeserfarenhet kan utformas och genomföras för sökande till utbildning till lärarexamen för lärare i yrkesämnen på gymnasienivå (utredningen om utbildning till yrkeslärare, dir. 2008:41). Den särskilda utredaren i lärarutbildningsutredningen ska i frågor gällande utbildning av lärare i yrkesämnen samråda med utredningen om utbildning till yrkeslärare.

Lärare i minoritetsspråk

Bakgrund

Det råder brist på behöriga lärare i minoritetsspråk. De nationella minoritetsspråkens ställning har successivt kommit att försvagas i Sverige. Detta är till stor del en följd av de historiska assimileringprocesser som de nationella minoriteterna varit föremål för (*De nationella minoriteternas utbildningssituation*, Skolverket 2005:272) och som medfört att föräldrar i dessa grupper alltmer har övergått till att främst tala svenska med sina barn. Det har inneburit att minoritetsspråken i allt större utsträckning enbart bärs upp av de äldre generationerna. Detta är tydligt i framför allt de samiska, judiska och tornedalska grupperna, men situationen är liknande också för den finska gruppen och i viss mån den romska. För att förhindra att dessa språk på sikt dör ut i Sverige är det viktigt att barn kan erbjudas möjlighet att lära sig och utveckla sitt minoritetsspråk i skolan.

I början av 2000 ratificerade Sverige Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Ramkonventionen och den europeiska stadgan började gälla den 1 april samma år. Detta innebär bl.a. att fem språk gavs officiell status som minoritetsspråk: finska, meänkieli, samiska, romani chib och jiddisch. Enligt stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk ska de undertecknande länderna bl.a. tillhandahålla lämpliga former och medel för under-

visning i och studier av landsdels- eller minoritetsspråk på alla vederbörliga nivåer. I dag finns högskoleutbildning i meänkieli på grundnivå, medan finska och samiska kan studeras till och med forskarnivå. Jiddisch och romani chib kan i nuläget inte studeras som språkämnen vid universitet och högskolor i Sverige. I överensstämmelse med förslaget i budgetpropositionen för 2008 (prop. 2007/08:1, utgiftsområde 16, bet. 2007/08:UbU1, rskr. 2007/08:70) har medel fördelats till lärosäten för uppbyggnad av utbildning i romani och jiddisch (anslag 25:70 *Särskilda utgifter inom universitet och högskolor*).

Utbildningen till lärare i minoritetsspråk

För att de nationella minoritetsspråken ska kunna hållas levande och utvecklas är det väsentligt att barn och ungdomar får undervisning i sitt minoritetsspråk. En förutsättning för att kunna tillhandahålla undervisning i minoritetsspråk av hög kvalitet är att fler lärare utbildas och får behörighet. Hur examensbeskrivningen för utbildningen till lärare i modersmål bör utformas inom lärarutbildningens ram för att täcka behovet av lärare i minoritetsspråk i grundskolan och i gymnasieskolan, ska utredas. Utredaren ska även ge förslag på hur utbildningen till lärare i minoritetsspråk kan göras attraktiv så att behovet av lärare i grundskolan och i gymnasieskolan täcks.

Utredaren ska i frågor gällande minoritetsspråken samråda med Uppsala universitet, Stockholms universitet, Umeå universitet, Luleå tekniska universitet, Mälardalens högskola, Sameskolstyrelsen, Sametinget, Samernas utbildningscentrum och Sámi allaskuvla – Samisk högskola i Norge samt med företrädare för de nationella minoriteterna.

Informations- och kommunikationsteknik

Bakgrund

Lärande består till stor del av kommunikation och bearbetning av information. Informations- och kommunikationsteknik (IKT) är ett allt viktigare redskap i skolan. Tillsammans med digitala läromedel och Internet innebär tekniken att lärandet kan underlättas och vidgas.

EU:s utbildningsministrar enades 2006 om åtta nyckelkompetenser som man anser är nödvändiga i ett framtida Europa. Digital kompetens utpekades som en av dessa. För att utveckla kompetens inom området är lärarutbildningen, lärarna och skolan nyckelfaktorer.

Kunskaper i informations- och kommunikationsteknik samt lärande i digitala miljöer

Att använda IKT som verktyg är i det närmaste nödvändigt för att kunna vara delaktig i vårt moderna samhälle, i både arbetsliv och privatliv. Att introducera barn och unga till IKT-verktyg redan i skolan är av stor betydelse för deras delaktighet i samhället. Även inom vuxenutbildningen kan IKT spela en viktig roll. Det är därför viktigt att lärarna har hög kompetens i att använda IKT.

En kompetent IKT-användning kräver också kunskap om och förståelse av Internet och digitala medier. Den inkluderar möjligheter och risker i en vidare bemärkelse samt värdering av information och bruk av källor. Det är särskilt viktigt att de som arbetar med barn och ungdomar har insikt i och kunskap om den öppna medieanvändningens risker. Det är också viktigt att blivande lärare kan förhålla sig till de uttrycksformer och utnyttja de möjligheter inom didaktiken som den digitala tekniken medger. Det är vidare av betydelse att lärare har kunskap om hur digitala verktyg kan användas som effektiva hjälpmedel för elever i behov av särskilt stöd, inte minst för de som har läs- och skrivsvårigheter. Det är därför viktigt att lärarna har hög kompetens när det gäller lärande i digitala miljöer.

En rapport (*IT och lärande – En översikt av aktuell forskning inom IT och lärande 2006*) från Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling visar att antalet projekt för forskning kring IT och lärande minskat över tid. IKT och forskningsanknytningen av IKT-området inom olika relevanta discipliner är viktig och ska lyftas fram i utredningens överväganden och förslag.

Hur lärares kunskaper i informations- och kommunikationsteknik samt lärande i digitala miljöer kan utvecklas ska utredas utifrån ovan redovisade utgångspunkter.

Författningsförslag

I tilläggsuppdraget ingår att utarbeta förslag till de författningstexter som behövs för att genomföra utredarens uppdrag.

Förlängd tid för uppdraget

Utredningen om en ny lärarutbildning ska enligt direktiven (dir. 2007:103) redovisas senast den 15 september 2008. Tiden för utredarens uppdrag behöver förlängas. Uppdraget ska redovisas senast den 15 november 2008.

(Utbildningsdepartementet)

Kommittédirektiv

**Tilläggsdirektiv till utredningen om en ny
läroarbildning (U 2007:10)**

**Dir.
2008:61**

Beslut vid regeringssammanträde den 22 maj 2008

Sammanfattning av uppdraget

Med stöd av regeringens bemyndigande den 20 juni 2007 har ansvarigt statsråd gett en särskild utredare i uppdrag att utifrån förskolans, fritidshemmets och skolans mål och behov av lärar-kompetens lämna förslag till en ny läroarbildning (dir. 2007:103). Regeringen har den 17 april 2008 beslutat om tilläggsdirektiv (dir. 2008:43). I tilläggsdirektivet har utredarens uppdrag utvidgats i vissa avseenden och utredaren ska redovisasitt uppdrag till regeringen senast den 15 november 2008. Regeringen ändrar nu utredarens uppdrag.

Enligt de ursprungliga direktivet (dir. 2007:103) ska utredaren överväga om det inom ramen för läroarbildningen bör införas en egen examen för bl.a. fritidspedagoger och hur fritidspedagog-utbildningen bör utformas som en särskild utbildning inom läroarbildningens ram så att utbildningen får en egen identitet och fritidshemmets kompetensbehov säkras.

Uppdraget ska i denna del utgå. Utredaren ska i stället lämna förslag på hur en examensbeskrivning för utbildningen till lärare för förskoleklass och grundskolans tidigare årskurser bör utformas, för att även täcka behovet av lärare i fritidshemmet.

Tilläggsuppdrag

Bakgrund

Många barn går i fritidshem, och verksamheten i fritidshemmen är ett viktigt komplement till skolan när det gäller att erbjuda en innehållsrik fritid och att stimulera elevernas utveckling och lärande. Fritidshemmen har under senare år knutits allt närmare skolan. De båda verksamheterna har i många kommuner samordnats organisatoriskt genom lokalintegrering och gemensam arbetsledning. Graden av samverkan mellan fritidshemmen och skolan har utvecklats men varierar mellan och inom kommunerna. Denna samverkan behöver utvecklas ytterligare. Samtidigt är det viktigt att barnens rätt till fritid, lek och rekreation upprätthålls i fritidshemmens verksamhet.

Den ökade integrationen mellan fritidshem, förskoleklass och skola är skäl för att liknande kunskaper och kompetenser bör krävas av de lärare som arbetar i de olika verksamheterna. Utbildade lärare i fritidshemmet kan stödja elevernas skolarbete när fritidspedagogisk verksamhet integreras med undervisning under schemalagd tid inom grundskolans ram. Dessutom behövs en högre kompetens för att t.ex. öka kvaliteten på läxhjälp.

Lärare i fritidshem

Regeringen anser att huvudansvaret för den pedagogiska verksamheten i fritidshemmet bör ligga på utbildade lärare. Därutöver har även annan personal stor betydelse för verksamheten, t.ex. barnskötare och fritidsledare. De lärare som har huvudansvaret för den pedagogiska verksamheten i fritidshem bör ha utbildning för att undervisa i förskoleklass och grundskolans tidigare årskurser. Inom ramen för denna lärarutbildning ska det erbjudas kurser i fritidspedagogik och andra kurser av betydelse för fritidshemmets verksamhet.

Enligt de ursprungliga direktivet (dir. 2007:103) ska utredaren överväga om det inom ramen för lärarutbildningen bör införas en egen examen för bl.a. fritidspedagoger och hur fritidspedagogutbildningen bör utformas som en särskild utbildning inom lärarutbildningens ram så att utbildningen får en egen identitet och fritidshemmets kompetensbehov säkras.

Uppdraget ska i denna del utgå. Utredaren ska i stället lämna förslag på hur en examensbeskrivning för utbildningen till lärare för förskoleklass och grundskolans tidigare årskurser bör utformas, för att även täcka behovet av lärare i fritidshemmet.

Författningsförslag

I tilläggsuppdraget ingår att utarbeta förslag till de författningstexter som behövs för att genomföra utredarens uppdrag.

(Utbildningsdepartementet)

Examensbeskrivning för lärarexamen

Nedan återges examensbeskrivningen för 2001 års lärarutbildning:

Examensmålen (utöver högskolelagens allmänna) var följande:

- Studenten ska ha de kunskaper och de färdigheter som behövs för att förverkliga förskolans, skolans eller vuxenutbildningens mål samt för att medverka i utvecklingen av respektive verksamhet enligt gällande föreskrifter och riktlinjer. Studenten ska vidare kunna:
- omsätta goda och relevanta kunskaper i ämnen eller ämnesområden så att alla elever lär och utvecklas,
- bedöma och värdera elevers lärande och utveckling samt informera och samarbeta med föräldrar och vårdnadshavare,
- förmedla och förankra samhällets och demokratins värdegrund,
- orientera sig om, analysera och ta ställning till allmänmänskliga frågor, ekologiska livsbetingelser och förändringar i omvärlden,
- inse betydelsen av könsskillnader i undervisningssituationen och vid presentationen av ämnesstoffet,
- självständigt och tillsammans med andra planera, genomföra, utvärdera och utveckla undervisning och annan pedagogisk verksamhet samt delta i ledningen av denna,
- tillvarata och systematisera egna och andras erfarenheter samt relevanta forskningsresultat som grund för utveckling i yrkesverksamheten,
- använda informationsteknik i den pedagogiska utvecklingen och inse betydelsen av massmediers roll för denna.

Med den nya examensordningens införande 2007 omarbetades samtliga examensbeskrivningar. För lärarexamen blev resultatet följande:

Mål

För lärarexamen ska studenten visa sådan kunskap och förmåga som krävs för att förverkliga förskolans, fritidshemmets, förskoleklassens, skolans eller vuxenutbildningens mål samt för att medverka i utvecklingen av respektive verksamhet enligt gällande föreskrifter och riktlinjer.

Kunskap och förståelse

För lärarexamen ska studenten

- visa sådan kunskap i ämnen eller inom ämnesområden som krävs för den verksamhet som utbildningen avser, inbegripet kunskap om ämnets eller ämnesområdets vetenskapliga grund, och om relevanta metoder inom verksamheten samt visa insikt om aktuella forskningsfrågor,
- visa kunskap om lärande och undervisning,
- visa kunskap om läs- och skrivinläringens och matematikens betydelse för barns och elevers kunskapsutveckling, och
- visa kunskap om betydelsen av ett jämställdhetsperspektiv i den pedagogiska verksamheten och vid presentation av ämnesstoffet.

För undervisning och annan pedagogisk verksamhet i förskola, förskoleklass och grundskolans tidigare år ska studenten dessutom

- visa mycket god kunskap i läs- och skrivinläring och i grundläggande matematikinläring.

För undervisning i grundskolan och i gymnasieskolan ska studenten dessutom

- visa mycket god kunskap i att analysera och bedöma elevers kunskapsutveckling samt god kunskap i betygsättning.

Färdighet och förmåga

För lärarexamen ska studenten

- visa förmåga att omsätta kunskaper i ämnen eller inom ämnesområden och om lärande och undervisning som krävs för den verksamhet som utbildningen avser så att alla barn och elever lär och utvecklas,
- visa förmåga att förmedla och förankra samhällets och demokratis värdegrund,
- visa förmåga att förmedla, förankra och tillämpa gällande regelverk som syftar till att förebygga och motverka diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever,
- visa förmåga att självständigt och tillsammans med andra planera, genomföra, utvärdera och utveckla undervisning och annan pedagogisk verksamhet och delta i ledningen av denna,
- visa förmåga att analysera, bedöma, dokumentera och värdera elevers lärande och utveckling i förhållande till verksamhetens mål samt informera och samarbeta med föräldrar och vårdnadshavare,
- visa förmåga att använda informationsteknik i den pedagogiska verksamheten och inse betydelsen av olika mediers roll för denna, och
- visa förmåga att kritiskt och självständigt tillvarata, systematisera och reflektera över både egna och andras erfarenheter och relevanta forskningsresultat för att därigenom bidra till utvecklingen av yrkesverksamheten och kunskapsutvecklingen inom ämnen eller ämnesområden.

För lärarexamen på avancerad nivå omfattande 240, 270, 300 eller 330 högskolepoäng ska studenten dessutom

- visa fördjupad förmåga att kritiskt och självständigt tillvarata, systematisera och reflektera över både egna och andras erfarenheter och relevanta forskningsresultat.

Värderingsförmåga och förhållningssätt

För lärarexamen ska studenten

- visa självkänedom och empatisk förmåga,
- visa förmåga att i det pedagogiska arbetet göra bedömningar utifrån relevanta vetenskapliga, samhälleliga och etiska aspekter med särskilt beaktande av de mänskliga rättigheterna,
- visa förmåga till ett professionellt förhållningssätt gentemot barn, elever och deras vårdnadshavare, och
- visa förmåga att identifiera sitt behov av ytterligare kunskap och utveckla sin kompetens i det pedagogiska arbetet.

Ny lärarutbildning

Du är en av dem som har genomgått den nuvarande lärarutbildningen och din erfarenhet av den är därmed mycket värdefull för oss. Genom att besvara våra frågor har du chansen att vara med och påverka utformningen av en ny lärarutbildning.

Syfte

Undersökningens syften är:

- att få synpunkter på den nuvarande utbildningens innehåll och genomförande på olika lärosäten.
- att få synpunkter på hur utbildningen svarat mot de krav som ställs inom förskolan och skolan.
- att få synpunkter på hur en framtida lärarutbildning borde gestaltas.
- att ta reda på inom vilka verksamhets- och skolformer de utexaminerade från olika inriktningar verkar.

Undersökningen genomförs av Statistiska centralbyrån (SCB) på uppdrag av Utredningen om ny lärarutbildning.

Därför är du utvald

Ett urval omfattande 8 000 med lärarexamen, har dragits från universitets- och högskoleregistret vid SCB.

Din medverkan är viktig

För att man skall kunna lita på resultaten från undersökningen, är det viktigt att så många som möjligt besvarar frågorna. Det är du själv som avgör om du vill delta eller inte, men ditt svar kan inte ersättas av någon annans. För varje svar som uteblir försämras undersökningens kvalitet.

Vi ber dig svara på frågorna och skicka tillbaka blanketten i det portofria svarskuvertet så snart som möjligt, och helst inom en vecka.

Tack på förhand för din medverkan!

Sigbrit Franke

Särskild utredare, Utredningen om ny lärarutbildning

Kontakta oss gärna

Vill du ha mer information om undersökningen är du välkommen att höra av dig till oss:

Marika Kallio-Göthlin
08 – 405 58 29

marika.kallio-gothlin@education.ministry.se

Harald Theorin
019 – 17 69 37

harald.theorin@scb.se

Dina svar kommer att behandlas konfidentiellt

De uppgifter som Du lämnar skyddas av sekretesslagen samt av bestämmelserna i personuppgiftslagen. Statistiksekretessen enligt 9 kap. 4§ sekretesslagen innebär bl.a. att alla som arbetar med undersökningen har tystnadsplikt. I de resultat som redovisas framgår aldrig vad enskilda personer har svarat. Numret högst upp på blanketten är till för att SCB under insamlingen ska kunna se vilka som har svarat och vilka som ska få en påminnelse. Efter avslutad insamling avlägsnas personnummer, namn och adress. Resultaten sammanställs av SCB i tabeller som lämnas till Utredningen om ny lärarutbildning för fortsatt bearbetning.

För att inte behöva ställa frågor om sådant som vi redan känner till, kommer vi att hämta uppgifter om kön, ålder, examensinriktning, examensår och lärosäte från universitets- och högskoleregistret.

De namn och adressuppgifter som behövs till datainsamlingen hämtas från Registret över totalbefolkningen.

Resultat

Resultaten kommer att utgöra underlag i det förslag till ny lärarutbildningen som överlämnas till regeringen hösten 2008.

Instruktioner:

Enkäten kommer att läsas maskinellt. När du besvarar enkäten ber vi dig därför tänka på att:

- Använda kulspeppenna med svart eller blå färg, inte röd. Använd inte blyertspenna!
- Skriva tydliga siffror:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
- Markera dina svar med kryss, så här och INTE så här
- Om du vill ändra ditt svar, täck hela rutan:
- Om du vill skriva mer text än vad som får plats på de anvisade raderna/boxarna eller om du vill förklara/förtydliga något:
  - skriv inte mellan eller i närheten av svarsrutorna
  - skriv i stället på eventuell kommentarsida

+

+

Din lärarutbildning

1. Vilket år utexaminerades du från lärarutbildningen?

--	--	--	--

2. Vilken verksamhets- eller skolform utbildade du dig huvudsakligen för?

- Förskola
  - Fritidshem
  - Grundskolans tidigare år
  - Grundskolans senare år
  - Gymnasieskolan
  - Annat, ange vad
-

3. Varför valde du lärarutbildningen?

Markera högst tre alternativ.

- Jag ville arbeta med barn/ungdomar/vuxna
  - Jag tyckte om att undervisa
  - Jag var intresserad av mina undervisningsämnen
  - Lönen
  - Karriärmöjligheterna i yrket
  - Det var svårt att komma in på annan önskad utbildning
  - Det var svårt att få ett arbete
  - Yrkets status
  - Annat, ange vad
-

4. Vad anser du om kunskapskraven i din lärarutbildning när det gäller ...

... kurslitteratur?

... undervisningsformer?

... examinationsformer?

Alltför låga	Låga	Ganska höga	Mycket höga
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐

Sysselsättning

5. Vilken är din huvudsakliga sysselsättning för närvarande?

Vid tillfällig frånvaro mindre än 3 månader, ange din vanliga sysselsättning.

- Jag arbetar
- Jag är tjänstledig/föräldraledig
- Jag är sjukskriven från arbetet
- Jag studerar
- Jag är arbetslös
- Annat t.ex. förtids-/sjukpensionär

}

Gå till fråga 16

+

+

6. Har du för närvarande ditt huvudsakliga arbete som lärare?

- Ja, i förskola
- Ja, i förskoleklass
- Ja, i fritidshem
- Ja, i grundskolan
- Ja, i sameskolan
- Ja, i särskolan
- Ja, i specialskolan
- Ja, i gymnasieskolan
- Ja, i gymnasiesärskolan
- Ja, i vuxenutbildning
- Ja, annat, ange vad

Gå till fråga 8

Nej

7. Skulle du vilja ha arbete som lärare?

- Ja
- Nej

Arbete som lärare

Frågorna 8-15 riktar sig till dig som arbetar som lärare. Övriga går till fråga 16.

8. I vilken utsträckning anser du att utbildningen har förberett dig för läraryrket när det gäller ...

	Inte alls	I viss utsträckning	I stor utsträckning
... ämneskunskap (t.ex. svenska, matematik)?	☐	☐	☐
... kunskaper om läs- och skrivutveckling?	☐	☐	☐
... kunskaper om prov och bedömning?	☐	☐	☐
... utvärdering?	☐	☐	☐
... IKT-kunskaper?	☐	☐	☐
... lärandeprocesser?	☐	☐	☐
... att genomföra utvecklingssamtal?	☐	☐	☐
... mångfaldens skola och samhälle?	☐	☐	☐
... delta i lokalt utvecklingsarbete?	☐	☐	☐
... att ta tillvara och reflektera över forskningsresultat?	☐	☐	☐
... pedagogiskt ledarskap?	☐	☐	☐

9. Hur trivs du med ditt nuvarande arbete som lärare?

- Mycket bra
- Ganska bra
- Varken bra eller dåligt
- Ganska dåligt
- Mycket dåligt

<p>10. Hur överensstämmer ditt nuvarande arbete med din lärarexamens inriktning?</p>	<p>☐ Arbetet är helt inom det område som min lärarexamen är inriktad mot</p> <p>☐ Arbetet är till viss del inom det område som min lärarexamen är inriktad mot</p> <p>☐ Arbetet är inom ett annat område än det som min lärarexamen är inriktad mot</p> <p style="text-align: right;">Gå till fråga 12</p>																												
<p>11. Skulle du vilja ha arbete inom det område som din lärarexamen är inriktad mot?</p>	<p>☐ Ja</p> <p>☐ Nej, jag föredrar att arbeta inom ett annat område</p>																												
<p>12. Hur viktigt anser du det vara, för egen del, att nedanstående karriärvägar finns eller inrättas inom skolan?</p> <p>Läromedelsansvarig</p> <p>Utvecklingsledare</p> <p>Pedagogik-, didaktik- eller ämnesexpert</p> <p>Speciella tjänster för lärare med längre utbildning</p> <p>Handledaransvarig/ansvarig för lärarstuderande</p> <p>Ansvarig för kontakter och samarbete med forskning, andra skolor, andra organisationer eller myndigheter</p> <p>Ansvarig för internationella frågor</p>	<table border="1"> <thead> <tr> <th>I hög grad viktigt</th> <th>I varken hög eller låg grad viktigt</th> <th>I låg grad viktigt</th> <th>Vet inte/ingen åsikt</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>☐</td> <td>☐</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>☐</td> <td>☐</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>☐</td> <td>☐</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>☐</td> <td>☐</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>☐</td> <td>☐</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>☐</td> <td>☐</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> </tbody> </table>	I hög grad viktigt	I varken hög eller låg grad viktigt	I låg grad viktigt	Vet inte/ingen åsikt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
I hög grad viktigt	I varken hög eller låg grad viktigt	I låg grad viktigt	Vet inte/ingen åsikt																										
☐	☐	☐	☐																										
☐	☐	☐	☐																										
☐	☐	☐	☐																										
☐	☐	☐	☐																										
☐	☐	☐	☐																										
☐	☐	☐	☐																										
<p>13. Har du någon gång under de senaste 12 månaderna allvarligt övervägt att byta till ett annat arbete än lärare?</p>	<p>☐ Ja</p> <p>☐ Nej → Gå till fråga 15</p>																												
<p>14. Vilka är orsakerna till att du de senaste 12 månaderna allvarligt har övervägt att byta till ett annat arbete än lärare?</p> <p><i>Markera högst tre alternativ.</i></p>	<p>☐ För liten/för stor tjänstgöringsomfattning</p> <p>☐ Låg lön</p> <p>☐ Bristande karriärmöjligheter i yrket</p> <p>☐ Mycket övertidsarbete</p> <p>☐ Fysiska arbetsmiljön</p> <p>☐ Psykosociala arbetsmiljön</p> <p>☐ Arbetsledningen/brister i arbetsorganisationen</p> <p>☐ Liten flexibilitet i dispositionen av egen arbetstid</p> <p>☐ Lite tid att planera arbetet</p> <p>☐ Svårt att kunna medverka i eller påverka beslut</p> <p>☐ Dåliga möjligheter till kompetensutveckling</p> <p>☐ Stora barn-/elev-/studerandegrupper</p> <p>☐ Mycket administrativa arbetsuppgifter</p> <p>☐ Dåligt handledarstöd</p> <p>☐ Utbildningen har inte förberett mig på ett adekvat sätt</p> <p>☐ Privata/sociala skäl</p> <p>☐ Annat, ange vad</p>																												

15. I vilken utsträckning känner du idag en risk för att bli arbetslös eller entledigad från ditt nuvarande arbete?
- I stor utsträckning
 I viss utsträckning
 Inte alls

Din framtid som lärare

16. Tror du att du kommer att arbeta som lärare/skolledare om fem år?
- Definitivt inte
 Förmodligen inte
 Förmodligen
 Definitivt

Ny framtida lärarutbildning

17. Vilka kunskapsområden tycker du bör förstärkas i en ny framtida lärarutbildning?
Flera alternativ får markeras.
- Ämneskunskap (t.ex. svenska, matematik)
 Kunskaper om läs- och skrivutveckling
 Kunskaper om prov och bedömning
 Utvärdering
 IKT-kunskaper
 Att genomföra utvecklingssamtal
 Pedagogiskt ledarskap
 Lärandeprocesser
 Delta i planering av lokalt utvecklingsarbete
 Att ta tillvara och reflektera över forskningsresultat
 Den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU)
 Annat, ange vad
-

18. Har du synpunkter på nödvändiga förändringar av lärarutbildningen som inte fått utrymme i enkäten och som du vill dela med dig av?

Tack för din medverkan!

Lista över utredningens möten och studieresor

2007

- 18 september deltagande i seminarium om förskollärare, Göteborgs universitet
- 25 september, möte med Eskil Franck, ordförande i Högskoleverkets bedömargrupp för utvärdering av lärarutbildningen
- 4 oktober möte med expertgruppen
- 11 oktober möte med Gunnar Öquist, Kungl. Vetenskapsakademien
- 15 oktober möte med Gymnasieutredningen
- 16–17 oktober deltagande i Högskoleverkets dimensioneringskonferens för lärarutbildning, Sundsvall
- 18 oktober möte med Lärarutredningen
- 23 oktober möte med Sveriges skolledarförbund
- 29 oktober möte med Lärarförbundet
- 30 oktober möte med generaldirektör Per Thullberg och avdelningschef Ragnar Eliasson, Skolverket
- 6 november möte med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)
- 7 november deltagande vid professorsmöte i pedagogik, Uppsala
- 12–13 november studieresa till Finland och besök vid Undervisningsministeriet, Helsingfors universitet och Viikki Teacher Training School
- 19 november möte med Lärarnas Riksförbund
- 21 november möte med Lärarna i moderna språk
- 26 november möte med statsråden Lars Leijonborg och Jan Björklund

- 29 november möte med Friskolornas Riksförbund
- 30 november möte med Kåre Bremer, rektor Stockholms universitet
- 3–4 december internat med expertgruppen
- 5–6 december deltagande vid Lärarutbildningskonventets möte, Malmö

2008

- 10 januari, hearing med Sveriges förenade HBTQ-studenter, Förenade Pedagogstudenter, Medierådet, Nätverket lärarutbildning mot yngre åldrar, RFSL, RFSU, Socialstyrelsen, Svenska Barnboks-institutet och Svenska Barnboksakademien samt Unga Synskadade
- 14–17 januari studieresa till Kanada och besök på universitet och myndigheter i delstaterna Québec och Ontario
- 28 januari deltagande i hearing om entreprenörskap i skolan, Väst-svenska handelskammaren, Göteborg
- 1 februari möte med expertgruppen
- 7 februari medverkan vid seminarium om beprövad erfarenhet i yrkesutbildning, Växjö universitet
- 11 februari medverkan vid seminarium om yrkesutbildning, Linköpings universitet
- 13 februari möte med Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF)
- 29 februari möte med Eskil Franck och Jana Hejzlar, Högskole-verkets bedömargrupp för utvärdering av lärarutbildningen
- 4 mars möte med Andreas Fejes och Irma Carlsson, Linköpings universitet
- 5 mars möte med Gymnasieutredningen
- 10 mars möte med Hans Thunberg och Jan Scheffel från Kungliga Tekniska högskolan (KTH)
- 12 mars möte med Lärarutredningen
- 13 mars möte med Sven Engström, Chalmers Tekniska högskola
- 18 mars möte med Lärarutbildningskonventet
- 26 mars deltagande i möte för skol- och förvaltningschefer, Sveriges skollärförbund

- 8 april möte med Kulturutredningen
- 9 april möte med Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) vid rektorernas förbundssamling
- 23 april möte med expertgruppen
- 24 april möte med Lärarförbundet
- 25 april möte med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)
- 25 april möte med representanter från Svenskt Näringsliv angående yrkeslärare
- 28 april möte med utbildningsminister Jan Björklund
- 7 maj möte med Sveriges skolläraryrkeförbund
- 15 maj möte med Lärarnas Riksförbund
- 21 maj möte med representanter från Nationellt Centrum för Matematik (NCM)
- 26 maj möte med expertgruppen
- 27 maj hearing om utbildning av fritidspedagoger
- 30 maj hearing om förutsättningarna för lärarutbildning i minoritetsspråk
- 13 juni möte med Utredningen om utbildning till yrkeslärare
- 9 september deltagande vid Nordiskt Ministermöte om utbildningsfrågor
- 9–10 september internat med expertgruppen
- 16 september möte med statsråden Jan Björklund och Lars Leijonborg
- 23 september möte med Sveriges skolläraryrkeförbund
- 29 september möte med Lärarnas Riksförbund
- 29 september med möte Lärarförbundet
- 3 oktober möte med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)
- 3 oktober möte med Sveriges universitetsläraryrkeförbund (SULF)
- 22–23 oktober deltagande i Högskoleverkets dimensioneringskonferens för lärarutbildning, Eskilstuna
- 6 november deltagande vid professorsmöte i pedagogik, Lund
- 12 november möte med Utredningen om utbildning till yrkeslärare
- 18 november möte med Sveriges förenade studentkårer (SFS)

Statens offentliga utredningar 2008

Kronologisk förteckning

1. Barlastvattenkonventionen – om Sveriges anslutning. N.
2. Immunitet för stater och deras egendom. UD.
3. Skyddet för den personliga integriteten. Bedömningar och förslag. Ju.
4. Omreglering av apoteksmarknaden. S.
5. Könsdiskriminerande reklam. Kränkande utformning av kommersiella meddelanden. IJ.
6. Fastighetsmäklaren och konsumenten. Ju.
7. Världsklass! Åtgärdsplan för den kliniska forskningen. U.
8. Bidrag på lika villkor. U.
9. Transportinspektionen. En myndighet för all trafik. + Bilagor. N.
10. 21+1→2. En ny myndighet för tillsyn och effektivitetsgranskning av socialförsäkringen. S.
11. Frihet för studenter – om hur kår- och nationsobligatoriet kan avskaffas. U.
12. Finansiella sektorn bär frukt. Analys av finansiella sektorn ur ett svenskt perspektiv. Fi.
13. Bättre kontakt via nätet – om anslutning av förnybar elproduktion. + Annex: Grid issues for electricity production based on renewable energy sources in Spain, Portugal, Germany, and United Kingdom. N.
14. Timmar, kapital och teknologi – vad betyder mest? En analys av produktivitetsutvecklingen med hjälp av tillväxtbokföring. Fi.
15. LOV att välja – Lag Om Valfrihetssystem. S.
16. Förtursförklaring i domstol. Ju.
17. Frivux – valfrihet i vuxenutbildningen. U.
18. Evidensbaserad praktik inom social tjänsten – till nytta för brukaren. S.
19. Att slutförvara långlivat farligt avfall i undermarksdeponi i berg. M.
20. Patentskydd för biotekniska uppfinningar. Ju.
21. Permanent förändring. Globalisering, strukturomvandling och sysselsättningsdynamik. Fi.
22. Ett stabsstöd i tiden. Fi.
23. Konsulär katastrofinsats. UD.
24. Svensk klimatpolitik. M.
25. Ett energieffektivare Sverige + Bilaga. N.
26. Värna språken – förslag till språklag. Ku.
27. Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola + Bilagedel. U.
28. Apoteksdatalagen. S.
29. Yrkeshögskolan. För yrkeskunnande i förändring. U.
30. Forskningsfinansiering – kvalitet och relevans. U.
31. Miljödomstolarna – domkretsar – lokalisering – handläggningsregler. M.
32. Avskaffande av revisionsplikten för små företag. Ju.
33. Detaljhandel med vissa receptfria läkemedel. S.
34. Lättare att samverka – förslag om förändringar i samtjänstlagen. Fi.
35. Digital-TV-övergången. + Engelsk översättning. Ku.
36. Svenska Spels nätpoker. En utvärdering. Fi.
37. Vårdval i Sverige. S.
38. EU, allmännyttan och hyrorna. + Bilagor. Fi.
39. Framtidens polisutbildning. Ju.
40. Bredband till hela landet. N.
41. Människohandel och barnäktenskap – ett förstärkt straffrättsligt skydd + bilaga. Ju.
42. Normgivningsmakten. Expertgruppsrapport Ju.

43. Tre rapporter till Grundlagsutredningen. Ju.
44. Transportinspektionen.
Ansvarslag för vägtrafiken m.m. N.
45. Rapporter från en mr-verkstad. IJ.
46. Handel med läkemedel för djur. S.
47. Frågor om hyra och bostadsrätt. Ju.
48. En utvecklad havsmiljöförvaltning. M.
49. Aktiekapital i privata aktiebolag. Ju.
50. Skyddet för samhällsviktig verksamhet. Fö.
51. Värdigt liv i äldreomsorgen. S.
52. Legitimation och skärpta behörighetsregler. U.
53. Styra rätt! Förslag om Sjöfartsverkets organisation. N.
54. Obligatorisk arbetslöshetsförsäkring. A.
55. Kustbevakningens rättsliga befogenheter. Fö.
56. Mångfald som möjlighet. Åtgärder för ökad integration på landsbygden. Jo.
57. Skattelättnader för hushållstjänster. Fi.
58. Egenansvar – med professionellt stöd. IJ.
59. Föreningsfostran och tävlingsfostran. En utvärdering av statens stöd till idrotten. Ku.
60. Personnummer och samordningsnummer. Fi.
61. Krisberedskapen i grundlagen. Översyn och internationell utblick. Expertgruppsrapport Ju.
62. Myndighet för miljön – en granskning av Naturvårdsverket. M.
63. Förstärkt skydd för företagshemligheter. Ju.
64. Kontinuitet och förändring. + Lättläst + Daisy. Ku.
65. Sekretess och offentliga biträden i utlänningsärenden. Ju.
66. Arbetsförmåga? En översikt av bedömningsmetoder i Sverige och andra länder. S.
67. Enklare redovisning. Ju.
68. Bygg – helt enkelt! M.
69. Välja fritt och välja rätt. Drivkrafter för rationella utbildningsval. Fi.
70. Slutförvaring av kärnavfall. Kärnavfallsrådets yttrande över SKB:s Fud-program 2007. M.
71. Uppföljning av kriminalvårdens effektiviseringsarbete. Ju.
72. Effektivare signaler. N.
73. Kemikalietillsyn – organisation och finansiering. M.
74. Rätt och riktigt. Åtgärder mot felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen. Fi.
75. Ägande och förvaltning av hyreshus. Ju.
76. F-skatt åt flera. Fi.
77. Möjlighet att leva som andra. Ny lag om stöd och service för vissa personer med funktionsnedsättning. + Bilagor + Lättläst + Daisy. S.
78. Eftersök av trafikskadat vilt. En kostnad för trafikförsäkring? S.
79. Revisorers skadeståndsansvar. Ju.
80. Beskattningstidpunkten för näringsverksamhet. Fi.
81. Stalkning – ett allvarligt brott. Ju.
82. Vägen tillbaka för överskuldsetta. Ju.
83. Avgifter inom arbetslöshetsförsäkringen. A.
84. Alkolås för rattfyllerister och körkortspröv i privat regi. N.
85. Straff i proportion till brottets allvar. Ju.
86. Prövning av vindkraft. M.
87. Åklagarväsendets brottsbekämpning. Integritet – Effektivitet. Ju.
88. Elektroniskt kungörande av författningar. Ju.
89. Trygghetssystemen för företagare. N.
90. Svensk export och internationalisering. Utveckling, utmaningar, företagsklimat och främjande. UD.
91. En svensk veteranpolitik, del 2. Ansvaret för personalen före, under och efter internationella militära insatser. Fö.
92. Konkurrens på spåret. N.
93. Partsinsyn och ny teknik i domstol, m.m. Ju.
94. Tillval i hyresrätt. Ju.
95. Enklare semesterregler. A.
96. Kommersiell radio – nya sändningsmöjligheter. Ku.
97. Styr samverkan – för bättre service till medborgarna. Fi.
98. Totalförsvarsplikten i framtiden. Fö.
99. Nya ersättningsbestämmelser i expropriationslagen, m.m. Ju.

100. Bidragsspärr. Fi.
101. Ny inriktning av frivillig beredskapsverksamhet. Fö.
102. Brist på brådska
– en översyn av aktivitetsersättningen.
+ Lättläst + Daisy. S.
103. Hur ska skogspolitiken genomföras på Gotland. Jo.
104. Självständiga lärosäten. U.
105. Långtidsutredningen 2008.
Huvudbetänkande. Fi.
106. Ökat förtroende för domstolarna.
Strategier och förslag.
+ Bilagedel A – Enkätundersökningar.
+ Bilagedel B – Språkrapporter m.m. Ju.
107. Etiken, miljön och pensionerna. Fi.
108. Sveriges ekonomi. Scenarier på lång sikt.
Fi.
109. En hållbar lärarutbildning. U.

Statens offentliga utredningar 2008

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Skyddet för den personliga integriteten.
Bedömningar och förslag. [3]
Fastighetsmäklaren och konsumenten. [6]
Förtursförklaring i domstol. [16]
Patentskydd för biotekniska uppfinningar.
[20]
Avskaffande av revisionsplikten för små
företag. [32]
Framtidens polisutbildning. [39]
Människohandel och barnäktenskap – ett för-
stärkt straffrättsligt skydd+ bilaga. [41]
Normgivningsmakten.
Expertgruppsrapport XI. [42]
Tre rapporter till Grundlagsutredningen. [43]
Frågor om hyra och bostadsrätt. [47]
Aktiekapital i privata aktieföretag. [49]
Krisberedskapen i grundlagen.
Översyn och internationell utblick.
Expertgruppsrapport. [61]
Förstärkt skydd för företagshemligheter. [63]
Sekretess och offentliga biträden i utlännings-
ärenden. [65]
Enklare redovisning. [67]
Uppföljning av kriminalvårdens effektiviser-
ingsarbete. [71]
Ägande och förvaltning av hyreshus. [75]
Revisorers skadeståndsansvar. [79]
Stalkning – ett allvarligt brott. [81]
Vägen tillbaka för överskuldssatta. [82]
Straff i proportion till brottets allvar. [85]
Åklagarväsendets brottsbekämpning.
Integritet – Effektivitet. [87]
Elektroniskt kungörande av författningar. [88]
Partsinsyn och ny teknik i domstol, m.m. [93]
Tillval i hyresrätt. [94]
Nya ersättningsbestämmelser i expropriations-
lagen, m.m. [99]
Ökat förtroende för domstolarna.
Strategier och förslag.

+ Bilagedel A – Enkätundersökningar.
+ Bilagedel B – Språkrapporter m.m. Ju.

Utrikesdepartementet

Immunitet för stater och deras egendom. [2]
Konsulär katastrofinsats. [23]
Svensk export och internationalisering.
Utveckling, utmaningar, företagsklimat
och främjande. [90]

Försvarsdepartementet

Skyddet för samhällsviktig verksamhet. [50]
Kustbevakningens rättsliga befogenheter. [55]
En svensk veteranpolitik, del 2.
Ansvar för personalen före, under och
efter internationella militära insatser. [91]
Totalförsvarsplikten i framtiden. [98]
Ny inriktning av frivillig beredskaps-
verksamhet. [101]

Socialdepartementet

Omreglering av apoteksmarknaden. [4]
21+1→2. En ny myndighet för tillsyn
och effektivitetsgranskning av social-
försäkringen. [10].
LOV att välja – Lag Om Valfrihetssystem. [15]
Evidensbaserad praktik inom socialtjänsten
– till nytta för brukaren. [18]
Apoteksdatalagen. [28]
Detaljhandel med vissa receptfria läkemedel.
[33]
Vårdval i Sverige. [37]
Handel med läkemedel för djur. [46]
Värdigt liv i äldreomsorgen. [51]
Arbetsförmåga?
En översikt av bedömningsmetoder i
Sverige och andra länder. [66]
Möjlighet att leva som andra. Ny lag om stöd
och service för vissa personer med
funktionsnedsättning. + Bilagor + Lättläst
+ Daisy. [77]

Eftersök av trafikskadat vilt. En kostnad för trafikförsäkringen. [78]
Brist på brådska
– en översyn av aktivitetsersättningen.
+ Lättläst + Daisy. [102]

Finansdepartementet

Finansiella sektorn bär frukt.
Analys av finansiella sektorn ur ett svenskt perspektiv. [12]
Timmar, kapital och teknologi
– vad betyder mest?
En analys av produktivitetsutvecklingen med hjälp av tillväxtbokföring. [14]
Permanent förändring.
Globalisering, strukturomvandling och sysselsättningsdynamik. [21]
Ett stabsstöd i tiden. [22]
Lättare att samverka
– förslag om förändringar i samtjänstlagen. [34]
Svenska Spels nätpoker. En utvärdering. [36]
EU, allmännyttan och hyrorna.
+ Bilagor. [38]
Skattelättnader för hushållstjänster. [57]
Personnummer och samordningsnummer. [60]
Välja fritt och välja rätt. Drivkrafter för rationella utbildningsval. [69]
Rätt och riktigt. Åtgärder mot felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen. [74]
F-skatt åt flera. [76]
Beskattningsstidpunkten för näringsverksamhet. [80]
Styr samverkan
– för bättre service till medborgarna. [97]
Bidragsspär. [100]
Långtidsutredningen 2008. Huvudbetänkande. [105]
Etiken, miljön och pensionerna. [107]
Sveriges ekonomi. Scenarier på lång sikt. [108]

Utbildningsdepartementet

Världsklass! Åtgärdsplan för den kliniska forskningen. [7]
Bidrag på lika villkor. [8]
Frihet för studenter – om hur kår- och nationsobligatoriet kan avskaffas. [11]
Frivux – valfrihet i vuxenutbildningen. [17]
Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola + Bilagedel. [27]

Yrkeshögskolan. För yrkeskunnande i förändring. [29]
Forskningsfinansiering – kvalitet och relevans. [30]
Legitimation och skärpta behörighetsregler. [52]
Självständiga lärosäten. [104]
En hållbar lärarutbildning. [109]

Jordbruksdepartementet

Mångfald som möjlighet. Åtgärder för ökad integration på landsbygden. [56]
Hur ska skogspolitiken genomföras på Gotland. [103]

Miljödepartementet

Att slutförvara långlivat farligt avfall i undermarksdeponi i berg. [19]
Svensk klimatpolitik. [24]
Miljödombstolarna – domkretsar – lokalisering – handläggningsregler. [31]
En utvecklad havsmiljöförvaltning. [48]
Myndighet för miljön
– en granskning av Naturvårdsverket. [62]
Bygg – helt enkelt! [68]
Slutförvaring av kärnavfall. Kärnavfallsrådets yttrande över SKB:s Fud-program 2007. [70]
Kemikalietillsyn
– organisation och finansiering. [73]
Prövning av vindkraft. [86]

Näringsdepartementet

Barlastvattenkonventionen – om Sveriges anslutning. [1]
Transportinspektionen. En myndighet för all trafik. + Bilagor. [9]
Bättre kontakt via nätet – om anslutning av förnybar elproduktion.
+ Annex: Grid issues for electricity production based on renewable energy sources in Spain, Portugal, Germany, and United Kingdom. [13]
Ett energieffektivare Sverige + Bilaga. [25]
Bredband till hela landet. [40]
Transportinspektionen. Ansvarslag för vägtrafiken m.m. [44]
Styra rätt! Förslag om Sjöfartsverkets organisation. [53]
Effektivare signaler. [72]

Alkolås för rattfyllerister och körkortsprov
i privat regi. [84]
Trygghetssystemen för företagare. [89]
Konkurrens på spåret. [92]

Integrations- och jämställdhetsdepartementet

Könsdiskriminerande reklam.
Kränkande utformning av kommersiella
meddelanden. [5]
Rapporter från en mr-verkstad. [45]
Egenansvar – med professionellt stöd. [58]

Kulturdepartementet

Värna språken – förslag till språklag. [26]
Digital-TV-övergången.
+ Engelsk översättning. [35]
Föreningsfostran och tävlingsfostran.
En utvärdering av statens stöd till idrotten.
[59]
Kontinuitet och förändring. + Lättläst +
Daisy. [64]
Kommersiell radio
– nya sändningsmöjligheter. [96]

Arbetsmarknadsdepartementet

Obligatorisk arbetslöshetsförsäkring. [54]
Avgifter inom arbetslöshetsförsäkringen. [83]
Enklare semesterregler. [95]